AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • YIL:11 • EYLÜL 2001 • 1.000.000 TL. (KDV DAHİL)

insancıl

2001 / 09

ISSN 1300-4158

Bugünün Dünyalısı Neler Bilmeli, Nelerin Farkında Olmalı

Uçak Yolculuğu

Gözlerin Poyraz

17 Ağustos'u Unutmayalım, Unutturmayalım

Kim Bu İzleyici, Kim Bu Okur

Anıl Meriçelli ile Söyleşi

İnsancıl Atölyesi 15 Ekim'de Başlıyor

İÇİNDEKİLER

Sevim GÜNDÜZ	BUGÜNÜN DÜNYALISI NELERİ BİLMELİ, NELERİN FARKINDA OLMALI	1
İsmet Kemal KARADAYI	GÜNLERE ÇAĞRI (ŞİİR)	6
Berrin TAŞ	CEHENNEM ŞİİRLERİ	7
Afşar TİMUÇİN	UÇAK YOLCULUĞU	8
Afşar TİMUÇİN	BİR DEFA SÖYLENMİŞ ŞARKI (ŞİİR)	9
İhsan YÜCE	17 AĞUSTOS'U "UNUTMAYALIM UNUTTURMAYALIM"	10
Mehmet ESATOĞLU	KİM BU İZLEYİCİ, KİM BU OKUR?	20
Bertolt BRECHT	ÇEVİRİ ŞİİRLER (ÇEV. MUSTAFA ZİYALAN)	22
Ali TAŞ	GÖZLERİN POYRAZ	23
Sinan KUTLU	NOKTÜRN	26
	İNSANCIL'A MEKTUP	27
İsmail DELİHASAN	İNSANCA (ŞİİR)	28
Adviye AZMAZ	AKKIZ'IN KADERİ	29
Murat BATMANKAYA	ANIL MERİÇELLİ İLE SÖYLEŞİ	38
Eray VELİ	SANA UZUN ÖMÜRLÜ BİR ÇİÇEK ALMALI (ŞİİR)	40
Güldal OKUDUCU	BİÇARE (ÖYKÜ)	41
Peter CURMAN	ÇERNOBİL'İN KİRAZLARI (ÇEV KEMAL ÖZER-GÜLŞAH ÖZER)	43
Cengiz GÜNDOĞDU	YILDIZ GÜNCESİ	44

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez

Sahibi
BERRİN TAŞ

Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE

Kapak Tasarımı
YUSUF ASLAN

Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU

Sanat Danışmanı
MEHMET ESATOĞLU

Ofset Hazırlık
FATOŞ KAM

Yazı İşleri Sorumlusu
YILMAZ ELMAS

Kapak Resmi
HALE ÜSTÜN

Baskı
ILICAK MATBAASI

Adres: Küçükparmakkapı, İpek Sok. Zafer Han No.10 Beyoğlu-İstanbul
Tel./Fax. (0212) 249 80 19 E-mail: insancil@insancil.com
Atölye Adres: İstiklal Cad. Mustafa Katip Çelebi Mah. Tel Sk. No.20/4 Beyoğlu - İstanbul

SAYI: 131 **ABONE KOŞULLARI** **ISSN 1300-4158**

Yurtiçi yıllık abone bedeli: 12.000.000 TL.
Yurtiçi ödemeler için
T.İş Bankası Cağaloğlu-İstanbul Hesap No. 1095 437905
Posta Çeki: 666043

Yurtdışı yıllık abone bedeli: 225 DM. ya da 125 $
Yurtdışı ödemeler için
T.İş Bankası Ataköy-İstanbul 1137 30100317 9305 (Mark Hesabı)

Ödemeler Berrin TAŞ adına yapılacaktır.

BU GÜNÜN DÜNYALISI NELERİ BİLMELİ, NELERİN FARKINDA OLMALI

Sevim GÜNDÜZ

ABD'de öğretmenlik yaptığım Ortaokulda öğrencilerle ilk karşılaştığım günü sık sık anımsarım. Tek penceresi bile bulunmayan -ABD'de pek çok okulda sınıfların penceresi yoktur. Kimileri bana öğrencileri kasırgalardan, kimileri çok yaygın olan saldırgan öğrenci çetelerinden korumak, kimileri de ders sırasında öğrencilerin dışarı bakmalarını önlemek için sınıfların penceresiz yapıldığını söylemişti- floresanla aydınlatılan, havalandırmalı; dört duvarında kara, yeşil ya da beyaz değil, kahverengi tahta asılı sınıfta 25 siyah çocuk bana bakıyordu. İlk düşündüğüm şu oldu: "Bu çocukların hepsi karga yavruları gibi birbirine benziyor. Ben bunların adlarını nasıl öğreneceğim?"

Çok da uzun olmayan bir süre sonra her çocuğa ait bedensel ve kişisel özellikleri farkettim, adlarını da Türkiye'dekine kıyasla daha kısa zamanda öğrendim. Adlarını öğrendikten sonra herbiri gözümde daha çok "kişi" oldu, gün geçtikçe kişiliklerine ait daha çok özellik ayrımsadım. Artık ilk günkü gibi birbirine benzer karga yavruları değildiler. Her biri bütün insanlar gibi "biricik"ti.

"Biricik" olmak, insana ait iki temel gerçekten bir tanesi. İnsana ait ikinci gerçekse, toplumu bir arada tutan ve insanları birbirine bağlayan ortak alanlar, ortak deneyimler. Bir bakıma, dışımızdaki dünyayla yaşam bağlarımız. Mutlu bir dünya için, ekonomik çıkarlar uğruna dayatılan Yeni Dünya Düzeninin ya da Küreselleşme çabalarının tümüyle dışında, her insanın biricikliğine saygı göstererek, tüm insanları "Dünyalı" yapan bu ortak alanları ve deneyimleri iyi anlayıp değerlendirmemiz gerekir diye düşünüyorum.

Görünen o ki, ortak yanlar, ortak alanlar, ortak deneyimler hep gözardı edilmekte, hiç kuşkusuz birilerinin çıkarına öylesi uygun düştüğü için ayırıcı, birbirine düşürücü davranışlar- doymakbilmezlik, din ve şövenizm körüklenmekte.

Çağımızda çok önemli bir orkestra yöneticisi, besteci ve piyanist olan Leonard Bernstein, 1994'te bir televizyon programında sorulan bir soruya şöyle yanıt vermişti:

"20. yüzyıl kötü yazılmış bir Yunan trajedisine benzer.

1. Bölüm - Açgözlülük, I. Dünya Savaşı, Perde.
2. Bölüm - Açgözlülük, II. Dünya Savaşı, Perde.
3. Bölüm - Açgözlülük. ...

Tarihe, incelemeye gerek bile kalmadan, şöyle bir gözatmamız yeter. Toprağa, vergiye, talana, iktidara doymak bilmez bir açlıkla yapılan savaşlar; yüzyıl boyunca Avrupa'yı kasıp kavuran din savaşları, Otuz yıl Savaşları, Haçlı Seferleri; Kızılderilileri neredeyse tümüyle yok eden, İnka, Aztek uygarlıklarını ve daha nicelerini silip süpüren sömürgecilik, talan ve savaşlar; 1. ve 2. Dünya Savaşları; daha yakın tarihlerde yer alan Kore, Vietnam, Körfez Savaşları... Kıbrıs'a, Eski Yugoslavya'ya, İrlanda'ya, Cezayir'e, Bask'a, Bosna'ya, Filistin'e, İsrail'e bakalım. Bir yandan açlıkla ve salgın hastalıklarla, bir yandan kabile veya sınır savaşlarıyla kanayan Afrika. Bildiğimiz ve bilmediğimiz, kanlı veya kansız sürüp giden daha nice savaşlar, savaşımlar...

Kendini Evren'in merkezine yerleştirmiş olan insan, üstünde yaşadığı dünyayı hem kendisi için, hem de öteki canlılar için, güçlünün güçsüzü alaşağı ettiği, ilişkilerin gün geçtikçe daha da karmaşıklaştığı, geçen zamanın güçsüzün daha çok zararına işlediği bir yer durumuna getirmiş ve getirmekte; hem türdeşlerinin, hem de diğer canlıların yaşam alanı sınırlarını daraltmış, ve gitgide artan bir hızla daraltmayı sürdürmekte. Herhangi bir alandaki açlığını giderdikten sonra dahasını aramayan öteki canlıların aksine, daha da, daha da isteyen insan, hem kendisinin hem de öteki canlıların zararına olmak üzere doğal kaynakları da hızla ve açgözlülükle tüketmekte, veya onları işe yaramaz, dahası zararlı hale getirmektedir. Atmosferimizdeki ozon tabakasının delinmesi, suların ve denizlerin kirletilmesi, dolayısıyla sudaki yaşamın öldürülmesi, ormanların yok edilmesi bu tutuma örnek oluşturmuyor mu? Yalnızca Güney Amerika'nın değil, tüm dünyanın akciğerleri diye bilinen Yağmur Ormalarında her gün, miktarı tam anımsamıyorum ama okuduğum zaman beni dehşete düşürecek kadar büyük bir alandaki ağaçlar değişik amaçlarla kesiliyormuş. 2020 yılına kadar Yağmur Ormanları'nın %95'i yok olacakmış yapılan hesaplara göre.

Bizi öteki canlılardan ayıran yaratıcılığımız ve zekamız. İyi örnekler gözardı edilemez kuşkusuz. Bir yandan insanı kıvandıran, yücelten, övündüren bilimsel gelişmeler bir yandan bilimin kötüye de kullanılması... Halkı - kendilerinin dışındaki herkes 'halk'tır, kendileri neredeyse ve neyse?-istedikleri doğrultuda yönlendirmek için güç sahiplerinin kullandıkları "sözde araştırmalar" sonucu varılan istatistik bilgileri.. İstatistiklere göre 1.2 milyar insanın bir günü hiç veya $1 dan daha az bir parayla geçir-

mek zorunda olduğu, 500 milyon ailenin günde $ 1 dan daha az para kazanabildiği, bebek ölümlerinin yılda %50'ye ulaştığı dünyamızda, büyük ilaç fabrikalarının ürettikleri pahalı ilaçlar ellerinde kalmasın diye akla gelmez zorbalıklarla engelledikleri başka araştırmalar veya sağaltma yöntemleri Bitkisel ilaçlar vb.; AIDS gibi bir hastalık için bile, artı kazanca doyamayıp, ilaçları ulaşılmaz rakamlarla satışa çıkararak insanların umarsızlığından yararlanmaya çalışmaları... Nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlar...

Onbeş-yirmi yıl kadar önce İsveçli bir teorik fizikçiyle tanışmıştım. İsveç Askeri Akademisinde öğretim görevlisi olarak çalışmış. Dünyadaki dörtbeş kişiden biriydi. Çin'e giderken Türkiye'ye uğramıştı. Daha önce birçok kez geldiği bu toprakların tarihine büyük ilgi duyuyordu. "Çin'in de tarihiyle ilgilendiğiniz için mi oraya gidiyorsunuz?" diye sorduğumda aldığım yanıt tüyler ürpeticiydi. Oraya, nükleer silahları çalıştıracak bilgisayar programını Çin ordusundaki teknisyenlere öğretmek için gidiyordu. Çok üst düzeyden birkaçına herhalde. Onu dünyadaki dört-beş kişiden biri yapan, nükleer silahlara ait bu bilgiydi.

O günlerde 70-75 yaşlarında olan bu bilim adamı çok iyi edebiyat, tarih ve müzik biliyordu. Aya Sofya'nın bilmem hangi sütununun hangi taşının altındaki bir gizli bölmede nasıl bir mektup bulunduğunu, Ege'nin bilmem hangi koyunda 2500-3000 yıl önce neler olup bittiğini söyleyebiliyordu. Bir yanıyla böylesine güzel, böylesine zengin bir insan bir başka yanıyla bütün dünyayı birkaç dakika içinde, su-altı, su-üstü, toprak-altı, toprak-üstü tüm varlıklarıyla birlikte kapkara bir kömür yığınına dönüştürecek bir silahın nasıl kullanılacağını öğretiyordu insanlara. Söz arasında otellerde kalmaktan sıkıldığı için, birkaç ülkenin başkentinde ev aldığını söylemişti. "Bu işi daha çok para kazanmak için mi yapıyorsunuz?" diye sordum, kabalaştığımın farkında olarak. Hayır, paraya gereksinimi yoktu. "Peki, bu işi niye yapıyorsunuz? Karşılığında çok para kazanmak da özür olamaz ya, amacınız nedir?" diye üsteledim. Kocaman Viking yüzü kıpkırmızı oldu. "Bilimsel merak diyemez miyiz?" dedi. "Hayır, böyle bir bilimsel merakı kabul etmek mümkün değil," dedim ben de. "Ben yapmasam bir başkası yapacak", diye yanıt verdi. "Kuşkusuz, ama o zaman sizin gibi etkinliği olan ve üstelik de konuyu bilen biri, onbinleri arkasına takıp Birleşmiş Milletler Binasına yürüyüşe geçer, nükleer silahları protesto ederdiniz."

Sonra Kafka'yı, Sibelius'u, Grieg'i, İbsen'i, Bo Beskow'u konuştuk.

Daha iyi, daha barışçıl, daha yaşanası bir dünya için çok şeyler yazılıp söylenmekte. Yeni ekonomik sistemler, yeni siyasal rejimler önerilmekte, eski rejimler, yöntemler gözden geçirilmekte, düzeltilmekte, değiştirilmekte. Dış ülkeleri bilmiyorum ama Türkiye'de dikkatimi çeken şu ki, iyi niyetlerinden ve idealistliklerinden hiç mi hiç kuşku duyamayacağımız gruplar, büyük çabalar göstermekte, bir şeyleri değiştirmeye çalışmaktalar. Bu çabalara büyük saygı duyuyorum, ancak öğretmenlik mesleğine 36 yılını vermiş bir kişi olarak şuna da inanıyorum ki, yeterince sağlam ve geniş olmayan bir taban üstüne ne kurarsanız kurun, çöker. Tıpkı eğitimi daha evden, anakolundan başlamayan demokrasinin bir yerden sonra çöküşü gibi. Birey önce kendisi özne olmazsa, bağımsız bir kişilik geliştiremezse, demokratik bir rejim içinde bile, ancak bizim milletvekillerimiz kadar demokratik olabilir. Sağlam temeli, geniş tabanı oluşturmak içinse, temel gerçekleri önce iyi anlayıp, sonra çok iyi anlatmak gerekir. Bütün "...izm" ler ancak bu aşamadan sonra gelir. Otobüste cep telefonu kullanmanın tehlikesini bilmeyen veya bilse de umursamayan, başka insanların yaşamlarına böylesine saygısız - yalnızca bilmemekten değil, bunu yapan üniversite öğrencilerini, kerli ferli kimseleri ve öğretmenleri uyardım kaç kez- bir topluma hangi "...izm"i benimsetebilirsiniz?

Bu nedenden ötürü, insanları daha evden, sonra anaokulundan başlayarak, okul çağı geçmiş olanları da sanat, radyo fakat en çok da çabuk ve etkili olan televizyon aracılığıyla eğitmek gerektiğine inanıyor, artık çok geç demeden bir yerden başlamalı diye düşünüyorum. Bunun için titizlikle hazırlanmış bir programa gerek var kuşkusuz. İnsanların herbirinin biricikliğine önem veren ve saygı gösteren, insanları birbirinden koparacak özellikleri ve deneyimleri vurgulamak yerine, insanlığı bir arada tutan ortak özellik ve deneimlerin altını çizip öne çıkaracak bir program. İnsanlara hem kendileriyle hem de çevreleriyle hesaplaşmayı öğretmek; neden, nasıl, sonuç ne olur sorularını sordurmak. Biz söyleriz, biz dinleriz; biz yazarız, biz okuruz, biz anlarız tutumu ve diliyle değil, herkesin okuduğunu ve dinlediğini anlayabileceği bir dille.Yoksa insanlar bize bulutlar üstünden bir ülkeden gelmişiz gibi bakarlar, bizim yaptığımız da 'entellektüelce mastrubasyondan' öteye geçmez.

Bilgi içselleştirilmediği, özümsenmediği ve yaşantımızda uygulama alanı bulmadığı sürece hiçbir işe yaramaz. Varsayalım ki kitaplığımızdaki ansiklopedileri zihnimize taşımışız. Sonra? Bu nedenle, bilmeyenlere birşeyler anlatıp öğretirken kullanılan dil kadar, bilgiyi içselleştirmelerine yardımcı olacak ve başta farklı gibi görünen bilgi alanlarının birbiriyle yakından ilintili oduğunu gösterecek yöntemler uygulamak çok önemlidir.

1983 yılında, Fizyoloji-İlaç konusunda Nobel ödülü alan Barbara McClintoch "Her şey bir tektir.

Varolanlar arasına çizgiler çizmemiz mümkün değildir", demiştir. Ne kadar anlamlı değil mi? Öğrendiklerimiz, ayrı ayrı sandıklara koyup rafa kaldıracağımız, gerektiğinde de sandığı açıp anımsayacağımız ve birilerine 'bak ben neler de biliyorum' diye böbürleneceğimiz bilgiler olmamalıdır: "Her şey bir tektir", büyük bir bütünün bir parçasıdır ve birbiriyle sıkı sıkıya ilintilidir.

Fizikçi Victor Weiskopt, "Sorunlu zamanlarınızda size en çok umut aşılayan nedir?" diye sorduklarında şu yanıtı vermiş: "Mozart ve kuantum mekaniği."

İnsanlığı, doğayı (en geniş anlamda doğa- evren) bir bütün olarak görmek için önce şunu anlamamız gerekir: Doğa insanın malı değil, insan doğanın, bir büyük bütünün bir parçasıdır.

En azından bu gün bildiğimiz doğada bilinç sahibi tek varlık insandır. O bilinç ki bir yandan insanın tanrısal yanını geliştirip onu tanrılarla yarışmaya, bir yandan da şeytansı yanını geliştirip kendi kendini (insanlığı) mutsuzluklara, işkencelere, yıkımlara sürüklemektedir. Tanıdığımız tek bilinçli varlık insan olduğuna göre, dünyamızdaki tüm insanların, ulus, etnik gruplar, ekonomik düzey, ırk, gelişmişlik farklarını gözetmeden insan topluluklarını bir arada tutacak ortak değerlerini ve deneyimlerini belirtmeye çalışalım.

Eğitimci Ernest L. Boyer 1981 yılında Uluslararası Bakalorya Seminerleri programı çerçevesinde yazdığı bir makalede insanlığın ortak değerlerini ve deneyimlerini sıralar ve okullarda okutulan programların bunların ışığında yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini savunur. O günden bu güne başka ülkelerde ne yapıldığını tam olarak bilmiyorum, ancak birkaç gün önce Avustralya'da çıkan bir eğitim dergisinde bir eğitimcinin, 21 yüzyıla adım attığımız, teknolojinin bu denli geliştiği, dünya gerçeklerinin büyük bir hızla değiştiği bu günlerde, öğrencilerimizin karşısına daha 19. yüzyıl eğitim yöntemleriyle çıktığımızdan yakınan bir yazısını okudum. Dönelim Ernest L. Boyer'in ulusötesi normlar niteliğini taşıyan ortak değerler ve deneyimler konusundaki sıralamasına:

1. Yaşam Döngüsü
2. Dil
3. Sanat
4. Zaman ve Uzam
5. Gruplar ve Kuruluşlar
6. İş (Ben bu maddeyi üretim-tüketim olarak alıyorum)
7. Doğa
8. Amaçları olmak

Şimdi de bu maddeleri biraz açıp kendi düşüncelerimizi belirtelim.

1. Yaşam Döngüsü

Bütün insanlığın bir ortak gerçeği. Yaşam doğumu, büyümeyi ve ölümü kuşatır. Tüm canlıların, dahası evrenin de gerçeğidir bu. Galaksiler de yıldızlar da doğar, gelişir ve ölür. Bu döngü tüm insanlığın, ve yukarıda belirttiğimiz gibi tüm evrenin gerçeği olmasına karşın insanların büyük bir bölümü yaşamın gizeminin ayırımında değildir. Büyük çoğunluk kendi bedlenini bile tanımaz; nitelkli bir yaşam için nasıl beslenmesi ve yaşaması konusunda doğru fikir sahibi değildir. Ülkemizde ve dünyada milyonlarca kadın üremenin gerçeklerini bilmeden çocuk sahibi olmaktadır. Milyonlarca erkek ise çocuk yetiştirmek için para vermenin ötesinde sorumluluk yüklenmiyor ve bu sorumlulukların neler olduğunun farkında ve bilincinde değil. Milyonlarca insanın nüfus planlaması diye bir olgudan haberi bile yoktur. Yine milyonlarca insan cinsellik konusunda yeterli bilgi sahibi değildir. Üstüne üstlük cinsel yaşamı büyük bir günah ve ayıp olarak gören, bu nedenle bir dolu ruhsal sorunlara yol açacak kadar doğasını baskı altında tutan insanların sayısı görünenden çok daha fazladır.

İnsanların sağlıklı ve nitelikli bir yaşama hazırlanması hem kendileri hem de başka insanların ve başka canlıların yaşamlarına saygılı ve duyarlı olmaları bakımından çok önemlidir. Bütün öteki canlıların da yaşamlarıyla birlikte insan yaşamı kutsaldır ve insan olan, her türlü yaşama ve herkesin yaşamına saygı duymak zorundadır. Eğer tüm insanlar bu bilinçte olsaydı 'işkence' diye bir kavram olur muydu? Gencecik insanlar olmadık ölümcül işlere sürüklenir, "Söyleyecek sözümüz var, niye dinlemiyorlar?" diye feryat ederek ölüm oruçlarına yatan gençlerimizin göz göre göre yaşamlarını yitirmelerine, veya akıllara durgunluk veren uygulamalarla zeka yaşı ve ruhsal olgunluk bakımından 4-5 yaşındaki çocuk düzeyine gerilemelerine göz yumulur muydu? Sevgilerimiz, umutlarımız ve inançlarımızla insanız. Kimsenin bunları yüreklerimizden söküp alma hakkı olmaması gerekir.

2. Dil

Dünyamızdaki herhangi bir yaşam deneyimi simge veya simgelere dönüştürülebilir. Bebek kendini başkalarına anlatabilmek için ağlar, her durumda değişik sesler çıkarır veya kollarıyla bacaklarını oynatır. Hayvanların - dahası bitkilerin de - kendilerine göre iletişim yolları olduğu günümüzde kanıtlanmıştır. Beden dili insanların - ve hayvanların - kullandığı bir iletişim yoludur.

Toplumların kendilerine özgü yazılı ve sözlü dillerin yanısıra bir de bütün insanlığın kullandığı or-

tak diller vardır. Müzik notaları, matematik dili, birçok alanda kullanılan şifreler ve semboller, müzik, resim, heykel ve dansla ilgili söylemler gibi.

Konuşma yetisi insanı bütün öteki canlılardan üstün bir yere koyar.

Duyu organlarımız, sinirlerimiz ve beynimiz aracılığıyla karşımızdakinin konuşmasını duyup anlamamız mucizesini bir an durup düşünelim. Bu mucizenin değerini çok iyi bilmek zorunda değil miyiz?

Dilin büyük bir sorumlulukla kullanılması gerekmektedir. Politikacılar, hepsi değilse bile bazıları dili çok etkili bir biçimde kullanıyorlar(?!). Bir çoğu da bu yetilerinden toplumun ve tüm insanlığın bütünlüğünü bozmak yolunda büyük bir beceriyle yararlanmaktalar.

Mantığın, sağduyunun yerini söz kalıplarının aldığı bir dünyada yaşıyoruz. Araç değerlerin, amaç değerlerin yerini alması sonucu yozlaşan toplumda çocuklarımız kendilerine el yordamıyla yol açmak durumundalar. insanlarımıza - insanlara - doğru ile yanlışı, hangi yanlışların doğruların yerini aldığını, hangi yanlışların sürgit yinelenerek doğruları kapkara ve kat kat perdeler arkasına itip unutturduğunu anlatmak, görenlerin ve düşünenlerin en büyük sorumluluğudur kanımca. Bu sorumluluğu yerine getirebilmek için sözlü ve yazılı dil en önemli araçtır. O zaman dili iyi bilmek ve iyi kullanmak zorunluğu vardır.

3. Sanat

Her insanın sanattan şöyle ya da böyle etkilendiği herkesin kabul ettiği bir gerçek. Dans, müzik, resim, heykel, mimari, sözle veya yazıyla yaratılan sanatlar... Sanat, bir ulusun entellektüel varlığıdır ve bu varlık tehlikeye atılmadan sanatın gözardı edilmesi veya gözden çıkarılması söz konusu değildir.

İnsanın başarılarının tümü bugün gördüklerimiz veya yazı yoluyla geçmişe ait öğrendiklerimiz değildir. Kazıbilim buluntuları, eski çağlardan kalan resim, heykel, müzik, yazılı sanat ve söylencelerden öğrendiklerimizi, çağımızın teknik, bilimsel ve sanat alanlarındaki gelişmelerle karşılaştırdığımızda insanlığın nasıl bir yol katetmiş olduğunu anlarız. Günümüzde resim, sanat, müzik tiyatro, mimari, yazılı ve sözlü sanatların yanına sinema, fotoğraf, grafik ve endüstriyel dizaynı da katmamız gerekiyor.

İnsanın sanata duyarsız olması düşünülemez bile. Çocuklar daha konuşmaya başlamadan müziğe, dansa ve renklere tepki verirler. Çok yazıktır ki geleneksel eğitim sistemleri insanların kendilerini rahatlıkla ifade etmelerini sınırlandırmakta, her insanda var olan sanata eğilimi törpülemekte, köreltmektedir. Oysa sanata ilgisi kopmuş/koparılmış insan, bedeninin yarısı inmeli bir hastayı andırır. Yarı yaşar, yarı yaşamaz. Kısır, yaşam benzeri bir süreç içinde kavrulur gider. Adını unuttuğum bir ozanın dediği gibi, "Sanat, meleklerin dilidir". Bu dili öğrenmek, yaşamlarımızı zenginleştirir. Yaşamı içsel güzelliklerle zenginleşen bir insan başlıbaşına büyük bir sanat olan yaşamı, hakkını vererek yaşamayı öğrenir. Böyle bir insanın ırkçılık yapması, savaş yanlısı veya sömürgen olması, çıkarlarını her türlü değerin önünde tutması beklenebilir mi?

4. Zaman-Uzam

İnsan toplulukları birbirinden çok farklı görünse de herkesin zaman ve uzam içinde bir yeri vardır. Bulunduğumuz yere ilişkin bilgiyi coğrafya ve astronomiden, zamana ilişkin bilgiyi de tarihten öğreniriz. Dikkatle gözlemlediğimiz zaman insanların çoğunun astronomi ve coğrafya bilgilerinin nerede bulunduklarını ayırdetmelerine elvermeyecek, tarih bilgilerinin de köklerini bilemeyecekleri kadar az olduğunu görürüz.

Oysa insan üç boyutlu bir varlıktır. Geçmişi, şimdisi ve geleceği vardır. Şimdiyi yaşarken geçmişi unutmaması, onu irdeleyerek ve ders alarak şimdiyi yaşaması ve geleceğe hazırlanması gerekir. Geçmişi, unutmasa bile, irdelemeyen; geçmişten ve şimdiden ders alıp geleceği planlamayan, yalnızca şimdiyi kurtarmayı düşündüğü için tek boyutlu yaşayan toplumların başları dertten kurtulamamaktadır.

Her kuşak bir önceki kuşak tarafından eğitilir, bir sonraki kuşağı eğitir. Bu durum insanın tarihsel -üç boyutlu- yapısının gereğidir. Bu zincir bir yerde koptu mu sorunlar başgösterir. Bir kültürün sağlığı, dikey bir kültür olmasına, yani üç kuşağın birbiriyle yakın ve sağlıklı bir ilişki içinde bulunmasına bağlıdır. Günümüzde ABD ve birçok Avrupa ülkesinde dikey kültür, üç kuşak arası ilişkilerin koptuğu veya sığlaştığı yatay kültüre dönüşmüştür. Her kuşak birbirinden ayrı yaşamaktadır. Bebekler, bebek bakımevlerinde, daha büyük çocuklar anaokulunda veya okulda, gençler üniversite kampüslerinde, yetişkinler işlerinde. Yaşlılarsa huzurevlerinde bir başına yaşayıp ölümü beklemekte. Türkiyede de özellikle büyük kentlerde yatay kültüre doğru bir kayma göze çarpmaktadır.

ABD'de, Ohio'da bir emekliler köyünde, bir de çocuk yuvası varmış. Her yaşlı, yuvadan bir "torun" ediniyormuş. Dede-torun veya nine-torun her gün buluşuyorlarmış. İki kuşağın çok kısa bir süre içinde dost olduğu gözlemleniyormuş. Yaşlılar artık kendilerini görmeye gelenlere ağrılarından veya yaşamlarının sıkıcılığından yakınmıyorlar, onlara küçük dostlarını anlatıyorlarmış. Kimileri, gerçek

büyükanne ve büyükbabalar gibi odalarının duvarlarına küçük dostlarının yaptıkları resimleri asıyor, herkese göstererek övünüyorlarmış.

Küçük çocuklar için de yaşlıların günden güne daha da yaşlandıklarını izlemenin ve onlarla ilişkinin çok özel bir deneyim olduğu kesin. Ayrıca bir yaşlının küçük bir çocuktan aldığı yaşama sevincini düşünün.

Aralarında çok yaş farkı bulunan iki kuşağın bir arada izlenmesi zaman kavramanı ve kişisel tarihi anlamamız bakımından yalnızca çok ilginç değil, kuşaklar arası hoşgörünün oluşması, hızla değişen dünyamızda, gençlerin geçmişi öğrenmesi, yaşlılarınsa yeni gelişmelere çok yabancı kalmamaları bakımından çok önemlidir.

5. Gruplar ve Kuruluşlar

Bütün insanlar yaşamlarını biçimlendiren grupların ve kuruluşların içindedirler. Her ülkede, her toplumda değişik alanlarda örgütlenmeler vardır ve örgütler doğaldır ki bir kültürden ötekine farklılıklar gösterir. İnsanlar bu örgütlenmede, bir veya birkaç grup içinde yer alırlar ve karşılıklı etkileşimde bulunurlar. Yurttaş ve Dünyalı olarak sorumluluklarımızı yerine getirebilmek için ait olduğumuz örgüt sistemini anlamak zorunluğumuz vardır.

6. Üretim - Tüketim

Yaşamlarınızın büyük bir bölümünde her birimiz değişik işlerde çalışıyor, düşünsel alanda, sanat alanında veya pratik alanda birşeyler üretiyoruz. Üretkenlik insanı güçlendirir, ona ruhsal zenginlikler katar. Günümüzün çok karmaşık bir ağ halini almış ekonomi dünyasında, üretenin ne için ürettiğini bile bilmediği küçük bir şey, kilometrelerce uzakta bir başka yerde, çok önemli bir alanda kullanılabilir. Bir yerde işlenen bir ham madde, örneğin zamk, bir başka ülkede örneğin uçak sanayiinde yaşamsal bir madde durumunda olabilir. Zamkın yeterince titizlikle üretilmediğini, yeterince titizlikle incelenmeden uçak yapımında kullanıldığını düşün. Kaç tane uçakta kullanılan zamk kaç kişinin ölümüne neden olacaktır.

Düşünsel alanda da durum aynıdır. Bir insanın ürettiği bilgi vaya düşünce halka halka yayılarak çok uzaklara gidebilir. Her halka birilerinin yaşamını aydınlatabilir, ya da başka birileri o halkaya yeni fikirler katabilir. Böylece yeni bir halkalar sistemi yeni boyutlar kazanarak yayılabilir.

Böylesi örnekleri çoğaltmak olası. Ekonominin karmaşıklaşması, iletişimin kolaylaşması, kültürel ilişkilerin artması ve sıklaşması, bütün dünya insanlarını birbirine karşı daha sorumlu, daha çok, büyük bir bütünün ayrılmaz parçaları durumuna getirmiştir. Günümüz insanı bunun bilincinde olmalı, önce Javalı sonra Asyalı sonra da Dünyalıyım, diyebilmelidir ve daha da önemlisi bunu duyumsamalıdır.

Her türlü üretimin kapalı ekonomi modellerinin sınırlarını aşması, iletişimin ve ulaşımın kolaylaşması tüketimi de etkilemiştir kuşkusuz. Bir kez, kullandığımız her araç-gerecin arkasında yüzbinlerce yıl milyonlarca insanın, üstüste gelmiş, her aşamada ileriye doğru yeni bir adımın atıldığı emeğinin birikimi var. Çok da karmaşık örnekler aramamıza gerek yok. İlkel insanın sarındığı postun belki üstünden düşmemesi için, belki de daha iyi sarınabilmek amacıyla, iki ucunu birleştirmenin yolunu aradığı ve iri bir dikenin bu işi görebileceğini keşfettiği anı hayal edebiliriz. Bu hayal çok büyük bir olasılıkla doğurudur da. O günlerden bu güne geldik ve dikiş iğnesini kullanmayı öğrendik. Dikiş iğnemiz olmadığını düşünelim!... Bu basit örnek bile insan zekâsının, doğayla başa çıkmak yolunda verdiği emeğin yarattığı bir mucize değil midir?

Ekonominin günümüzdeki karmaşık yapısını herkesin anlaması ve bilmesi beklenemez ebette. Ancak mülkiyet duygusunun neden olduğu yıkımlar, yamyamlıklar, çıkarcılık, açgözlülük, yakın bir gelecekte uzayı, o muhteşem mucizeyi bile parsellemeye kadar götürecek olan ihtiras... İnsan bunları bilirse, anlarsa, belki gün gelir kendini dizginler, yeni buluşları ve atılımları insanın, dünyanın ve evrenin yararına kullanır diye umabiliriz .

Bu günün dünyalısının tüketirken mucizeleri tükettiğinin, üretirken de mucizelere yapı taşları koyduğunun; tükettiği veya ürettiği mucizelerin yalnızca kendisine veya yakın çevresine değil, tüm insanlığa ait olduğunun bilincine varması ve emeğe saygı göstermeyi öğrenmesi gerekmektedir.

7. Doğa

Bu konuda söylenebilecek ve bir değil, birkaç kez altı çizilmesi gereken en önemli gerçek kanımca şudur: Doğa insanın malı değil, insan Doğa'nın bir parçasıdır.

Oysa görünen o ki, "uygar" insan, uygarlaşmaya başladığından beri doğayı bilinçsizce, hoyratça, azgözlülükle yalnızca kendisinin mülkü saymıştır. Ancak "uygar" dünyanın "ilkel" dediği topluluklar, -kimilerinin ya soyu tükenmiş, kimileri de çevresini saran ortamla benzeşmiş- yaşamak için doğaya ne denli bağımlı olduklarını bilinçle veya içgüdüsel olarak bilmektedirler. Yıllar yılı süren acımasız kıyımlardan sonra bugün Çevreci'ler

olaya el atmış durumda. Kimi büyük devletlerin çevreyi koruma anlaşmalarına imza atmamaları ne kadar şaşırtıcı! Demek ki çevre konusunda aşılması gereken daha uzun yollar var önümüzde.

Bizler, hepimiz, bizi saran evrenin; o akıllara durgunluk veren; bir yandan insana, insanın kendisinin, yaratıcılığının ve zekâsının nasıl büyük bir mucize olduğunu gösterirken, bir yandan da ona kendini evrenin merkezine yerleştirmesinin gülünçlüğünü, çünkü evrendeki büyüklükler ve düzen yanında zerrenin bile zerresi kadarcık olduğunu anımsatan o muhteşem mucizenin bir parçasıyız. Hepimiz aynı havayı soluyoruz, aynı güneş hepimizin yaşam kaynağı. Yeryüzünü ortaklaşa kullanıyoruz.

İnsanın dışında hiçbir canlı doğadan gereksiniminden fazlasını almaz. Bitkiler topraktan yalnızca gereksindikleri kadarını çeker, hayvanlar karınlarını doyuracak kadar avlanırlar. İnsanlar öyle mi? Sonu gelmez bir açgözlülükle birbirlerini olduğu kadar Doğa'yı da sömürüp durmaktalar. Sömürmenin yanısıra her türlü yolla kirletip öldürmekteler.

Doğa'nın nimetlerini iyi ve tutumlu kullanmanın yanısıra, üstünde bulunduğu Doğa parçasını da iyi tanımak zorunda insan. Doğa bu konudaki bilgsizliğin ve umursamazlığın bedelini insanlara çok acı biçimlerde ödetmektedir.

7. Amacı Olmak

Hangi ulustan, hangi gelenekten olursa olsun her insanın kendini aşan bir amacı vardır. Böyle bir amaç - ya da amaçlar - olmasaydı insanlık hiçbir gelişme gösteremezdi. Yaşamını anlamlı kılacak, yaşadığı günü ve kendisini aşan amaçları ve düşleri olmazsa insan tam bir insan olamaz, kendini bulamaz. Ancak bizi aşan amaçlar, düşlerimiz, umutlarımız, içimizdeki yetilerimiz dediğimiz çekirdekleri çimlendirip büyütmemiz için bizi itekler.

ABD'li Siyahların önderi Martin Luther King Jr. şöyle der: "Herkes büyük olabilir, çünkü herkes hizmet edebilir."

Evet, insanlığa hizmet vermek gibi bir amacımız olursa yaşamlarımız daha derin bir anlam kazanacaktır ve bu anlam, verdiğimiz hizmeti yine bize döndürüp bizi çoğaltacak, zenginleştirecektir.

Bu ortak değerleri ve alanları iyi anlayan ve benimseyen bir insana gerçek bir Dünyalı diyebiliriz. Ancak böyle bir insan, daha üst düzeydeki uğraşlarında temeli sağlam, ileriye yönelik, hem kendini hem de çevresini zenginleştiren gerçek başarıya ulaşabilecektir.

GÜNLERE ÇAĞRI

(Ve Türküler Şarkılar...)

Solgun gri üç perde
Gizlerini saklıyor gibi sanki, yaşanmış
"Vakt-ı zamanında"

Güç verirken ikili can döl yataklarına
Arayıp bulması değil midir özünü İnsan'ın
Aslında...

Savaşlar vahşidir
Alıp götürürler bizi bizden, ölüm ne
Kan kuyusu, kan totusu tanık ah
Yüzyıllara...

Ay tutulmasını yargılayabilir misiniz
Sustunuz, neden
Yürekteki her yangın
Ağıttır, yükselmede ardarda...

Sarnıcını çürüten bin ölü deniz
Yeraltı kentlerinde
Dönüşümlü nehirleri tüketmez, gider gelir
Ve sonra...

Kaç yazı, kaç fotoğraf kalmıştır
Duyurusu yapılmalı korku'ların, acı'nın
Evlerden sokaklara...

"Hani benim al duruşlu günlerim, gül" deniyor
Gürül gürül aksan su
Türkü ve şarkılarla...

İsmet Kemal KARADAYI

CEHENNEM ŞİİRLERİ

Kanadında
demir yumruk taşıyan kartal
uzak düştü
gururla salındığı dağbaşlarından

Koğuşlarda sabah
güne yeniden başlamak değildi
dirençle öğütülmüş
uzun bir geceden artakalanlardı

düşler düşlere eklenirdi
özlemler özlemlere
damaltında sabah
uzun bir geceden artakalanlardı

zaman
uykunun en tatlı saati
zaman
sinsiliğin çalar saati
günler
19 Aralık 2000'de durdu
zaman
geçip gitmek istiyordu
bahar dallarına
buğday tarlalarına
gelinciklerin oynaştığı
yağmurun yıkandığı bir dünyaya
zaman geçip gitmek istiyordu

geçit vermedi bir kurşun
o ilk çığlık
yere çaldı zamanı
zaman paramparça

zamanın gözleri
hep aynı yöne bakıyor
annelerin gözbebeklerindeki
acıya takılan
zamanın gözleri
hep aynı yöne bakıyor

zamanın penceresinden
gözlerime
bir fotoğraf düşüyor
kimbilir
hangi dünya savaşından
çalınmış görüntüler
birer birer bugüne düşüyor

bu fotoğraf konuşuyor...
bu fotoğraf konuşuyor.

Berrin TAŞ

UÇAK YOLCULUĞU

Afşar TİMUÇİN

Ne zaman uçak yolculuğu deseler Nurullah Ataç'ın ortaokul ders kitaplarımızdan birinde yer alan *Uçak yolculuğu* yazısını anımsarım. Belleğim beni yanıltmıyorsa şöyle başlıyordu: "Bilmem uçağa hiç bindiniz mi? Binmedinizse bir deneyin. Bir daha trenle vapurla yolculuk etmek istemezsiniz. İkisini de Nuh Nebi'den kalma birer taşıt saymaya başlarsınız." Yarım yüzyıl öncesinin uçakları elbet şimdikiler kadar konforlu da değildi. Biz 1967'yi izleyen yıllarda Erzurum-İstanbul arasını pervaneli uçaklarla alırken azçok heyecanlı olurduk. Uçak dağların tepesine doğru kanat çırparken soluğunu çeviremez, düştü düşecek gibi giderdi. Öte yandan her önüne gelen kente uğramadan edemezdi. Her yere inişimizde çocuk kucağımızda uçaktan çıkmak zorundaydık. İstanbul'a geldiğimizde bitkin olurduk.

Ben uçağa ilk olarak Kanada'ya giderken bindim. Okyanusu geçen uçaklar o zamanın en gelişmiş uçaklarıydı. Uçağın birdenbire havaya çıkışı pek garibime gitmişti. Yer kısa bir süre içinde aşağılarda kaldı. İlk olarak dışarıya çıkıyordum. Yorgundum, korkuluydum, çekiniktim. Bir gece Amsterdam'da kalmak zorundaydım. Ertesi gün git git bitmeyen bir mavilikte yolculuk yaptım: altımızda masmavi bir halı vardı, uçsuz bucaksız bir halı. Okyanusu uçakla geçmenin ayrı bir heyecanı vardı. Ondan sonra uçağın bir özelliği kalmadı. Uçaktan korkmuyorsanız uçak yolculuğunun otobüs yolculuğundan bir farkı kalmıyor. Zaman zaman korkmak isterim, hele rüzgar o koca gövdeyi bir o yana bir bu yana atarken, bir türlü beceremem. Hatta zaman zaman ancak bir delinin duyabileceği duygularla dolar içim uçaktayken: şimdi uçak düşmeye başlasa kim bilir ne heyecanlı olur diye düşünürüm.

Beni uçak yolculuğu konusunda tedirgin eden tek şey aktarmalardır. Transit yolcuları bu yandan... Pasaportlar... Hele çıkış yerinde öbür uçak için rezervasyon yapmamışlarsa bir de onunla uğraşacaksınız. Her havaalanının ayrı bir yapısı var. A kapısı nerede? A kaç? A 310... derken ikinci uçağa da yerleşirsiniz. Bitkin dayarsınız sırtınızı koltuğa. Bazı havaalanları çok düzenli. Doğrusu bizim Atatürkhavaalanının dış hatlar kesimindeki düzene diyecek yok. Ama ben en çok Barcelona havaalanını severim. Çok büyük ama çok düzenli bir havaalanıdır. Her yerde monitörler vardır, nereden ne zaman uçağa bineceğiniz bellidir. Afşar denilen şaşkın bir defasında orada da kendini kaybetti, biletteki sayıyı yanlış okuyup. Bir oraya koşuyor bir buraya..

Benim zoruma giden aktarmalardır. Transit kapısı... Pasaportlar... Giriş kapısı aramalar. Hiçbir havaalanının düzeni öbürünkine uymuyor. A 310 mu? Şuradakiler B kapıları mı? Neyse sonunda ikinci uçağa yerleşip sırtınızı dayadığınızda yorgunluğunuzu unutuveriyorsunuz. Hatta şöyle hafifçe, horlamamak koşuluyla kestirmek de olabilir. Ben pek horultulu bir tip olduğum için uyumamaya gayret ederim ama bir iki saniyenin içinde uykuya kayıverdiğim çok olur. Uyumaktansa pencereden bakmalı, aşağıları gözlemek daha güzel uyku uyumaktan. Akşam vakitleri havaalanında olmak hüzün verir insana. O saatlerde havaalanları tren istasyonları kadar hüzünlüdür. Ben o saatlerde İspanya'ya gidiyorsam Barcelona havaalanında olurum. Koltukta oturmuş düşünürken bir ses duyabilirim, aynı yere giden bir şair dostun sesini duyabilirim. "Afşar!" O zaman hüzün müzün kalmaz. Bu da gösteriyor ki yolda tek kişi olmak pek çekici değildir, en güzel yolculuk dostlarla birlikte yapılan yolculuktur. Hep birlikte güle söyleye bir yerlere gitmek ne güzeldir.

Geçenlerde Verona'ya giderken Viyana havaalanında pek yalnız duydum kendimi. Akşam vaktiydi. Dört beş saat olmuştu evden çıkalı. Oturup şaşkın şaşkın uçağın kalkış saatini bekledim.

Haydi gidiyoruz deyip bizi otobüse bindirdiklerinde o duygular geride kaldı. Otobüs bizi küçücük bir uçağın önünde bıraktı. Bu pervaneli küçücük uçakla gidecektik Verona'ya. Sevinmedim dersem yalan söylemiş olurum. O küçücük şey biraz sonra koca koca uçaklar arasında kalkış kuyruğuna girdi. Bu uçak kalkamaz, bana kalırsa yerden yerden gidecek dedim kendi kendime. Sırası gelince bizimki bir celallensin.

Bu küçücük uçakta ikramdan hiç kaçınmıyorlar. Uçağımız küçük ama biz konukseveriz demek istiyorlar. Önce sıcak havlu dağıtılıyor. Sıcak havluyu yüzünüze bastırır bastırmaz sinirlerinizin gevşediğini duyuyorsunuz. Ardından yüzde beş alkollü kokteyl geliyor. Kokteyl yerine meyva suyu da içebilirsiniz. "Bir kokteyl daha almaz mısınız?" Almaz olur muyuz. Annem orada olsa gözlerini üstüme diker, alma ayıp demek ister. Onun arkasından hafif bir yemek, kahve, çay vb. Uçak inişe geçmeden az önce de birer şeker veriyorlar. Daha ne yapsınlar! Büyük uçaklarda ikram bu kadar özenli olamıyor. O kadar insana yemek vermek de kolay değil hani.

Kim ne derse desin uçak yolculuğu çok rahat. Uçak yolculuğunu seviyorum ama uçakla saatlerce gitmek pek hoşuma gitmiyor. Gene de uçak yolculuğu güzel. Yerden on ya da on iki kilometre yukarıda yemeğinizi yiyip kahvenizi yudumluyorsunuz. Kitap okuyorsunuz, şiir düşünüyorsunuz, bir çalışmayı tasarlıyorsunuz. Dertleri geçici de olsa geride bırakmışsınız. Yolculuk insanı tazeliyor. İlle uçak yolculuğu olması gerekmez, neyle olursa olsun yolculuk güzeldir. Ama uçak yolculuğu çok daha güzel. Uçak denilen araç gerçekte pek aklıma yatmaz benim. Düştü mü parçası kalmıyor biliyorsunuz. Güvencede olmak isteyen insanın bir ayağı yerde olmalı. Ölüme benim gibi dil çıkaran biri için böyle bir sorun yok. Canlarını sevenler karadan gitsinler.

BİR DEFA SÖYLENMİŞ ŞARKI

Bir şey kalmadı akşama
Gariptir ayrılık saatleri
Sırtını şöyle yasla duvara
Duy doruklardan süzülen geceyi

Yazık ki martılar kadar beyaz değilim
Sıkı sıkı örtecek beni karanlığın yorganı
Onlar gibi inatçı da olmadım
Onlar kadar özlemiyorum engin suları

Belki de bunlar yeni kuşlardır
İçimden gelmiyor bir yalanı oynamak
Kıyıdan uzaklaştıkça anlıyorum
Bu ıssız denizlerin üstünde
Her şeyden zormuş kanat çırpmak

Afşar TİMUÇİN

17 AĞUSTOS'U "UNUTMAYALIM UNUTTURMAYALIM"

İlhan YÜCE

Doğa Başkaldırıyor

Tarih 17 AĞUSTOS 1999. SAAT 03.02. İzmit, Sakarya, Gölcük, Düzce, Karamürsel, Yalova, Kaynaşlı, Avcılar ve nice büyük kentler, kasabalar, köyler uykudayken, sessiz ve devinimsiz durduğu sanılan doğa birden başkaldırıyor.

Taşının, toprağının, denizinin, havasının, suyunun ve yeraltı kaynaklarının hor kullanılmasına, kirletilmesine, yok edilmesine, talan edilmesine, ormanlarının yakılmasına, gram gram çıkarılabilecek altın için tertemiz toprağının siyanürlerine, kendine özgü yasalarının çiğnenmesine, bilimin yasalarının çiğnenmesine, kâr hırsına, ranta, talana, sömürüye ve insandaki duyarsızlığa; doğa başkaldırıyor.

1940'lardan beri Kuzey Anadolu Fayı'nın bilinmesine ve görmezden gelinmesine, üç katlı binaların beş kata, altı kata, on kata çıkarılmasına ve buna göz yumulmasına, zemini çürük yerlere yapılar yapılmasına, rant için, oy için, kâr için buraların imara açılmasına, plansız projesiz kaçak binalar yapılmasına, demirden, çimentodan, malzemeden, işçilikten çalınmasına, çürük zeminlere hem çok katlı hem de çürük binalar yapılmasına, satılmasına ve insanın her türlü pisliğe göz yummasına; doğa başkaldırıyor.

Ülkemiz insanları önce 17 Ağustos 1999'da İzmit Gölcük merkezli, hemen ardından da 12 Kasım 1999'da Düzce merkezli iki büyük deprem acısı yaşıyor. 17 Ağustos'ta Marmara Bölgesi 7.4'lük depremle 45 saniye boyunca sarsılıyor. Deniz kabarıyor, yer yarılıyor, toprak çöküyor, binalar çöküyor, denize gömülüyor, devriliyor, birbirine yaslanıyor, duvarlar patlıyor, insanlar yataklarıyla boşluğa fırlatılıyor, anneler çocuklarını arıyor sulara gömülmüş evlerinin odalarında, dayanılmaz çığlıklar yükseliyor betonlar altından günlerce gecelerce, eller uzanıyor molozların altından; çocuk elleri, genç elleri, nasırlı eller, beyaz ince eller, morarmış ölü elleri.

Doğanın Sorunları İnsanın Sorunudur

Yeryüzünün doğal kaynaklarının kapitalist anlamda ve yalnızca "kâr"a dayalı tüketilip savurganca yok edilmesi sonucu son yüzyılda dünya ısısı 5-6 derece artmış, kutuplardaki buzulların çözülme tehlikesi ve bunun yaratacağı sorunlar tartışılır olmuştur. Uzmanlar kutuplardaki buzulların çözülmesiyle nerelerin, hangi büyük kentlerin sular altında kalacağının hesabını yapmaktadırlar. Tüm yeryüzü, günden güne artan bir oranda doğa olaylarıyla, susuzlukla, kuraklıkla, dengesiz su taşkınlarıyla, oluş sıklığı ve şiddeti artarak süren depremlerle yüz yüzedir. Bu doğa olayları arasında öne çıkan deprem, son yıllarda insanlığın önemli bir bölümünün korkulu rüyası olmaya başlamıştır.

Depremin ne olduğunu insanlarımız; görerek, yaşayarak, ona onbinlerce kurban vererek de olsa daha iyi kavramaya başlamışlardır. Bu bilgilenme ve bilinçlenmeye karşın toplumun büyük bölümü, hemen her alanda olduğu gibi, duyarsızlığını korumaktadır. Oysa ülkemizde deprem, yalnızca Marmara Bölgesi insanının sorunu değildir. Uzmanlar, ülkemizin her noktasının ortalama 6 şiddetinde bir deprem riski taşıdığını söylemektedirler.

Depremde çöken bir binanın korkunçluğunun belleklere kazınması için şöyle bir benzetme yapalım: Batı ülkelerinde çok katlı eski binaların dinamitlenerek olduğu yere çökertilmesi işlemini TV'lerde sık sık görmekteyiz. Çevresindeki konutların da boşaltılarak yapıldığı bu işlemde, çökertilecek binaya insanların doldurularak fitilinin ateşlendiğini düşünelim! Açıkça bu bir cinayet olurdu. İşte deprem ve depremde çöken binalar bu demektir ve bu da, tüm bilimsel verilerin göz ardı edilerek, çürük zeminlere çok katlı ve çürük konutların yapılması, satılması ve bunlara göz yumulması nedenleriyle deprem toplumsal bir cinayettir. Bu cinayetin kaynağında da yine yoksulluk ve emperyalizme bağımlılık yatmaktadır.

Depremde ölmek bir acı, beton, demir ve moloz yıkıntısının altında sağ kalmak bir başka acıdır. 17 Ağustos ve 12 Kasım depremlerinden sonra birçok ulustan koşarcasına gelen kurtarma ekipleri çok canlar kurtarmış, ancak yıkımın büyüklüğü nedeniyle ölü sayısının yüksek olması önlenmemiştir. Beton, demir, moloz enkazı; altındaki canlılarıyla ve ölüleriyle aylarca kaldırılmamıştır. 17 Ağustos İzmit Depremi'nde meydana gelen can kayıplarının büyük bir çoğunluğu (yaklaşık % 70), tamamen çöken (yassı kadayıf tipi) yaklaşık 3.500 bina altında meydana gelmiştir.

Ülkemizde son yüzyıldaki depremlerde 110.000'den fazla insanımızın yaşamını yitirdiği, yaklaşık 250.000 kişinin yaralandığı ve 600.000'e yakın konutun kullanılamaz duruma geldiği hesaplanmaktadır. Aykut Barka'ya göre, son İzmit ve Düzce depremlerinde yaklaşık 90.000 ev yıkılmış,

resmi verilere göre 18.000'i aşkın, gerçekte ise çok daha fazla - halk arasındaki söylentiye göre 30-40.000- insan ölmüş ve yaklaşık 15 milyar dolarlık ekonomik zarar meydana gelmiştir.(1)

Depremzede Dernekleri

17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 depremlerini yaşayan acılı insanlar, Avcılar, Düzce ve Yalova arasında kalan deprem bölgesindeki yerleşim merkezlerinde sekiz depremzede derneği (Dep-Der) kurmuşlar. Adapazarı Dep-Der, Avcılar Gümüşpala Dayanışma Derneği, Bekirpaşa Dep-Der, Değirmendere Dep-Der), Karamürsel Dep-Der, Yalova Dep-Der olarak örgütlenen depremzedelerin amaçları; yaşadıkları acının sesini duyurmak, sorunlarını yansıtmak, deprem gerçeğini halkımıza anlatmak. Bunun için, bir otobüsle il il dolaşıyorlar. Konuşuyorlar, depremle ilgili filmler gösteriyorlar. Fotoğraf ve resim sergileri var. Ortak broşürlerinde insanlarımıza şöyle sesleniyorlar: *"Sorunları sahiplenişimiz çektiğimiz acılardan gelmektedir.. Aramızda yakınlarını kaybedenler var. Depremde sakat kalanlar var. Yakınının ölüsünü de dirisini de bulamayanlar var. Malını yitirmiş ve geriye hiçbir şeyi kalmayanlar var. Kalıcı konut talebi, usulsüz kura çekimleri ile zedelenenler var. Konut sorununu çözmeye çalışan kiracılar var. Kalıcı konut alanlarındaki denetimsizlikten şikayetçi olanlar var. Evini yapana yardım kredisi olarak sağlanan 6 milyarla ev yapamayanlar var. Yapılan yardımların nerelerde kullanıldığını merak edenler var. Psikolojik olarak beton bir binaya hâlâ girmeye korkanlar, bu nedenle beş katlı kalıcı konut istemeyenler var. Hak sahibi olmayanlar var. Deprem nedeniyle aldığı krediyi ödeyemeyenler var. Bağ-Kur primlerini ödeyemediği için sağlık yardımından yararlanamayanlar var. Deprem nedeniyle işyeri kapanan ve işsiz kalanlar var..."*

Onların acıları, sorunları, dertleri saymakla bitmiyor.

Depreme Yardım Paraları Deprem Bölgesine Gitmedi mi?

Dep-Der'liler, *"Toplanan iç ve dış yardımlar toplamı ve ek vergilerin miktarı ile nerelerde kullanıldığı bilgisinin topluma açıklanmasını"* istiyorlar.

Dep-Der'liler, resmi verilere dayandırarak verdikleri sayılara göre, yardım olarak gelen ve ek vergilerle elde edilen toplam 8 katrilyon liraya karşılık, deprem bölgesinde devletçe ancak 2 katrilyon lira harcandığını, geri kalan paranın *"nerelerde kullanıldığının"* açıklanmasını istiyorlar.

Tüm ülkelerden yardım yağdığı o acılı günlerde basın ve TV, hükümeti oluşturan partilerden birinin bir milletvekilinin, gelen paraların maaş ve ücretlerin ödenmesinde kullanıldığı açıklamıştı. Daha sonra bir 'yalanlama' yapılmış olsa da - açıklama mı yalan, yalanlama mı yalan!-, hükümetin depreme ve depremzedelere yaklaşımı yürek sızlatıcıdır.

Deprem bölgesinin acılar içindeki bu insanları başta olmak üzere tüm halkımız 17 Ağustos depremiyle; insanını, toplumunu, ülkesinin ulusal çıkarlarını gözetmeyi unutmuş görünen siyasal erkin, hiç değilse kendine çeki düzen vermesini umutsuzca beklemiş, bu beklentisinin boşa çıktığını üzülerek görmüştür. Ardından 12 Kasım Düzce depremi yaşanmış, beklenti yine boşa çıkmıştır. Toplumun, böylesine büyük bir yıkımdan yetkililerin ders alacağı ve onları halkın sorunlarına eğilmesine yönlendireceği beklentisi boşa çıkmaktan öte, yetkililer, depremi adeta bir fırsat bilip, depremzedelere pek azını yansıtacakları ek vergiler salmış, savunulacak hiçbir yanı olmayan bir 'deprem sigortası' da yaratarak halkın sırtına yükleyebilmiştir. Bu 'deprem sigortası', gerçekte bir sigorta değil, ileride olabilecek depremler için peşin toplanmak istenen bir 'deprem vergisi'dir. Olan depremler için görevini tam yerine getirmeyen, ileride olabilecek depremler için de vergi toplamayı uygun gören yetkililer, ileride olabilecek depremler için önlemler almayı ise uygun görmemektedirler.

Dep-Der'liler; kalıcı konutlar için *'yapılmış olan kura çekimlerine ilişkin usulsüzlük iddialarının titizlikle araştırılarak sorumluları hakkında gerekli soruşturmalar'* yapılmasını istemektedirler.

Dep-Der'liler, depremde yerlebir olan konutların sorumlularının hâlâ yargılanmadığını, bu durumun adalet duygusunu zedelediğini ve geciktirilmeden bunun sağlanmasını istemektedirler. Oysa o günlerin basınında uzun uzun anlatıldığı gibi, 'yetkililer', depremde konutları ve siteleri çöken firma ya da yüklenicileri yargılamak yerine -'geçici konut mu, kalıcı konut mu?' rant kavgalarından sonra-, geçici ya da kalıcı konutların yapımını, büyük oranda bu firma, yüklenici ya da yeni ortaklarına ihale ederek onları 'onurlandırmayı' yeğlemiştir!

'Ölüm Tuzağı' Konutları!

Dep-Der'liler, depremde hasar görmüş ve hiçbir bilimsel dayanağı olmadan 'orta hasarlı' tanımlaması konmuş binaların, hiçbir bilimsel standardizasyona uymayan bir biçimde onarıldığını, bunların tam bir 'ölüm tuzağı' olduğunu söylemektedirler. Bu tür ölüm tuzaklarından yalnızca Sakarya'da *'18 bini ev 3,700'ü işyeri olmak üzere toplam 22,000 orta hasarlı bina vardır ve şimdi bu binalar siyasi ve ekonomik kaygılarla onarılmaktadır. Bu konutlarda yaşayacak olanların geleceği ve yaşamı tehdit altındadır.'*

Yeni bir depremde bu binaların ayakta kalabileceğini, gönül rahatlığıyla içinde oturulabileceğini hangi yetkili söyleyebilir? (Sanırım hepsi söyleyebilir! Çünkü ülkeyi 'yönete yönete' oldukça piştiler.) Bu tür konutlarda oturmanın ne demek olduğunu anlayabilmeleri için, kendilerinin -eş ve çocukları dışında- 'oturulabilir' bu konutlarda oturmaları gerekmektedir. Belki bir gün oturabilirler de! Ancak bu, halkın karşısına geçip de radyasyonlu çay içmeye benzemez (!).

Deprem literatüründe 'orta hasarlı' bir kavramın bulunmadığını bildiren Dep-Der'liler, bu tür konutlardakilerin, kalıcı konutlar ya da ev kredileri için hak sahibi sayılmadıklarını da belirtmektedirler.

Dep-Der'liler, bölgedeki yüksek katlı binaların; yeni deprem olasılıkları, zemin sağlamlıkları ve yapı dayanıklılığı doğrultusunda oluşturulacak yasal sınırlara çekilmesini, bundan zarar görecek vatandaşların hak sahibi sayılmasını istemektedirler.

Avcılar Dep-Der'liler, Dep-Der bildirisinde, 17 Ağustos depreminin hemen sonrasında Bayındırlık Bakanlığı'nın 'şöyle bir göz atma yöntemiyle' yapılan hasar saptamalarının son derece yetersiz ve güvenilirlikten yoksun olduğunu belirttikten sonra sorunlarını şöyle yansıtmaktadırlar: *"Yeni bir İstanbul depremi beklentisinin bilimsel gerçeğe dönüşmesiyle bölge insanı kendi olanaklarıyla hasarlı evlerine birtakım ek donatımlar yaptırarak evlerini onarma yoluna gitmişlerdir. Söz konusu onarımlar, denetimden ve bilimsellikten tamamen uzak ve muhtemelen binaların statik dengelerini de bozmuş olabileceği öngörülmektedir."*

Eski Anlayış İnatla Sürdürülmektedir.

İzmit Bekirpaşa Dep-Der'in açıklamalarına göre 17 Ağustos ve 12 Kasım depremlerinden sonra yetkililerin *"2000 yılının Eylül-Ekim aylarında konutları tamamlayıp teslim edeceğiz"* demelerine karşın, *2001 Mayıs ayında bile, yapılması kararlaştırılan konutlardan, "Derince'de 300 konut, Körfez'de 500 konut... Karamürsel'de 556 konut ve Gölcük'te 1.250 konutun temelleri bile atılmamış ve buralarda yaşayacak hak sahipleri belirlenmemiştir."*

Aynı sorunları yaşayan ve aynı düşünceleri paylaşan insanlarla, "sözün, yetkinin, kararın halkta olduğu bir dünyayı kurgulayan İzmit Bekirpaşa Dep-Der'liler", sorunlarından kimilerini şöyle yansıtmaktadırlar.

- Hak sahipliği listeleri adil bir şekilde hazırlanmamıştır.
- 597 sayılı KHK'ye uyulmayarak, bazı kooperatiflerin hak sahibi yapılarak çifte standart uygulanmıştır.
- Kalıcı konutlar eşitlik ilkesine göre yapılmamıştır.

Kura çekiminde Valiliğin ilan ettiği sayılara uyulmamıştır.

- Kalıcı konut için hak sahibi olmayanların hak sahibi yapılarak sayılarının şişirildiği, bu nedenle gerçek hak sahiplerinin mağdur ve sürgün edildiği saptanmıştır.
- Üst düzey bürokratlara, Irak'tan gelen yardımlarla, İzmit/Yeni doğan üstünde kalan Arızlı mevkiinde 184 adet 124 m2 konut yapılmaktadır...

Siyasal erkin, halkın sorunlarına, çıkarlarına karşıt tutumu, cesaretle ve inatla sürdürülmektedir. Acıların dinmesi için, halkın; ne denli karmaşık görünse de, ekonomik, siyasal, toplumsal gerçekleri anlamasından, kavramasından ve sorunlarına bilgiyle bilinçle sahip çıkmasından başka yol görünmemektedir.

Düzce Dep-Der'lilerin açıklamalarına göre; Bayındırlık Bakanlığı ve Dünya Bankası'nca Düzce çevresinde yapılacak toplam 8.004 ve Düzce merkezinde yapılacak 7.000 konutun Düzce Valiliği'nce 15.12.2000 tarihine değin bitirileceği söylenmesine karşın, konutlar Mayıs 2001'de hâlâ tamamlanmamıştır. Yapılacak *"konutların en fazla üç katlı olacağı bizzat Bayındırlık Bakanlığı tarafından açıklandığı halde... 5 katlı yapılması, kalıcı konutlar konusunda verilen sözlere uyulmadığını düşündürmektedir. Standart bir proje uygulanmadığından konutların hakkaniyete uygun dağıtılıp dağıtılmayacağı konusunda ciddi bir güvensizlik doğmuştur. Ayrıca beş katlı binaların asansörlü olması gerekirken, projelerin üç katlı hazırlandığı, ancak tadilatla beş kata çıkmış olabileceği ve tadilat esnasında asansörlerin unutulmuş olduğu gözlenmiştir... Konutların inşaat kalitesi, depreme dayanıklılığı ise kamuoyunda spekülatif pek çok söylentinin çıkmasına neden olmuştur. (Deniz suyu kullanılması, betonun yeterli sulanmaması, demirin kalitesinin düşük oluşu, ciddi mühendislik ve ustalık hataları...) Kalıcı konutları yapan firmaların taşeronlarında çalışan pek çok işçi derneğimize gelerek, ücretlerinin aylardır ödenmediğine ilişkin şikayette bulunmuşlardır. Ayrıca Düzceli esnafların da bu taşeronlardan, verdikleri malzemelerin parasını tahsil edemedikleri bilinmektedir. Bu da, ihalelerin verildiği dönemde bu firmalar hakkında ciddi bir araştırmanın, bilerek ya da bilmeyerek, yapılmadığını düşündürmektedir."*

Heyelanlı Bölgeye Kalıcı Konut

Gölcük Mağdurlarla Dayanışma Derneği'nin açıklamalarına göre; *"Gölcük ilçe merkezindeki 18 binlik hane sayısı, deprem ertesinde 6,500'e düşmüştür. Gölcük, depremde yaşamını yitirenler ve deprem sonrasındaki göçlerle nüfusunun % 64'ünü*

yitirmiştir. Kalanlar ise 20 aydan bu yana insan onuruna yakışmayan çadır ve barakalarda yaşam mücadelesi vermektedir."

Kalıcı konutların yapılmakta olduğu Gölcük'ün Örcün Köyü bölgesinde Mağ-Der yöneticileriyle birlikte incelemeler yapan TMMOB yetkilileri; kalıcı konutların heyelanlı yamaçlar üzerinde kurulduğu, bu alanın jeolojik olarak sakıncalı olduğu, Örcün Köyü'nün tarihi dokusunun ve meyve bahçelerinin yok edileceği uyarısında bulunmaktadırlar.

Deprem bölgesinin başka yerlerinde olduğu gibi, Gölcük'te de pek çok işçi, kalıcı konutları yapan firmalardan ya da taşeronlarından ücretlerini alamadığından şikayetçidirler. *"Taşeron firma yetkilileri, malzeme aldıkları bölge esnafının ödemelerini de 'devletten para alamadık' gerekçesiyle yapmamışlardır. Bazıları da yerel esnafı dolandırarak kaçmıştır... 'Depremzedeler, gelinen noktada mutludur' yalanı ile ülke insanı kandırılıyor, depremzedeler doymak bilmeyen asalaklar gibi gösteriliyor. Temel sorunların hiçbirine gerçekçi bir çözüm getirilememiştir. Depremzedeler üzerinden vergiler toplanmış, ancak depremzedenin hayatında karşılık bulmamıştır. Depremzedeler sorularına açıklama, sorunlarına çözüm beklemektedir."*

Karamürsel Dep-Der'lilere göre; depremin ardından Bayındırlık Bakanlığı bu bölgede ancak 2-3 katlı konutlara izin vereceğini açıklamasına karşın, bu sınırlama, işyeri (!) olma koşuluna bağlanarak 5 kata çıkarılmıştır. Bölgedeki 8-10 katlı "orta hasarlı" binaların "onarımı" da sürmektedir ve bu konutlar, yine Dep-Der'lilerin tanımlamasıyla, birer "ölüm tuzağı" olarak depremzedelerin "hizmetine" sunulacaktır.

Yalova Dep-Der'lilerin sorunları, öteki depremzedelerden hiç de az değildir. *"Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Odalar ve Borsalar Birliği ile Tekstil İşveren Sendikasınca toplam 5,476 adet konut yapılmaktadır..."* Bunun yanında, "ağır hasar" raporu alan binalara "orta hasar" raporları alınarak "onarımları" başlatılmıştır. Buralara, deprem sırasında kiracı olan depremzedelerin yerleştirilmesi planlanmakta, kiracı depremzedeler ise haklı olarak bu konutlara kesinlikle girmeyeceklerini söylemektedir.

Dep-Der'liler; "Mevcut yapıların insan yaşamı için büyük tehdit" oluşturgunu söylemektedirler.

Dep-Der'liler; "Yapı denetimine ilişkin güvensizliklerinin büyüdüğünü" söylemektedirler

Dep-Der'liler; "Kaçak yapılaşmanın ve kat artışlarının" hâlâ sürdüğünü ve buna göz yumulduğunu söylemektedirler.

Dep-Der'liler; 17 Ağustos ve 12 Kasım depremlerinde en çok zarar gören yapıların, 1984 yılında çıkarılan imar affı ile ruhsat almış düşük kaliteli kaçak yapılar olduğunu, yapı denetiminin güven verici bir anlayışla yeniden düzenlenmesini ve bundan sonra imar affı çıkarılmamasını beklemektedirler.

"Onları Unutmayacağım, Olanları Unutturmayacağım"

Böyle söylüyor Ressam Ayhan Sağcan; *"Onları unutmayacağım, olanları unutturmayacağım."*

17 Ağustos 1999 depremini duyar duymaz bölgeye koşan ve yaşamını, sanatını depreme endeksleyen, yaptığı deprem resimlerinden oluşan "Richter 7,4" resim sergisini yanına alıp Dep-Der'lilerle dolaşan, onlara destek veren Ayhan Sağcan, deprem, yönetim ve insan üstüne şu değerli gözlemde bulunuyor: *"Richter 7,4 ile depremin sosyal, psikolojik, kültürel, ekonomik yanlarını jeolojik gerçeklerle ilişkilendirerek verirken yaklaşımım, fay hatlarının ve yer sarsıntılarının korkulması ve suçlu ilan edilmesi gereken özneler olmadığı, bu öznenin, doğa-insan ilişkisinde nesnel gerçekleri gözardı eden, her ikisine de saygı temelinde yaklaşmak yerine tahripkarlığı ve azami kar hırsını öncelleyen yönetimler ve sistem olduğunun altını çizmeye çalıştım. Bu sergi, tematik olarak bu bakış açısının estetik örgüsü üzerinde yükselmektedir."*

Ayhan Sağcan'ın 17 Ağustos depreminden bu yana yaptığı deprem resimlerinden oluşan serginin adı "Richter 7,4" Bu ad ayrıca, serginin ana tablosunun da adı. Richter 7,4 adlı dev tablo 5,4x1,6 metre boyutunda ve toplam 6 tuvalden oluşuyor. Tablodaki kompozisyon, "deprem anı ve sonrasına ilişkin yaşam ve dram kesitlerini imgesel kurgularla" yansıtıyor.

Deprem Artık "Geliyorum!" Demektedir

Günümüz bilimi, olası bir depremin gününü ve saatini söylemeyese de, gerek fay hatlarının araştırılarak yeraltı haritalarının çıkarılması, uzaydan çekilen fotoğrafların okunması, gerekse eski depremlerin değerlendirilmesi sonucu; nerede, ne büyüklükte ve ne denli bir zaman süreci içinde bir depremin olabileceğini, doğruya yakın bir biçimde tahmin edebilmektedir. Edebilmektedir de, devletin gerekli önlemleri alması açısından bunun bir yararı olmakta mıdır? Ne yazık ki hayır. Açıklıkla, bunun hiçbir yararı olmadığı söylenebilir. Üstelik emperyalizmin dayatmaları karşısında parlamentodaki partilerimizin birbirinden hiçbir ayrımı da kalmamıştır. Siyasal erki elinde bulunduran partilerin bugün yaptıklarının aynısını, muhalefet partileri de yarın yapacaklardır. Tüm partilerin depreme ve halkın sorunlarına yaklaşımı da böyledir. Prof. Dr. Mustafa Erdik; *"Açın bütün partilerin programlarına bakın, hiçbirinde depremin 'd' sini göremezsiniz. Açın İstan-*

bul'daki bütün belediye mesailerini, veya belediye başkan adaylarının konuşmalarını, depremin 'd' sini göremezsiniz."(2) diye yazar.

Emperyalizmin, ulusal çıkarlarımızı bir bir budayan buyruk ve dayatmalarına kendini "bağımlı" kılan -bu bağımlılığı, hükümetin bakanları ve milletvekilleri bile sık sık söylemektedir- siyasal erkin, geçmişte almadığı önlemleri, gelecekte alacağını, alabileceğini sanmak büyük bir yanılgı olacaktır. Emperyalizme bağımlılık sürdüğü sürece, bilimsel gelişmeler deprem "an"ını bile bildirse, siyasal erkin yapacağı, radyo ve TV'den bunu duyurup, halkın sokağa çıkarak "kurtulmasını!" sağlamaktan öteye geçmeyecektir.

İnsanlığın ulaştığı bugünkü bilimsel ve teknolojik düzeye karşın insana yaşatılan ve daha da yaşatılacak gibi görünen deprem acısı, toplumsal bir cinayetten başka bir şey değildir. Türkiye insanı da bu cinayeti sık sık yaşamaktadır. Doğaya ve onun yasalarına meydan okurcasına fay hatları üstüne, bile bile ağır sanayisini kuran insan, dereyatağı, heyelan bölgesi, çürük zemin demeden buralara binalar konduran insan, üstüne üstlük çimentosundan, demirinden, malzemesinden çalarak özensiz ve denetimsiz konutlar yapan insan, bu acıları ne yazık ki daha çekecektir. 1940'lardan beri Kuzey Anadolu Fay Hattı'nın bilinmesine karşın konut yapımındaki bu çarpıklık ve denetimsizlik sürdürülebilmiştir. Yerbilimci Aykut Barka ve Süleyman Nalbant, Aralık 1998'de şunları yazar; *"Kuzey Anadolu Fayı yaklaşık 1,500 km, uzunluğunda olup dünyanın en çok yıkıcı deprem oluşturan aktif faylardan biridir. Yalnız bu yüzyılda M 6,5 büyüklüğünde 23 yıkıcı deprem meydana gelmiştir ve bunlardan 6 tanesi Marmara Denizi ve çevresinde yer almıştır."* (3)

Prof. Dr. Atilla Ansal, İnşaat Mühendisleri Odası olarak, deprem konusundaki uzmanları 1991 yılında İstanbul'da bir araya getirerek İstanbul ve Deprem adında bir kitap hazırladıklarını ve bu kitapta, Kuzey Anadolu Fay Hattı'nda bir devinim olduğunu, İstanbul'un ikinci değil, birinci derecede deprem bölgesinde bulunduğunu ve önlemler alınması gerektiğini vurguladıklarını belirtir.

Ancak, devletin alması gereken önlemler alınmadığı gibi, yapılaşmadaki çarpıklık ve denetimsizlik aynı hızla sürer. Prof. Dr. Atilla Ansal bunu şöyle açıklar: *"Türkiye'nin itici sektörü inşaat sektörü olduğu için, 1960'lardan sonra inşaat sektörünün önünü açmak amacıyla, yasal çerçeveyi mümkün olduğu kadar basitleştirerek, yapı denetimini, kontrolünü en aza indirmişler. Çünkü inşaat sektörü, Türkiye'nin kalkınmasında çok önemli bir rol oynuyor. Öyleyse ne oluyor? Son yirmi yıl içinde Türkiye'de proje denetimi yapılmıyor."*(4)

Bilim, her zaman olduğu gibi, insanı uyarıyor; ama aldıran yok. Halk, en kısa yoldan ve en ucuzundan -haksız olduğu söylenebilir mi?- başını sokacak bir ev edinme kaygısı içinde. Peki ya yerel görevliler, sorumlular, yetkililer ve oradan yukarıya doğru siyasal erkin durumu? Onların beklentisi daha bir karmaşık! Sonuç olarak toplum, yöneteniyle, yönetileniyle; ekonomik nedenler, yoksulluk, oy beklentisi, rant, rüşvet, arazi mafyası vb. sarmalına boyun eğmiş durumda.

İTÜ Maden Fakültesi Jeofizik Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Haluk Eyidoğan, 17 Ağustos İzmit depreminden bir hafta sonra şunları yazar: *"Ne tesadüftür ki, bundan birkaç ay önce, İzmit İnşaat Mühendisleri Odası ve İzmit Jeofizik Mühendisleri Odası olarak Kocaeli Kültür Merkezi'nde bir panel yaptık. Panelin konusu 'İzmit Depreme Hazır mı? idi. Panelde biz konuştuk biz dinledik. Sefa Sirmen geldi açılışı yaptı, panel başlayacağı sırada gitti. Hiçbir ilçe belediye başkanı yoktu. İzmit Anakent'ten, Bayındırlık Müdürlüğü'nden bir kişi vardı. Sivil Savunma'dan bir kişi vardı. Halktan bazı insanlar vardı, üniversiteden bazı insanlar vardı, meslektaşlar vardı. Biz konuştuk, biz dinledik. İşte sonucu görüyoruz."* (5)

Ülkemizde yedi yıldır deprem araştırma yapan Amerikalı Yerbilimci Ross Stein de şunları söyler: *"1997 yılında yaptığımız araştırmalarda bin kilometrelik hat üzerinde İzmit'i deprem yaşaması en yüksek olasılığın olduğu nokta olarak tahmin etmiştik ve bu gerçekleşti."* (6)

Uyarılara aldıran olmamıştır. İki büyük yıkıma karşın, dün olduğu gibi bugün yine isteyen istediği yere, istediği türde ve her türlü denetimden uzak konut yapabilmekte, devlet de buna göz yummaktadır.

Daha sonra çıkardığı imar affı yasalarıyla da, bu yasadışı yapılaşmayı yasallaştırmaktadır. Şu sıralar (Temmuz 2001) yine bir imar affı gündemdedir ve TMMOB Genel Başkanı Kaya Güvenç'e göre, 1950'li yıllardan bu yana Türkiye'de 11 tane (başka verilere göre 16) imar affı yaşanmıştır ve bu da 12.si olacaktır. (7)

2001 yılının başlarında TV'ler, İstanbul'dan, inşaat halindeyken üst katlar betonunun çökmekte olduğu bir binanın görüntülü haberini veriyordu. Üstten üç katının kalıp tahtalarının, yandaki alçak binaların üstüne ve caddeye düştüğü görülen binanın beş kat ruhsatı olduğu, üstüne de 6 kaçak kat yapılarak 11 kata yükseldiği bildiriliyordu. Oysa büyük depremin üzerinden daha birbuçuk yıl geçmişti ve binalarımız depremsiz olarak yıkılıyordu. Bundan yıllar önce Diyarbakır'da, adı Hicret olan apartman da durup dururken, depremsiz olarak çökmüş, 40-50 dolayında insanımız ölmüştü.

İstanbul'daki yapıların % 60'ının kaçak olduğunu bildiren Mimar M. Levent Gedizlioğlu, ülkemizdeki yapı denetimi üzerine şunları yazar: *"Denetimin bugünkü uygulamada iki ayağı vardır. Birincisi, kamu denetimi görevi gören belediyeler, il imar ve bayındırlık müdürlükleri ve İller Bankası müdürlükleri. İkincisi, yapının fenni mesulleri. Ülkemizde bu iki ayak da kırıktır, çalışmamaktadır."(8)*

Yasal yapılarda bile denetim neredeyse sıfırdır ve konutların depreme karşı ayakta kalabilmesi; daha çok kar edebilme kıskacındaki müteahhitin ya da taşeronunun vicdanına bırakılmıştır.

17 Ağustos ve 12 Kasım Depremleri Çok Büyük Depremler Değildir

Başta siyasal erk ve kimi uzmanlar, İzmit ve Düzce depremlerini çok büyük depremler olarak nitelese de, deprem tarihi bunun doğru olmadığını söylemektedir. Prof. Dr. Erhan Karaesmen 17 Ağustos İzmit depremi üzerine şu değerlendirmeyi yapmaktadır: *"Bu çok büyük bir deprem değildir. Jeolojik ve tektonik göstergeler sayısal endekslere bağlandığı zaman ortaya çıkan tablo, bunun çok şiddetli bir deprem olduğu izlenimi vermiyor. Yani bu orta irisi bir deprem. Ama hasarı çok büyük oldu."(9)*

"Azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde depremlerin neden olduğu zararlar, gelişmiş ülkelerinkine oranla 100 kat fazla" olabildiğini söyleyen Prof. Dr. Haluk Eyidoğan da, 1991 yılında yapılan İstanbul ve Deprem Sempozyumu'na sunduğu araştırmasında, İstanbul ve çevresinin deprem geçmişi üzerine şu bilgileri verir: *"İstanbul ve yöresinin tarihsel depremleri MS 212-1894 yılları arasında çeşitli şiddette (hasar gözlemlerine göre) hasar yapıcı 145 deprem sayılmaktadır. Bu depremlerden 41 tanesi 6, 35 tanesi 7, 39 tanesi 8, 10 tanesi 9, 2 tanesi de 10 şiddetindedir... Çok yıkıcı depremlerin 158 yıl, yıkıcı depremlerin 43 yıl, ağır hasar yapıcı depremlerin 11 yıl ortalama tekrarlama periyotları vardır." (10)*

Depremden sonraki ilk 24 saatin ya da ilk iki günün, kurtarma açısından çok önemli olmasına karşın, 17 Ağustos depreminin ilk iki günü siyasal erk tam bir şaşkınlık sergilemiştir. Başbakan'ın bile bu önemli iki gündeki zayıflığı kabul ettiğini, can kurtarmanın "ancak Türk Silahlı Kuvvetleri ve yabancıların işe katılmalarıyla güç ve anlam" kazanabildiğini belirten Arslan Başer Kafaoğlu 17 Ağustos depremi üzerine şunları yazar: *"Başbakan ve bütün ilgililer bu son depremi dünyada 'son yüzyılda rastlanan en büyük doğal felaket' şeklinde yığınlara kabul ettirmeye çalışıyorlar. aslında depremin şiddeti birçok depremden, örneğin Japonya'daki Kobe ve yakın zamandaki Kuzey Çin depreminden daha düşüktür. 'Yayıldığı alan' ise, örneğin 1939 Erzincan depreminden daha düşüktür... Bundan 60 yıl önce Erzincan depreminde bile, kışın ortasında bu derece ağır kalınmamıştı."(11)*

Depremin Merkezinde Bile Tüm Binalar Yerle Bir Olmadı

Depremin merkezinde, Gölcük'te, İzmit'de, Sakarya'da, Düzce'de 7.4 ve 7.2'lik iki büyük depremi de hasarsız atlatarak bugün dimdik ayakta duran binaların varlığı gözlerden uzak tutulmakta, depremin yıkıcılığının karşı durulmaz ve olağan karşılanması gerektiği izlenimi yaratılmak istenmektedir. Oysa birçok bina yerle bir olup, birçoğu da yan yatarak birbirine yaslanırken, "aynı bölgede", duvarlarında tek bir çatlak bile bulunmayan çok sayıda bina vardır. Kapitalizmin insan karşıtlığı çirkin yüzünü burada da göstermektedir. Prof. Dr. Mustafa Erdik, *NTV'nin Depremle Yaşamak programında* şunları söyler: *"Türkiye'de yalnız yıkılan binalar yok, yıkılmayıp çok iyi davranış gösteren binalar da var. Medya deprem bölgesine gittiği zaman sağlam binaları çekmiyor. Halkımıza her şeyin yıkılacağı, herkesin öleceği şeklinde yanlış bir mesaj veriliyor."(12)*

Amaç, depreme dayanıklı binaların da yapılabildiği gerçeğini gözlerden uzak tutmak, depremin önünde durulmazlığını topluma benimsetmek, böylece suçu örtmek, gizlemek, suçluları kollamak, bir doğa olayı olan depremi suçlu ilan etmek. Aykut Barka şunları yazar; *"Adapazarı, İzmit, Gölcük ve Yalova'daki hasarlara bakıldığında hepsinin mühendislik açısından anlaşılır ve bilinen nedenlerden kaynaklandığı ve eğer bilim ve mühendislik kuralları kullanılmış olsaydı bu zararların minimumda kalabileceği açıktı."(13)*

Depremin Yeni Merkezi İstanbul

Son yıllarda yapılan deprem araştırmalarından ve eski depremlerin değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlara göre, önümüzdeki yıllarda büyük bir deprem riskini, İstanbul ve çevresi taşımaktadır. Uzmanlar, yeni bir depremin, 850 bin yapının bulunduğu, 10 milyonu aşkın nüfuslu İstanbul merkezli olacağı görüşünde birleşmektedirler.

İstanbul ve özellikle de en çok hasar gören Avcılar, 7,4'lük Ağustos depremine yaklaşık 130 km. uzaklıktadır. Buna karşın İstanbul'da "yapıların %1-2'si hasar görmüş, 454 kişi yaşamını yitirmiş, 3.600 kişi yaralanmış, 450 bina ağır hasar görmüş ya da yıkılmıştır. Bu binaların yaklaşık yarısı Avcılar'dadır. İstanbul'daki 3.200 okuldan %3'ü deprem ha-

sarı sebebiyle kapatılmış, 65 sağlık kurumu çeşitli seviyelerde hasara uğramıştır." (14)

Prof. Dr. Haluk Eyidoğan, 17 Ağustos İzmit depreminin İstanbul ile ilişkisini şu sözlerle ortaya koyar: *"Bu deprem, özellikle belirtiyorum, İstanbul depremi değil; Kocaeli depremi. Ama İstanbul depremi olmadığı halde İstanbul'da böyle bir tahribat yarattı."*(15)

Olası bir İstanbul depreminde; 40-50 bin binanın ağır hasara uğrayacağı ya da yıkılacağı, bu binalardan yaklaşık 5-6 bininin tümüyle çökeceği, yaklaşık bir milyon 200 bin kişinin acil konut gereksinmesi içinde olacağı, 40-50 bin dolayında ölüm olurken 300 bin kişinin de yaralanacağı tahmin edilmektedir.(16)

İstanbul'un dünyanın en hızlı ve en düzensiz büyüyen kentlerinden biri olduğunu, her yıl yaklaşık 500 bin insanın bu kente göç ettiğini belirten Aykut Barka, TMMOB'nin 4 Mayıs 1991'de İstanbul'da yapılan İstanbul ve Deprem Sempozyumu'na sunduğu araştırmasında, olası bir İstanbul depremindeki can kayıpları üstüne şunları yazar: *"Kaba bir hesapla 8 milyonluk İstanbul'un 5 milyonu 100 bin betonarme apartmanda ve geri kalan 3 milyonu 600 bin kadar yığma gecekondda yaşıyor kabul edersek... İstanbul'da 8 şiddetinde bir depremi de varsayarak yalnız tamamen yıkılan binalar kategorisinde ölü sayısının 125 bin civarında olduğu görülür. Şiddetin bazı tarihsel depremlerde olduğu gibi 9 veya 10 olması halinde bu rakamların çok daha büyük değerlere ulaşacağı ortadadır."* (17)

Türkiye'deki mevcut betonarme yapıların "hasargörebilirlik oranının" Batı ülkelerindekilerden yaklaşık 10 kat fazla olduğu (18) ölümlerinse 100 kata çıkabildiği göz önüne alındığında, bu tahminlerin hiç de abartma olmadığı, hatta pek iyimser tutulduğu bile söylenebilir. Prof. Dr. Mustafa Erdik, İstanbul için şunları söylemektedir: *"Şu anda İstanbul'dan daha tehlikeli durumda olan bir kent bilmiyorum dünyada."* (19)

Yeryüzünde pek çok bölgeyle birlikte, örneğin Japonya'nın, ABD'de California'nın aynı, belki de daha yüksek bir risk altında olduğunu, ancak buralarda gerekli önlemi alındığını söyleyen Fransız Yerbilimci Xavier Le Pichon, olası bir İstanbul depremi üzerine, kendisinin de katıldığı görüşleri şöyle özetlemektedir. *"Pek çok bilim adamı İstanbul'da büyük çaplı bir deprem olasılığının oldukça yüksek olduğu görüşünde birleşiyor. Amerika ve Japonya'da yayımlanan bilimsel dergilerde bu bölgeyi etkileyecek büyük bir deprem olasılığının önümüzdeki 30 yıl içerisinde üçte iki, 10 yıl içerisinde ise üçte bir olduğu belirtilmiştir."* (20)

San Diego Üniversitesi'nden Yerbilimci Thomas Rockwell, Aykut Barka ile yaptığı araştırmalardan sonra olası bir İstanbul depremi üstüne şunları söyler: *"Kuzey Anadolu Fayı, Saroz bölgesinde 1921'de kırılmış ve şimdi İzmit Körfezi'nden Erzincan'a kadar bu yüzyılda kırılmış. 1939'da Erzincan'da başlayan deprem, zincirleme Batı'ya doğru ilerlemiş. 1939-1942-43-44-45 ve 67. Şimdi 1999'da 2 deprem. Bu demektir ki neredeyse KAF'ın tümü bu yüzyılda kırılmış, bir tek İstanbul'a yakın olan kısmına bir şey olmamış."* (21)

Deprem uzmanları, olası bir İstanbul depreminin 0-30 yıl içinde gerçekleşeceği üzerinde birleşirlerken, depremin şiddeti konusunda iki ayrı ana görüş belirmektedir. Celal Şengör, Tuncay Taymaz ve Le Pichon'un görüşüne göre Marmara Fayı tek hamlede kırılacak ve şiddeti 7.5 ile 7.8 arasında olacaktır. İngiliz Yerbilimci Dan Mc Kenzie'ye göre ise Marmara Fayı en az iki yerden kırılacaktır ve şiddeti 6 ile 6.5 arasında olacaktır.

Paralar Hortumculara Giderken, Halkın Payına Hep Acılar ve Ölüm Düşmektedir

Devlet İstatistik Enstitüsü bina sayımı verileri kullanılarak elde edilen, İstanbul'da 1970 öncesi inşa edilmiş 5 ve daha fazla katlı betonarme binalardan yaklaşık 5.000 tanesinin olası bir depremde tamamen göçme riski taşıyan binalar arasında ilk sırayı aldığı belirtilmektedir. Bu 5.000 yapının, yaklaşık 200 milyon dolarlık bir harcamayla depreme karşı dayanıklılığın arttırılabileceği hesaplanmaktadır. Böylece; *"bu harcama ile İstanbul'da depremde meydana gelecek ölümlerin en az 20.000 kadar azaltılması olanak dahilinde"* olabilecektir. (22)

Ama yöneticilerimizin kulakları tıkalıdır. Ülkemiz 17 Ağustos ve 12 Kasım gibi iki büyük yıkım yaşamasına karşın, siyasal erkin depreme ve halka karşı yaklaşımında olumlu bir değişme gözlenmemektedir.

Marmara'da yapılacak deprem araştırmalarının maliyetinin yaklaşık 50 milyon dolar tutacağını belirten İngiliz Yerbilimci Dan Mc Kenzie, siyasal erkin, "hortum"a yakalandığını biliyor olmalı ki, devletin bu parayı vermemesi durumunda, 10 milyonluk İstanbul halkına bölünürse kişi başına 5 dolar düşeceğini, bunun da 5 yıla bölünüp bir kişiden yılda bir dolar alınarak bu paranın toplanabileceğini, NTV'deki söyleşide hesaplamaktadır.(23)

200 milyon dolar ya da 50 milyon dolar ne büyüklükte bir paradır?

200 milyon dolar, Türkiye'nin bir yıllık GSMH'sinin (Gayri Safi Milli Hasıla) binde biri (16) büyüklükte bir paradır ve devlet bu ve benzer harcamaları yapmaya yanaşmamaktadır. Bunun yanında, Yalçın Doğan'ın resmi bilgilere dayandırarak verdiği sayılara göre; 10 Temmuz 2001'de 5 bankanın da-

ha TMSF'ye devredilmesiyle el konulan banka sayısı 20'ye yaklaşmış, çoğunun hortumlanarak içleri boşaltılan bu özel bankaların devlete maliyeti ise 18.5 milyar dolara yükselmiştir. Kamu bankalarındaki 20 milyar dolarlık "görev zararı" da buna eklendiğinde, devletin üstlendiği borç miktarı toplam 38.5 miyar dolara yükselmektedir. (24) Çeşitli yöntemlerle halka ödetilmekte olan bu para ise, GSMH'nin binde biri olan 200 milyon doların 192.5 katı büyüklüğünde bir paradır. Bu, yolsuzluklar sarmalına sokulan Türkiye'nin yalnızca banka yolsuzlukları kaleminin maliyetidir.

Artık yalnızca 1940'lı 50'li yılların filmlerinde gördüğümüz eli makineli tüfekli banka soyguncusu "zavallı" gangsterler üç beş kuruş için ne "meşakkatler" çekmişler!

17 Ağustos depreminden sonra Eylül 1999'da Marmara'da araştırmalara başlayan 1942 yapımı MTA Sismik 1 gemisinin, metal yorgunluğu nedeniye her an batabileceği söylenmiştir.(25) Kamuoyu baskısıyla hükümet yeni bir araştırma gemisi alınacağını açıklamak zorunda kalmış, daha sonra, 2001 başlarında, bu iş için vereceği 25 milyon doları vermekten de vazgeçmiştir. Marmara'daki deprem araştırmaları büyük oranda yabancı ülkelerin desteğiyle yapılmıştır ve yapılmaktadır.

17 Ağustos depreminin hemen ardından Amerikalı, Alman, Japon, Yeni Zellandalı ve başka birçok ülkeden araştırmacının gelerek kendileriyle gece gündüz çalıştığını belirten Aykut Barka şunları yazar: "2000 yılı Mayıs ayında NATO desteğiyle, TÜBİTAK uluslararası bir konferans düzenleyerek depremin özellikleri ve yapılması gereken projeleri tartıştı. Burada ilginç konulardan biri de bu çalışmaların yapılması için 10-15 milyon dolar gerektiği, bunun da yurtdışından bulunması için çaba harcanmasıydı. Kişisel olarak bu olayı bizim ülkemizin ayıbı olarak görmekteyim. Zira önemli getirisi olan ve kendi ülke sorunumuz olmasına rağmen bu işi çözmek için Türkiye Cumhuriyeti'nin bu kadar bütçesi olmaması inanılacak gibi değildi. Bence tabii ki var, fakat bu olayların önemini anlayan ilgili yok." (26)

Yine Aykut Barka'nın belirttiğine göre; 12/17 Aralık 1999 tarihinde *Amerikan Geophysical Union Konferansı'na* (dünyanın en önemli yerbilimleri konferansı) doğrudan bilgi üretmiş 12 Türk bilim insanı, NSF'den (ABD'de TÜBİTAK benzeri kuruluş) alınan destekle katılmıştır.

Marmara'da yapılan deprem araştırma giderlerinin Amerikalılardan ve Fransızlardan çıktığını, Xavier Le Pichon-TÜBİTAK ortaklığıyla Marmara Denizi'ndeki fayları araştırma projesinin finansmanını Fransa'nın karşıladığını, daha sonraki bir başka projenin finansmanının da dış kaynaklı olduğunu,birçok araç gerecin Japonya'dan geldiğini belirtikten sonra Orhan Bursalı şu soruyu sorar: *"Peki Türkiye, yani Ankara'da hükümet hangi projenin finansmanını karşıladı diye soracak olursanız, belki koca bir hiç demek gerek." (27)*

Oysa deprem günlerinde yurt içinden ve yurt dışından gelen yardımların bile, devletin kasasından harcama yapmasına gerek bırakmayacak büyüklükte olduğu savları, hiç de yabana atılacak türden değildir. Gelen paranın listesi ve toplam miktarı ile bunun nerelerde kullanıldığının açıklaması yapılmamıştır. Depremzede dernekleri yetkilileri verdikleri konferanslarda, bu paranın miktarının 8 katrilyon lira olduğunu, deprem bölgesine bunun 2 katrilyonunun harcandığını, geri kalanının nerelerde kullanıldığının açıklanmasını yöneticilerden dilekçelerle sormaktadırlar.

Halk ozanlığı gelenğinin günümüzdeki yorgun ve değerli temsilcisi Aşık Mahsuni'nin yıllar önce yaktığı bir türkünün son dörtlüğü ne güzeldir. Acılı insanlarımıza ve bu ülkeyi yönettiğini sananlara anımsatmakta yarar var:

"Der Mahsuni gör zulümü
göğe savurdu külümü
mazlumun hakkı zalimi
alimallah yakar gider."

Deprem Önceden Tahmin Edilebilir mi?

Deprem önceden tahmin edilebilir mi? Herkesin bunu yapmak, bunu bilmek istediğini belirten İngiliz Yerbilimci Dan Mc Kenzie, *"çok önemli"* gibi gösterilen bu soruyu "kesinlikle hayır" diye yanıtlamakta ve bu konuda şu bilgileri vermektedir: *"Depremleri önceden tahmin etme yolunda Amerika Birleşik Devletleri 200 milyon, Japonya ve Çin 2 milyar dolar harcamıştır ve bütün bu ülkeler araştırmalarının tam ortasında ve hiçbir uyarı almadan deprem yaşadıktan sonra bu araştırmalarından vazgeçmişlerdir." (28)*

Depremin kesin zamanının bilinebilmesinin önemi nedir? Çok önemliymiş gibi gösterilen bu soru, deprem sorununun ve deprem gerçeğinin hiç de en önemli sorusu değildir. Bilimin bu soruya tam ve doğru yanıt verebilmesi elbette binlerce canın kurtulmasını sağlayacaktır. Ancak bilimin bu soruya doğru yanıt verecek aşamaya gelebileceğini düşünsek bile bu, deprem sorununun çözümü olmayacaktır. Bu oyalayıcı ve yön saptırıcı yaklaşımın gerçekleştiğini varsaysak; bir depremde, örneğin bir milyon insanın bir anda evsiz barksız, eşyasız ama sağ kalması çözüm sayılabilir mi? Yapılacak en doğru iş, sağlam zeminlere, depreme dayanıklı sağlam konutlar yapmak değil midir? Üstelik deprem öncesinde yapılacak bu işin maliyeti, depremden sonraki yıkımın ve acıların maliyetinden daha

ucuz değil midir? Yerbilimci Dan Mc Kenzie, bugünkü konut maliyetinin %10-20 gibi fazladan bir masrafla güvenli binalar yapmanın olası olduğunu söylemektedir. İTÜ Maden Fakültesi Jeofizik Mühendisliği Bölümü Başkanı Prof. Dr. Haluk Eyidoğan ise, depreme dayanıklı bir yapının, dayanıksız bir yapıya göre maliyet farkının yalnızca %5 olduğunu belirtir. (29)

Görüldüğü gibi, bugünkü konum içinde bile yapılabilecek çok şey vardır. Yeter ki, halkın mutluluğu için çalışacaklarına "yemin eden" yöneticiler buna "ikna" edilsin. Halkın, hakkı olan bu haklarını "birer birer" alması ve bunu öğrenmesi, bu haklarını toptan almasının engeli değil, yoludur da.

İyimserlik mi Kötümserlik mi?

İnsanın sorunlarının çözümü ve devletin bu sorunlara yaklaşımı konusunda ne denli iyimser olabiliriz? Toplumun sorunlarının çözümlenmesine ilişkin siyasal erkin olumsuz tavrının ne yazık ki sürmekte olduğu gözlenmektedir. 17 Ağustos deprem günlerinde Cumhuriyet gazetesi; *"Felaketin sorumluları, Türkiye'nin imar düzeninde imzaları olanlardır"* yargısında bulunmuştur. Aradan bir yıl geçmiş, bu kez 28 Ağustos 2000'de *TMMOB Mimarlar Odası Genel Başkanı* Oktay Ekinci'nin hazırladığı haber, *"Büyük yıkımın sorumluları, 'sorumsuz politikalarını' sürdürüyorlar" üst başlığı* ile, öncekinde olduğu gibi ana haber olarak verilmiştir. Oktay Ekinci'nin saptadığı olumsuzluklar özet olarak şöyle sıralanmaktadır: İmar afları sürüyor. Kaçak yapılar ruhsata bağlanıp "güvenceye" alınıyor. Planlama erteleniyor. Müteahhitlik için hala bir kural ve kısıtlama getirilmedi. İmar planları yetkisi yine "bilimsel denetim" olmadan kullanılıyor. Çarpık kentleşmeyi "bağışlayarak" meşrulaştıran ıslah imar planları hala yürürlükte. Yargının "dur" dediği yatırım ve inşaatlara "siyasal destek" kesilmedi. SİT alanları üzerindeki yapılaşma baskısınıda bu kez de "deprem bahanesi" var. Tarım ve orman alanları da yine deprem bahanesiyle imara açılıyor. Proje ve yapı denetiminde meslek odalarını dışlayan tavır sürüyor, odalar yerine şirketler devreye sokuluyor. İmar yağmasıyla oluşan yerleşmelerin "belediye" yapılarak ödüllendirilmesinden de hala vazgeçilmedi. (30)

Şimdi depremin ikinci yıldönümü gelmiştir ve yine değişen hiçbir şey yoktur. Üstelik yukarıdaki olumsuzluklar, çeşitli yargı kararlarına karşın "inatla" sürdürülmektedir.

İngiliz Yerbilimci Dan Mc Kenzie, olası bir İstanbul depremi üzerine *NTV'deki* söyleşide şunları söyler. *"Bu şehir en az İzmit kadar tehlikeli... Çünkü binaların yapılış biçimi aynı, müteahhitler aynı. İkinci köprüden geçerken şehrin kuzeyinde yeni yapılan binalara uzaktan baktım. Hepsi de İzmit'teki binalara benziyor ve böyle bir durumda hepsi yıkılacaktır. Bu binaların yıkılmasını nası önleyebilirsiniz? Önleyemezsiniz... Ancak bundan sonra yeni yapılan binaların imar yasasına uygun biçimde yapılmasını sağlaabilirsiniz. Aksi takdirde insanlara ölüm tuzağı satarsınız."*

Dan Mc Kenzie; *"Bu demektir ki şu anda İstanbul'da zamana karşı bir yarış söz konusu, öyle mi?" sorusu üzerine ise şöyle konuşur: "Haklısınız. Ancak sizinle bahse girerim imar yasaları yine de değişmeyecektir. Ve yine bahse girerim bütün bu saydıklarımın hiçbirisi gerçekleşmeyecektir."*

Marmara'nın Altında Yatan Canavar!

Olası bir İstanbu depremi üzerine Celal Şengör endişelerini şöyle dile getiriyor: *"Çocukluğumun bu mavi cenneti şimdi kirlilikten can çekişiyor ve adeta altında sakladığı canavarın doğadan, akıldan bihaber yaşayan ve gerdanlığının o en iri ve en çekici incisi İstanbul'u çürüten gafil insanlardan alacağı intikamı bekliyor. Doğa böyle korkutucu mu olmalı? Doğa ancak ilkel insanları korkutur, onlara tanrılar, şeytanlar, cinler icat ettirir, sonunda da ilkellikten kurtulamayanı ezer geçer." (31)*

Bunları, kimseyi korkutmak için yazmıyoruz. Bilim bunları söylüyor. Bilimin en yetkin temsilcileri, konunun uzmanları bunları söylüyor. Türkiye ve benzer ülkelerde binlerce kişinin ölümüne yol açan aynı şiddetteki bir depremin, Batı'da üç beş kişinin ölümüyle atlatılabildiğine sık sık tanık olma acısından ve utancından ülkemiz insanı kurtarılmalıdır. Bilimin yanında deprem de sık sık kendini anımsatıyor, insanı uyarıyor.

Eğer her şey biliniyor, tehlike biliniyor, buna karşı önlemler de biliniyor ama alınmıyorsa, suçlu deprem değil, insandır. Mimar M. Levent Gedizlioğlu, çok haklı olarak şunları yazar: *"Onca insanımızı deprem öldürmedi. İnsanlarımızı, insanı isyan ettiren, türlü ihmaller, türlü umursamazlıkların ve cehaletin yarattığı yapılar, yapılanmalar öldürdü." (32)*

İnsan gerekli önlemi almıyorsa, deprem; genç yaşlı ayrımı gözetmez. Deprem; ulus ayrımı gözetmez. Deprem; din, dil, ırk ayrımı gözetmez. Hatta deprem; özellikle bizim ülkemiz gibi ülkelerde varsıl (zengin) yoksul ayrımı da gözetmez. Deprem acısı daha çok yoksulu yaksa da, bu, varsıla bir şey yapmaz demek değildir. Yöneticiler yukarıdaki bilimsel gerçekleri ne denli duymazdan gelseler de, gerek kendilerinin gerekse en büyük varsılların bile yarınları güvence altında değildir. Onların oturduğu konutlar, uygulanan ya da uygulanmayan aynı imar yasalarıyla, aynı denetim ya da denetimsizlik anlayışıyla, çürük zemin, fay hattı, SİT alanı kaygısı ta-

şımayan, daha hızlı daha çok kar anlayışındaki müteahhitlerce yapılmadı mı, yapılmıyor mu? Bunun dışında onlar, herkesin kaldığı otellerde kalmıyorlar mı, köprülerden, altgeçitlerden, üstgeçitlerden geçmiyorlar mı? Onların çocukları aynı anlayışla yapılmış okullarda, yurtlarda, konutlarda kalmıyorlar mı? Öyleyse deprem gerçeği karşısında sesleri neden çıkmıyor? Bilimsel ve toplumsal gerçeklere karşın kıllarını bile kıpırdatmayan yoksa "kıpırdatamayan" mı?- yöneticilerin durumunu anlayabilmek oldukça güç gibi görünmektedir ve emperyalizmin ve emperyalist güçlere bağımlılığın ne olduğu anlaşılmadan bunu kavramak gerçekten güçtür.

Hükümeti oluşturan partilerin kimi milletvekillerinin bile sık sık vurgulayıp karşı çıktığı, kimi Bakan'ların istifasına neden olan o "bağımlılık" ki, siyasal erkin kolunu kanadını bağlamakta, onu, ulusal çıkarlarımıza yabancılaştırmaktadır. Emperyalizmin dayatmalarına karşı, ulusal bağımsızlığımızın gerçek anlamda "karakterimiz" olabilecek düzeye yüceltilmesi, öncelikli görevimiz olmalıdır.

Toplumu yönetenler ulusal çıkarlarımıza yabancılaşmışlarsa, insanımızın sorunlarına kulaklarını tıkamışlarsa, toplumu oluşturan birey; birey olduğunu, insan olduğunu, bu ülkenin gerçek sahibi olduğunu onlara duyurmalıdır.

NTV'deki deprem söyleşisinde Prof. Dr. Mustafa Erdik, "politikacıların kulakları mı tıkalı deprem konusunda?" sorusunu şöyle yanıtlar: *"Seslerin duyulmadığı kanısındayım. Belki yeteri kadar gür sesle bağırmıyoruz veya yeteri kadar koro halinde seslerimiz çıkmıyor... koro halinde ve gür sesle bağırmak lazım."*(2)

Bize yine unutturabilirler, ama deprem unutmaz!

"Unutmayalım, unuttumayalım."

YARARLANILAN KAYNAKLAR :

(1) Aykut Barka - *17 Ağustos Depremi öncesi ve Sonrası.* Cumhuriyet Bilim Teknik. Sayı 700. 19 Ağustos 2000.

(2) Prof. Dr. Mustafa Erdik-*Şiddetli Deprem Zeminden Çok Bina Ayrımı Yapar.* Cumhuriyet Bilim Teknik. Sayı 700. 19 Ağustos 2000.

(3) Aykut Barka, Süleyman Nalbant- *1700 ve Sonrası Marmara Depremlerinin Modellenmesi.* Bilim ve Ütopya. Sayı 63. Eylül 1999.

(4) Prof. Dr. Atilla Ansal-Bina *Hasar Görebilir Ama Can Kaybı Önlenebilir.* Bilim ve Ütopya. Sayı 63. Eylül 1999.

(5) Prof. Dr. Haluk Eyidoğan-*Türkiye'de Deprembilimin Sorunları.* Bilim ve Ütopya. Sayı 63. Eylül 1999.

(6) Ross Stein-*İstanbul Depremi: Olumlu ve Olumsuz Yönleri.* Cumhuriyet Bilim Teknik. Sayı 700. 19 Ağustos 2000.

(7) Kaya Güvenç. Cumhuriyet. 22 Temmuz 2001.

(8) Mimar M. Levent Gedizlioğlu-*Deprem, Plan, Yapı ve Diğerleri. Bilim ve Ütopya.* Sayı 64. Ekim 1999.

(9) Prof. Dr. Erhan Karaesmen-*Devlet Küçülsün' Anlayışı Çok Sakıncalı.* Bilim ve Ütopya. Sayı 63. Eylül 1999.

(10) Prof. Dr. Haluk Eyidoğan-*Sismolojik Bulgular Açısından İstanbul'da Deprem Tehlikesi,* Bilim ve Ütopya. Sayı 63. Eylül 1999.

(11) Arslan Başer Kafaoğlu-*Son Deprem ve Ülke Ekonomisi.* Bilim ve Ütopya. Sayı 63. Eylül 1999.

(12) Erdik, Age

(13) Barka Age

(14) Mustafa Erdik, Eser Durukal, Yeşim Alpay, Gülüm Birgören-İstanbul Depremi Cumhuriyet Bilim Teknik. Sayı 738. 12 Mayıs 2001.

(15) EyidoğanAge

(16) Erdik, Durablı Alpay, Birgören Age.

(17) Aykut Barka-*İstanbul'un Depremselliğini Oluşturan Tektonik Yapılar.* Bilim ve Ütopya. Sayı 63. Eylül 1999.

(18) Erdik, Durablı Alpay, Birgören Age.

(19) Erdik, Age.

(20) Xavier Le Pichon-*Risk Yüksek, Ancak Zamanımız Var.* Cumhuriyet Bilim Teknik. Sayı 700. 19 Ağustos 2000.

(21) Thomas Rockwell-*KAF'ın Geçmiş Tarihi Peşinde.* Cumhuriyet Bilim Teknik. Sayı 700. 19 Ağustos 2000.

(22) *Depremde 'Yassı Kadayıf' Olacak Binalara Acil Takviye İçin Öneri.* Cumhuriyet Bilim Teknik. Sayı 738. 12 Mayıs 2001.

(23) Dan Mc Kenzie-*İstanbul İyi Hazırlanmalı.* Cumhuriyet Bilim Teknik. Sayı 700. 19 Ağustos 2000.

(24) Yalçın Doğan - Cumhuriyet 12 Temmuz 2001.

(25) Dr. Ercüment Erman-*Bir Yılda Kim Ne Dedi Ne Yapıldı?* Cumhuriyet Bilim Teknik. Sayı 700. 19 Ağustos 2000.

(26) A. Barka-*Ağustos Depremi Öncesi ve Sonrası,* Cumhuriyet Bilim Teknik Sayı 700 19 Ağustos 2000

(28) Kenzie, Age.

(27) Orhan Bursalı-Gündem. Cumhuriyet Bilim Teknik. Sayı 700. 19 Ağustos 2000.

(29) Prof. Dr. Haluk Eyidoğan-*Sağlam Zemini Bulmak İçin.* Bilim ve Ütopya. Sayı 64. Ekim 1999.

(30) Oktay Ekinci-Cumhuriyet. 28 Ağustos 2000.

(31) Celal Şengör-*Zümrütten Akisler.* Cumhuriyet Bilim Teknik. Sayı 700. 19 Ağustos 2000.

(32) Gedizlioğlu Age.

KİM BU İZLEYİCİ? KİM BU OKUR?

Mehmet ESATOĞLU

2001 yazı İstanbul'da her gece 5 bin konser izleyicisi... 150 bin kitap satışı ve "kriz var kriz var bunalım var"...

Ülkemizde dönem dönem yaz aylarının izleyicinin kültür-sanat etkinliklerinden, okumaktan, yazmaktan, çizmekten uzak durduğu bir mevsim olduğu söylenir durur. Bu doğru bir saptama mıdır?

Bunu doğruluyan kimi olgular vardır.

Yaz geldi mi gazetelerin tirajları düşer, yeni kitap pek basılmaz, tiyatrolar yazın ilk ayında sonlanacak bir turneye çıkar, sinemalar yeni filmler piyasaya sürmek yerine eski "kaçmış" filmleri gösterime sokarlar.

Bu yaklaşıma göre yaz ayları insanların "ciddi" konulardan uzak durduğu bir mevsimdir. Hiç bir şeye aldırmadan yaşama durumuna geçer insan. Deniz, güneş de bunun körükleyicisi olarak lanse edilir!.

60'lı yıllarda muhalif düşün-sanat alanında çaba harcayanlar bu durumun hem var hem de yok olduğunu ispatlayan, bir dolu etkinlikler düzenlediler. Büyük kentlerde ve küçük yerleşim birimlerinde tiyatro ve müzik başta olmak üzere edebiyat ve plastik sanatların da içinde yer aldığı etkinlikler geniş yığınlara ulaşmayı başardı. Onlar bu çabalarıyla yaz aylarında da insanların güneş, deniz, pikniğin yanısıra nitelikli sanatsal ve düşünsel ürünlerle de ilgilenebildiklerini ortaya koydular.

Her geçen yıl daha nitelikli etkinliklerle yaz aylarında değişik mekanlarda izleyiciyle buluşan bu çabalar özellikle gençlik yığınlarının sanata yönelmesine büyük katkı sağladı.

Etkinliklerin muhalif içeriği bir süre sonra yöneticileri tedirgin etti. Önce bürokratik engeller, yer tahsis etmeme biçiminde başlayan engellemeler geçen zaman içinde açık saldırılara dönüştü. Yapılabilenlerin de çevresine yoğun güvenlik önlemleri yığılarak izleyicilere "gelme"yin mesajı verildi.

Durum öyle bir noktaya geldi ki; 1984 yılında Samsun'da açık havada gösteriler yapan bir tiyatro topluluğunun oyununa bilet almak isteyenler gişe önüne yığılan güvenlik güçleri yüzünden bilet alamadan geri dönme durumunda kalıyorlardı.

Bir süre sonra etkinlikler yapılamaz oldu. Yazı yine sanat etkinlikleri açısından eski görümünü aldı.

70'li yılların ortasında holdinglerin sanat alanına karşı başlattığı "büyük taarruz" günlerinde ise yaz aylarında "festival" adı altında bir dolu sanatsal etkinlikler yapılmaya başlandı.

Klasik müzik, opera, tiyatro, dans gibi sanat dallarını içeren bir dizi gösteriler, yazın hemen başında önce kısa süreli, ardından daha geniş bir süreye yayılarak, uzun vadede ise her biri kendi başına bağımsız birer festival haline gelerek yapılmaya başlandı. Bu etkinlikler belli bir izleyici kitlesi de yakalayınca kesintisiz her yıl yinelendi.

Anadolu illerinde ise yerel yönetimler değişik ürün, yöre adları altında başlangıçta yerel sanatçıların katıldığı, popüler yozluğun iyice yaygılaştığı günlerde ise medyatik isimlerin katıldığı çeşitli etkinliklerle bu kervana başka bir ucundan katıldılar.

Büyük kentlerde düzenlenen holding festivallerinin anlayışı eskilere göre farklıydı. Öncelikle festival bir yaz eğlencesi biçiminde ele alınıyordu. Bu "yaz eğlencesi" mantığı sahnedeki etkinlikten, sanatçı-izleyici ilişkisine dek bir dolu yanı etkiliyordu.

Sanatçı gökten inmiş yıldız misali ortalıkta dolanıyor, bir yanında kameralar, öte yanında koruma ordusu, tabii o da kurumlana kurumlana bir hal oluyordu.

Bu tip sanatçıların izleyiciyle ilişki, geldiği ülke, kentle ilişki, geldiği ülkedeki sanatçılarla sanatsal yaklaşımını paylaşması diye bir derdi yok. Zaten böyle şeylere zaman da ayrılamıyor. Sanatçı yarış atı misali bir turneye çıkmış ve bunu en az masrafa, en çok karla bitirme peşinde. Gerisinin önemli deil.

Festivaller holdinglerin eline düşmeden önce ise durum farklıydı. Bir sanatçının bir yerden bir yere gitmesinin özel bir önemi vardı. Sanatçı orada yalnız kendi etkinliğini sunmakla yetinmez, sanatsal birimini de izleyiciyle, oranın sanatçısıyla paylaşırdı.

Tabii sanatçının da durumu farklıydı. O, uzun bir birikimin sonucunda bu sıfatı almış bir kişiydi. Gittiği yerde buluştuğu insanla dünyaya dair ortak kaygılar taşıyan kişiydi. Yaşadığı dünyaya yabancı değildi. Ülkesini tanıdığı gibi gideceği yeri de tanıyıp, bilip giderdi. Gittiği yere ilişkin magazinel değil, derinlemesine bir araştırmanın sonucu elde edilmiş bilgilere sahipti. Kendi ülkesi, kendi insanı gibi dertleri olduğu gibi oraya ilişkin de kaygıları taşıyan kişiydi.

60'lı yıllarda düzenlenen belli perspektife sahip bir çok festival ülke sanatçılarını derinden etkilemiş ve üretilen sanata önemli katkılar sunmuştur. Bir çok sanatçı festival sırasında tanıştığı bilgileri, estetik yaklaşımı araştırarak yepyeni buluşlarla donanmış yapıtlar ortaya koymuşlardır.

Ancak bu etkinlikleri düzenleyenlere de yöneticiler etmediklerini bırakmamış, uzun süre yargılanmaktan, hapis cezalarından, yurt dışına çıkma yasağına kadar bir dolu sorunla boğuşmak durumunda kalmışlardı.

Katılımcı sanatçıların sindirilmesi, düzenleyicilerin gözünün korkutulmasının ardından sermaye çevreleri bu alana doğru "büyük taarruz" larını başlatmakta gecikmediler. Geçmiş baskılardan canı yanmış, ne olursa olsun bir etkinlik diye işe sarılan kimi muhalif sanatçıların desteğiyle yeni modeller hazırlandı.

İşin içinde yer alan kimi muhalif sanat adamları ise şöyle bir yanılgıyla girdiler; "Ne güzel sermaye çevreleri parayı verecek, düdüğü de biz öttüreceğiz. Nasıl olsa onlar bu işten anlamıyorlar"

Gelişen süreçte başta suskun gibi görünen parayı bastıranlar ne istediklerini açıkça karşılarındakilere dikte ettirdiler.

Sermaye çevrelerinin "sanat" diye bir dertleri yoktu. Kendilerinin ve şirketlerinin basında yer alması, gerçekleşen etkinliklerin sonuçta kasalarına yeni bir katkı sağlaması gibi talepleri vardı. Sonuçta sahnede bir şeyler olup bitiyordu ama bu da işin "gösteriş" kısmıydı.

Ortada kopartılan bir şamata vardı. Örneğin her yıl programda yer alan sanatçılar dünyanın en "iyi"leri olarak lanse ediliyor. Geçen 30 yıla yakın süreye baktığımızda, "iyi" miktarını alt alta koyup topladığımızda karşımıza çıkan rakam, ortada bir medya abartması olduğunu ortaya koyuyor.

Son 30 yılda bu girişimler garip bir izleyici - okur kitlesi yarattı.

Bu izleyici - okur kitlesi yıl içinde düzenli bir biçimde sanat etkinliklerini izlemiyor, kitap, dergi okumuyor. Sanat alanında olup bitenden haberi yok. Medya bombardımana başlamadan önce de gündeminde sanat diye bir şey olmuyor. Medyada haberler sağnağı başlar başlamaz birden balesever, klasik müzik ya da caz tutkunu ya da okur kesiliyor. Medyada en çok şamatası kopartılan isimlere bilet kapmak üzere dayanıyor bilet gişesinin kapısına. Kitapçıya koşuyor. Ama orası boş değil kendisi gibi bir dolu "medyadan almış haberi"ciler oralarda.

Bu tip alanlardaki konuşmaları biraz yakından dinlerseniz büyük bir çoğunluğun izleyeceğinden, okuyucağından habersizliğini kolayca anlayabilirsiniz.

Bu izleyicinin gösteri salonundaki tutumu da ilginç. Bir dönem bu izleyici bilet bulmak için onca uğraştığı gösteriyi yarıda terk edip gidiyordu. Kimi sanatçı bu tutumu umursamıyor, kendi bildiği "hak" yolda ilerliyordu. Kimileri ise tedirgin oluyordu.

Süreç içinde bu izleyici, - sanatta niteliğin ve beğeninin gelen kelle sayısının ölçülmeye başlanmasıyla - ortalığı etkilemeye başladı. Salonun kısmen de olsa boşalmasını istemeyen kimi sanatçılar bu tip izleyiciyi de hoşnut edecek bazı ögeleri programlarına tıkıştırmaya başladılar ve bunu da "çağ"ın gereği ilan ettiler. Kısa bir süre sonra medya yazarları da bunun teorisini yapmaya başladılar. Uzun yazılarının özeti şuydu; müşteri memnun edilmelidir!.

"Müşteri" ne istiyordu. Her gösteriyi adeta bir gazino-diskotek eğlencesine dönüştürmek. Çünkü yaşama biçimi, beğenileri buna yönelik. Diyelim belli bir düzeydeki izleyiciyi hedefleyen bir konserdesiniz. Ona bilet alan belli bir kesim de ne dinleyeceğini bilerek gelmiş. Ancak bu yeni izleyici sahneden talep ettiği "hafif"liğin ne olduğunu oradaki sanatçılara gösterdiği tepkilerle belli ediyor.

Süreçte işe parayı bastıran, düzenleyen organazitör, sponsörlerin de etkisiyle her nitelikli etkinliğin ortasına, kenarına, dibine bir de "hafif"lik tıkıştırılmaya başlanıyor.

Bu rüzgar, "popüler" başlıklı bilimden tarihe bir dolu dergi, kitap yayınlatmayı, gazetelerin eklerini bu tip "hafif"liklerle doldurmayı başardı. Ötesi bir dolu yazar "okunur" olmanın yolunun bu tip "hafif" liklerden geçtiğine inandılar.

Çağımızın insanı "yorgun"du. Sanat kendini "hafif"leterek ona kendini kabul ettirmek, ilgisini çekmek durumundaydı.

Bu yaklaşım son 20 yılda "hafif" romanlardan pembe dizilere, televolelere bir dolu ucubeyi ortaya çıkardı. Önceleri mahçup bir tavırla yapılan bu işler şimdi artık teorize edilmiş bir şekilde üstümüze geliyor.

Kimi yazarlar açıkça ve utanmadan çocuklara, gençlere okuma zevkinin bu tarz "hafif"liklerle verilebileceğini, önemli klasik yapıtların "sıkıcı" olduğunu yazıp çiziyorlar.

İşlerin bu seviyeye düşürülmesine ciddi bir tepki yok. Hatta kimileri de "acaba" diyerek bu işlere soyunuyor.

Kimi muhalif gazeteler seviyesiz ekler yaparak bu "acaba"yı denediler ve deniyorlar. Kimi muhalif sanatçılar kitleselleşmenin yolunun politize olmaktan uzaklaşarak "hafif"liğe yönelmek olduğu yolunda işlere girişiyorlar.

Kimi film yönetmenleri kendi "toplumsal" mesajlarını bu tip seviyesizliklerin içine sokarak yığınlara iletmeyi deniyorlar.

Bir mevsim öne Nazım Hikmet'le ilgili oyun oynayan bir topluluk bir kaç ay sonra sahnede oyuncunun gövdesini teşhir ettiği bir oyunla aynı "acaba"nın peşinde dolandı.

İki yazdır, alternatif müzik yaptığını iddia eden BGST'nin Kardeş Türküler topluluğu Açıkhava Tiyatrosu'nda bir dolu medyatik sanatçılar geçidi konserlere katılarak bu "acaba" kervanına katıldı.

Hele hele gazetelerde kimi yazarların kitaplarının satışının yaz aylarında yüzbinleri katladığı haberlerine kimbilir kimlerin nasıl ağzının suyu akıyor.

Ben de diyorum ki tümüne sizler kendi bataklığınıza gitmekte özgürsünüz. Utanmayın çekinmeyin yolunuz açık olsun. İnsanlığın binlerce yıllık birikimini temsil eden sanat ise o yoldan gitmiyor, gitmeyecek de.

Bertolt Brecht

1938 İlkyazı

Bugün, erinde bir Paskalya Pazarı sabahının
bir kar fırtınası indi ansızın adanın üstüne.
Yeşillenen çalılann arasında kar. Küçük oğlum
duvar kıyısındaki bir kayısı ağaççığına götürdü beni
bir dizeden alıp, tek tek
bir savaşı hazırlayanları gösterdiğim bir dizeden
anakarayı, bu adayı, halkımı, ailemi, beni
yokedebilecek savaşı kotaranları parmağımla tek tek
gösterdiğim bir dizeden alıp götürdü beni
kayısı ağaççağızına. Tek söz etmeden
bir çuval geçirdik
üşüyen ağacın üstüne.

Alman savaş alfabesi

Der ki yukardakiler: Barışla savaş
başka başka kumaştan.
Ama onların savaşıyla onların barışı
sanki rüzgarla fırtına.

Onların barışında büyür savaş
oğul nasıl büyürse anasında.
Anasının korkunç çizgiler
olduğu gibi oğulda.

Öldürür savaşlan
barışlannın
canlı koyduğunu.

Yukardakiler barıştan sözederse
ayaktakımı
savaş çıkacağını bilir.

Yukardakiler savaşı kargışladığında
askerlik celpleri çoktan yazılmıştır.

Türkçesi
Mustafa ZİYALAN

GÖZLERİN POYRAZ

Ali TAŞ

Hikmet ÇETİNKAYA *Cumhuriyet* gazetesi yazarı ve Genel Yayın Koordinatörü. Günlük yazılarını sürdürdüğü "Politika Günlüğü" köşesinden kaynaklanan son kitabının adı "Gözlerin Poyraz" Bu onun 11. kitabı... Hikmet Çetinkaya'nın *Cumhuriyet Kitap Kulübü* tarafından yayınlanan kitapları "Çağının Tanığı Üç Yazar", "Kubilay Olayı ve Tarikat Kampları", "Sancılı Yıllar Kuşatılmış Sokaklar", "Kuzu Postunda Kurt", "Zambak Sana da Bulaştı Kan", "Din Baronunun Kazları", "Aşık Kadınlar Sokağı", "Şeriat Pazarı", "Sevdanın Adresi Belli Değil", "Türkiye'nin Şeytan Üçgeni" ve "Gözlerin Poyraz". Görüldüğü gibi, kitap adlarıyla bile ortaya konan bir toplumsal negatif. Yoz yaşamda ucuzlayan değerlerin kan, inanç ve siyaset üçgeninde postmodern bir inişe geçişinin tanıklığı böyle olur kuşkusuz. Kaleminizin sizi tarih önünde mahçup etmeyeceği bir zaman yolculuğunda, "yazarlar ayakta ölür" tanımını, ancak bu yaklaşımla gerçeğe dönüştürebilirsiniz. Yazarın kendine olan saygısının ve mutlu olma sanatının da olgusu bu değil midir?

Uyurken seni seyrettim uzun uzun...
Kış bahçelere vurmuştu...
Dışarda rüzgârın ıslığı gülümseyen bir gülü anımsatıyordu bana...
Yüreğimde titreşen bir sevda ürkütülmüş korkuları getiriyordu... (s.25)
...

Kan ve hüzün kokan toplumsal gerçeğin sıkıcı yoğunluğunu hafifleten önemli etken, deneme tadını ve şiirselliği yer yer veren duyarlılık. Sanatsallığın görüldüğü bu tür derinliklerde, kalıcılık ve iddia olasılığına doğru esen lirizm rüzgârına rastlanabilmekte. Şiir kökeni konusunda da düşündürmekte.

Kapımı çalıyorsun...
Ağaç
Kent, yelken açtığın deniz
Adımlarınla başlıyor gece
Alnına uzanıyor
Bir büyü gibi ışıldıyorsun... (s.7)
...

Geçmişle gelecek arasındaki önemli olgulardan biri de antik izlek... Naif bir duyarlılığın kuşatımındaki kültürel, uygarlık ve insancıl bir değiniyle yapılan vurgulamalarda, yürekten atılan bir çimdiğin içtenliği duyumsanabilmekte. Sevginin şiirsellikle buluştuğu uç noktalarda, bir biçem izinden söz edilebilmekte... *"Adalar denizinde soluk soluğa koşan sevginin güvercinliğinde buluşan sevdaydı, Odisseus Elitis'in hüznü bir İyonya çığlığında gençlik düşlerine dönüşmüştü..." (s.5)*

Özdemir Asaf'dan Can Yücel'e; Dıranas'dan Cemal Süreya'ya uzanan yazınsal serpintide, yer yer Lorca, Verlaine, Aragon sağnağına yakalanabilmek olası. Dizelerle örtüşen yazıların akıcı biçemi kesintiye fırsat vermezken, şiirin damak tadını gündemden düşürmez...

"Ellerini alıyorum sabaha kadar seviyorum
Ellerin beyaz tekrar beyaz tekrar beyaz
Ellerinin bu kadar beyaz olmasından korkuyorum
İstasyonda tren oluyor biraz
Ben bazen istasyonu bulamayan bir adamım" (Cemal Süreya. s.158)

Hikmet Çetinkaya, toplumsal gerçeğin bunaltılı yoğunluğunu bir bakıma şiirle, sanatla dengelemeye çalışır gibi bir izlenim verir. Kuşkusuz ki bu onun yazı biçimidir. Yazınsal bir biçim taşımakla birlikte, günlük olayların karamsar tortularında, yürek pırıltısı bırakarak ilerler. Bir umuttur, coşkudur, sevgidir.. Şiirin rüzgarıyla şişen günlük yazı sözcükleri, hep o keşfedilmemiş limanlara doğru yol alır...

Bir Don Kişot coşkusuyla, adsız yarınların şafak sökmemiş kıyılarına doğru sürüklenen yelkenlinin ardında bıraktığı su köpüklerinde Uğur Mumcu, Abdi İpekçi, Muammer Aksoy, Metin Göktepe, beyaz beyaz gülümser. Topluma, yaşama, umuda adanan yüreklerin adı Bahriye Üçok olur, Doğan Öz olur; Çetin Emeç, Cevat Yurdakul, Kemal Türkler, Cavit Orhan Tütengil, Bedrettin Cömert, Turan Dursun, Eşref Bitlis, Ümit Kaftancıoğlu, Ümit Doğanay, Hiram Abas, Kemal Kayacan, Cem Ersever, Özdemir Sabancı, Musa Anter, Savaş Buldan... *"Abdi İpekçi'den Uğur Mumcu'ya, Turan Dursun'dan Musa Anter'e, Gün Sazak'tan Kemal Türkler'e, Necdet Bulut'tan Mehmet Sincar'a dek son 20 yılda öldürülenler, siyasi görüşleri ne olursa olsun bizim insanlarımızdır..."* (s.259) diyen Hikmet Çetinkaya, hümanist bir toplumcu duyarlılığı ile, yetkin bir biçimde tavrını netleştirir: "Yaşama Hakkı"

Kırklareli'nden Ankara'ya bir siyah çizgi çeker. Sabahattin Ali'den Uğur Mumcu'ya dek geçen sürecin adını koyar. "Alacakaranlık Kuşağı."

"19 yaşındaydı.
Adımları gökyüzüne kaydı.
Farketmedi bile,

Gözleri yıldızlardaydı..." (Ali Serkan'ın Babası Ahmet Ertuğrul s.122)

Hikmet Çetinkaya, çağının tanığı olmaya yönelen bir yazar olarak, duygusal ve romantik yazılarını serpiştirdiği "Gözlerin Poyraz"da, bir hüzün güncesi ortaya koyar. Yozlaşan yaşamda yükselen değerlerle bir çelişki sergiler gibi algılanan bu yazı savaşımı aslında kof ve paragöz kişiliklerin bitiş noktası olarak ipi göğüsledikleri bir yanılsama olmakla beraber, onurlu ve yürekli bir iştir de. Yerelden ulusla, ulusaldan evrensele uzanan bu toplumsal ağıtın', şiir tadında romantik bir denemeyle soluklanması ise kuşkusuz olumlu. Kırsaldan kente akan ama bir türlü köylüleşmeden yakasını kurtaramayan, kömür ve tüp zehirlenmeleri arasındaki arabesk yaşamını varoşlardan taşıran, din-ticaret-siyaset üçgeninde teklifsiz koşturan, mafya-terör-çete baskısından bunalan ve etik değerleri sıfırlanan bir toplumun anı defterine, "Gözlerin Poyraz" etkili bir örnek olarak gösterilebilir. "Türkiye üzerine oynanan oyunlar, terör, insan hakları, siyasal ve ekonomik kargaşa, karışan kavramlar, emek sermaye çelişkisi, işsizlik, enflasyon, eroin kuryeleri, işkence, yargısız infazlar, PKK, Jitem, Güneydoğu olayları, Susurluk, Sivas, Taksim ve 1 Mayıs olayları, türban şovlar, gözaltılar, Fetullahçılar, Hizbullah katliamları, çocuk ölümleri, töre cinayetleri, katil havaalanları, ümmet şeyh ilişkileri, Hava, deniz ve karasıyla trafik canavarları, can pazarı, kadınların cenaze namazı, orman ve hazine yağmaları, çevre felaketleri, İdil'li öğrenciler, Halepçe Katliamı, sığınmacılar, gurbetçiler" yazarın kalemine takılan görüntü kesitleri olarak, tanıklık beyanındaki yerini bulur.

"Yüzümde bunca gerçek gözyaşları,
kucak açtığında ölülerine toprağımız,
hala sıcak ve yakıcı gözyaşlarımız.
Evet, söylüyorum bunu bütün dünyaya!
Ve bütün yüreğimle haykırıyorum size:
Yaralamayın nolur bu sevdayı!
Hayalleri paramparça olan ülkemizde
bir o kaldırabilir bunca acıyı." (Jaroslav Seifert s.316)

Betimleyici ve şiirsel yönleriyle sanat taşıyan bazı dizeler, akıcılık içindeki yoğunluğuyla farkedilebilir hemen. Sanırım ki, biz bunlara 'şiirsel dizeler' diyebiliriz. Bu dizeler, salt imge avcılığı gibi, yazıdan veya küçük devinimlerle oluşturdukları şiirciklerden kopuk bir özellik taşımıyorlar. Aksine; biçimse yoğunluğun şiire özgü vurgulamalarını yapabiliyorlar... Bununla birlikte, yazının içeriği ve toplumsal gerçek yönünden bazı saptamalar da anımsanabilir:

"Camları kızıla dönüştüren renkleri, umut verici mevsimleri aramaya koyuldum.." (s.57)

"Kırmızılar daha çok grilerin altında kalır, morlar gece yarısı şarkılarında erirdi.." (s.82)

"Düşler kurdum bembeyaz, çiçekler topladım sapsarı". (s.82)

"Türkülü çiçekli dallarını seviyorum aşkın!.." (s.185)

"Aşkların o bilinmez yalnızlığı eski zaman düşleriyle birleşiyordu.." (s.200)

"Ren Irmağı'nın kıyısındaki yeşillik sonbahara yenik düşmüştü..." (s.209)

"O sabah Linz'den ayrılıp, bir başka kente giderken üzgün bir dul gibi el salladım kuşlara, ağaçlara..." (s.217)

"Serin mavi gökyüzü bulup kuşanamıyorduk, denize doğru sokaklar göremiyorduk." (s.218)

"Çelik dökmeye hazırlanan eller gördük; mitralyözü türküleştiren, türküleri mitralyözleştiren ellerde.." (s.227)

"Sahi siz vişne çürüğü sevdaları bilir misiniz? Sahi siz sevdalı kırlangıçların öpüşlerine hiç tanık oldunuz mu? Sahi siz hiç sulara, göçüp giden kuşlara bakarak bir gülü koparıp kokladınız mı? (s.237)

"Solculuk etnik bir kimlik değil, emeğin simgesidir çocuğum, bunu mutlaka öğrenmelisin, çünkü zamanımız yok!..

Bak, ağaçlarda inleyen rüzgar, havada uçan kuş, yırtılan gökyüzü söyleyecek umudun özgürlük türküsünü..." (s.238)

"Uyurken seni seyrettim uzun uzun...

Kış bahçelere vurmuştu...

Dışarıda rüzgarın ıslığı gülümseyen bir gülü anımsatıyordu bana

Yüreğimde titreşen bir sevda ürkütülmüş korkuları getiriyordu..." (s.25)

Gurbetçilerin bir başka mahsunluğu vardır. Çetinkaya'nın gözleminde, "Gözlerin Poyraz"daki gerçeklik boyutunun önemli bir duygusal kesitini de oluşturuyor. Türkiye özleminin saf, naif, umarsız yüreklerdeki çırpınışı Hafize Hanım'ın özlem yüklü sözcüklerinde dile gelmiyor mu?:

"Elma ağaçlarının arkasını hep Türkiye sanırdım..." (s.213)

28 yıl sonra Hikmet Çetinkaya hala aynı özlemi çekip çekmediklerini sorduğunda aldığı yanıt: "Artık biz Almanya'lı olduk, çocukları, torunları bırakıp nereye gideceğiz."

Doğru ya... "Çocuklar otuzunu aşmış. İyi öğrenim görmüşler. İşin ilginç yanı üçü de Alman eş seçmişler... Hafize Hanım ve Nuri bey Alman yurttaşı. Türkiye'de yaptıkları yatırımı elden çıkarmışlar. Köln'de ev alıp, ayrıca dört katlı yaptırmışlar. Hafize Hanım ile Nuri Bey'in artık Alman gelini, damadı ve Alman kiracıları var..."

Ne yandan baksan gurbet artık... Ne yandan baksan elma ağacı... Dönmek mi zor kalmak mı

zor? Gel de çık işin içinden.

"düşünde gör beni bu gece
aç, açık, çıplak ama gururlu olsun resmim
şöyle uzaktan sana bakan bir insan gibi
tedirgin, kıskanç, deli

her şey senin ellerinden geçsin ince boynundan
düşünde gör bu gece beni
öfkemi bir kadehle uyuttum çünkü bugün ben
gülümsedim bir nar çiçeği gibi" (Gurbetçi Güray Öz s.277)

"Avrupa'lı Türkler..." Gidipte dönerler. Döndüğüne pişman olanlar... Dönemeyenler... Hapse düşenler, sınırdışı edenler, paralı nikah kıyanlar... Geç kalan kimlik çatışmasına yenik düşen evlilikler. Çoluk çocuğunun boğazından kestiğini, 'kutsal yardım' uğruna dinselliğe akıtanlar... Sevgisiz çocuklar, yiten kuşaklar, Alamancılık uğruna seksenlik dula gerdeğe girenler... Gidip de dönemeyenler, dönüp de bulamayanlar. Hayatı arayanlar... Bulup da yitirenler, unutanlar.. Fakir Baykurt'un öykülerindeki saf yurtseverler onlar, Günter Wallraf'ın "En Alttakiler"i yine onlar... "Hapişhanede ölen 'Hüseyin'ler... Alman gencine aşık oldu diye babası tarafından öldürülen 'Denizli'li Ayten'ler..." (s.217) Onlar bizim insanlarımız... Kurulan yaşamların masum ödentileri... Ve tam bir trajedi.

Akşam Köln üzerine erken iniyor
Ren Irmağı kıyısındayım...
Hüzünlü öyküler yüreğimi sızlatıyor.
Hava soğuk,üşüyorum.. (s.215)

"O elma bahçelerinin arkasında" ben de vardım. Hamburg'da İstanbul Lokantası'nın önündeydim. Ve yanımda, son düşen kırıntıların çoktan öğüttülüp gittiği bomboş bir mide. 1975'in İlkbaharıydı... Kapalı bir hava... Gasthaus'dan kahkahalar yükselmekteydi. Turist ezik ve umarsız bir biçimde yığıldı masaya...

"Ah!.. Özgürlüğümün kanayan yarası
Yedi başlı dev

Neyinle övüneyim senin neyinle?..
Nereden tutsam tutulmazsın gurbet

Taş duvarlara vursam tınmazsın
Nereden tutayım seni nerenden?..
Ey gidi hasretliğin gardaşı." (Cumali KARATAŞ - Söylem, sayı 61)

"Gelirsem başında saç komam senin Türkiye" diye seslenen bir şair var... Toplumcu duyarlılığıyla şiirinin denizinde çırpınıp duruyor. Berlin'den İstanbul'a sesini duyabiliyor ki, onu anabiliyoruz. Gurbetçi duyarlılığının sürüklediği sözcüklere tutunabiliyoruz. Kısa bir süre için olsa da, elma bahçelerinin arkasına geçebiliyoruz...

"Gözlerin Poyraz"a güzel bir gurbetçi yanıtı veriyor Gültekin Emre... Güncel ve toplumsal eleştiri merceğini, çağa tanık olmanın yurtverliğiyle tutuyor üstümüze...

Bir Almancının gözüye Türkiye şöyle:
Kahve, erkek, halk çok
Mezarlık,nazar, muska çok
Hastalık, büyü, aşık çok
Kalp yok, yürek yok, umut yok
Masalara serilir gazeteler boydan boya
Rüşvet, haksız kazanç çok, çıplak kadın
Eti çok, kahramanların yerde kalır kanı
Sığ sularda boğulduk ey halkım, unutma bizi
Trafikte telef olduk ey halkım, unutma bizi
Rüzgarı karşılarken boy veren gençliğimizi" (1)

"Gözlerin Poyraz"daki ilginç, önemli ve duyarlılık yoğunluğu taşıyan ayrıntılar yozlaşan ve alçalan değerlere dikkat çeken duygusallık imbiğinden süzülür. Ekonomi, basın, kültür, çevre ve kırsalda kız öğrenci olma yönünden etkin kesitler sergiler...

"Ekonomi" başlıklı yazıda, "1923-39 arasındaki denk bütçe" konusuna dikkat çekilir. (s.16) "Bütçe harcamalarının % 5'den fazla artmadığı, 1925'den sonra hiç açık vermeyen" o dönem bütçesinin özelliği ortaya konur. "1913-14 yıllarında toplu dış alımın %53,4 ünü oluşturan bez, un, şeker, kağıt, çimento gibi temel maddelerin, Cumhuriyet kurulduğundan 9 yıl sonra %26,8'e düşüşünü ve 1932'de onda bir düzeye inmesi" konusuna, güncel bir gönderme yapar. (Ali Nejat ÖLÇEN - Kemalizmin Ekonomisi)

Çevre gibi toplumsal duyarlılık gerektiren önemli bir konu, "Deniz Yanar"ın da ortaya konur... Karadeniz Bölgesindeki ülke ve kentlerin yanısıra; Tuna Nehri'nin Avrupa ülkelerinden sürükleyip getirdiği yüzbinlerce ton çöp, civa, krom, kurşun, çinko, petrol, fosfor ve mazotun denizi nasıl yaktığı somut bir biçimde vurgulanırken; "Gökova santralını yeşile boyarız" gibi traji-komik bir hafifliği, tanıklığın gerektirdiği bir özenle siyasal etiğin eksi hanesine de yazar (s.241)

Bu tür hafifliklerin yapılması kolay değildir kuşkusuz!.. Ama bir bakıma şaşırtıcı da olduğu söylenemez. Sibel Can'la yatıp kalkıyorsak ekrankolik bir edaya, "Neremi, neremi" şarkısı (!) müzik kültürümüzü yansıtıyorsa, "Turnike-Çarkıfelek savaşları" (s.260) tüm hızıyla sürüyorsa, bunlar da normaldir herhalde. Toplumsal yozlaşma yaşanacak demektir; Gökova'lar yeşile boyanacak!..

Galiba, bu konuya yerinde bir göndermeyi Erdal Özyağcılar yapmış. "Hürriyet'te yerli televizyon dizileriyle ilgili saptamasıyla: Türkiye 90'larda başlayan

bir bulvarlaşma yaşıyor. 1997'de yoğunlaşan bu süreçte her meslek grubu kendi ucuzluğunu getirdi.." (s.269).

"Yeşil, kırmızı, sarı renklerle, ellerinde taşıdıkları pankartların üzerinde, kimsesiz çocuklara yardım edin! dileği bulunan, İzmir'de sokak gösterisi yapan çocukların, terörist sanılarak tutuklanması da", ilginç bir algılamaya tipik örnek. (s.268) Tıpkı, "evlerine gidip gelenlerin fazla olduğu ve tabak, çanak dağıtmayan gazetenin ısrarlı okuyucusu olup, evlerinde fazla kitap olan öğretmenin, apartman sakinlerince terörist sanılıp polise ihbar edilmesi" olayında olduğu gibi. Ehh... 65 milyonluk bir ülkede tabak, çanak ve çıplak resimler uğruna 3-4 milyon civarında gazete satılabiliyorsa, toplum da gırtlağına kadar bu saplantının içinde olacaktır.

Mahçup erkekler, çekingen kızlar İdil'de hayatı anlatır. (Yaşama Yarışan Nedir s.265)

"Erkek arkadaşlarınızla bir pastahanede oturup sohbet edebiliyor musunuz okul çıkışı?..

Hayır yapamıyoruz çünkü pastane yok!...

Ne yapıyorsunuz?

Sadece tatlıcı var, oradan ara sıra tatlı alırız..."

Hikmet Çetinkaya, toplumsal bir ağıt ve yarı belgesel niteliğindeki "Gözlerin Poyraz"da basındaki ucuzluğu da evrensel bir örnekle netleştirir: "Le Figaro gazetesinin iki yıldızı, yazı işleri Müdürü ve Fanz Olivier Giesbert ve Yayın Kurulu Başkanı Alain Peyrefitte'in kendi kitaplarına övgü yağdırmak için sütunlara yağdanlıkların, Pohpohçuların el koymasını eleştiren Jean Bothorel'in, 1996 yılında çalıştığı Le Figaro'dan kovuluşunu Düzenin Yeni Bekçileri adlı yazısında vurgular ve kendi kendine sorar. Yeni Bekçi Köpeklerinin Türkiye'de sayısı kaç?" (s.299)

Eylül hüznün, eylül kaçışın adı oluyor

İşte genç sokak ve sen henüz küçük bir çocuksun...

Ne olursun hiç büyüme öyle kal...

Gözlerin bir çığlık!..

Ellerin beyaz bir güvercin!..

Sonbahar şafağında uzanıyor ellerim gölge yığınlarının üzerine..

Eylül acımasız, eylül hüzün şarkısı...

Tüm sonbahar aşkları yalan!.. (s.199)

Cumhuriyet Kitap Kulubü/Ekim 199/328 sayfa)

1- Söylem Dergisi, sayı: 64, Temmuz 2000

NOKTÜRN

Geceyi yaran sular çarpmıştı düşlerime
dağılmıştı penceremin önüne
beyaz çakıl taşları
bir öyküyü uyuyordum belki seninle
ve binlerce yakamoz sahilde geziyordu.

Sen küçük bir sözcüktün... anlamı kendinde
sorusuz kalmıştım bense ilk kez ve bir başına
biliyordm kimselerin bilmediğini
çözemiyordum.

Uzak dağlardan karlar getirdin bazen yaz günlerine
çiçeklerle konuşurdun bazen de kış geceleri
- yalnız çiçeklerle -
en çok nymphelerle anlaşırdın gözlerindeki nehirde
biraz da benimle.

Puslu gözlerime sımsıcak bakıp bir kez
boşver demiştin büyütme
hep böyle söylerdin
sense boşvermedin hiçbir şeye
en sarp yolları kendine gösterdin.

Hayat bu...
Bulmak da var seni bir gün yitirmek de
yüzüme çarpan dalgalarla uyanacağım belki
ya da
ansızın çıkagelecek
eksik öyküdeki kelime.

Sinan KUTLU

İNSANCIL'A MEKTUP

Olay Değil, Çözümleme İstiyorum

Yalçın Küçük'ün *İnsancıl'ın* Temmuz 2001 sayısında *"İki Aydın"* adlı yazısı çıktı. Yazıyı çok kötü buldum. Sorularla dolu olan, her şeyi olağanlığıyla anlamaya çalışan beynim böyle bir yazı karşında kendine güvenini yitirdi. Ben bilgisiz biriyim. Aydınlanma sorulsa, rönesans nedir, denilse, öğrenimini gördüğüm bölüm hukuk nedir, denilse yanıtlayamam bunları. Sınanmamış, genel geçer bilgilerden öteye söyleyeceklerim olmaz. Aydın nedir, bunu da bilemem. Ama bilgiyi edinme yolundayım ağır aksak ilerlesem de.

Yazıda, Küçük, aydını anlatmış. Kime aydın deniliri tartışmaya açmış. Yazıyı anlamamış olabilirim. Ama anladıklarımdan hoşlanmadım. Aydın tanımı bazı eylemlerle verilmiş. Bir kavramı açıklamada bence yeterli bir yöntem değil. Küçük'e göre Chomsky, Russell, Erenus, Beşikçi aydındır. Bulunduklan eylemler açıklanmış. Bu kişilerin bazı durumlar karşısındaki tavırları bence de doğru. Benim karşı çıktığım aydın tanımlanırken yalnız tavırların örneklenmesi. Aydın kavramının çok daha geniş bir içeriği olmalı. Bir konferansta dinlemiştim. *"Aydınlarımız aydınlanmayı anlatamazlar, Ortaçağ'ın hangi yüzyıllarda başlayı bittiğini bilmezler"* demişti konuşmacı. Şaşırmıştım, bu dergide bile doğru bilinç oluşturmada insanlığın hangi aşamalardan geçtiğinin bilinmesinin koşul olduğu hep belirtilir. Aydın tartışması söz konusuysa birçok noktanın ortaya koyulması gerekir.

Bize hep tanımlar "veriliyor, tanıtımlar yapılıyor. Ben artık bir yazıyı okurken korkuyorum, bilincim, dikkat et, diyorum, yanlış bilgilere, öznel doğmalara. Küçük'ün bu yazısı beni korkuttu. Şu aydındır, bu, değildir, diyor. Sartre, Yaşar Kemal, Soljenitsin aydın değildir. Sartre, *"... sadece ve sadece Saint Germain Kafelerinin magazin malzemesidir."* Neden böyle? Bunlar neden aydın değildirler? Aydın kime denir? Küçük'ün örneklediği aydın tavırlarının ardında hangi bilinç durumları yatar? Ben Küçük'ün çalışmalarını okumadım. Bilgisine son derece hakim olabilir ama yazarken bilgiye daha çok ihtiyacı olanlan düşünerek yazmalı. Her cümlesinin temelini okuyucuya vermeli, açıklamalarını geniş tutmalı. Örneğin, *İnsancıl'ın* Mart 2001, Nisan 2001 tarihli sayılarında İsmet Alcı'nın iki yazısı çıkmıştı: *"Şiirimizin Bıçkın Delikanlısı, İkinci Yeni Ve Cemal Süreya"*. Çok fazla heyecanlanmıştım. Büyük şairler, olağanüstü şiirler sözlerinin her yanı kapladığı bir durumda birisi çıkıp bambaşka şeyler söylüyordu. Bu yazılar soruları çoğaltmıştı birden. Arkadaşımla tartışıp durmuştuk. Birinci yazıda Ahmet Arif'in şiiri inceleniyor. Önce birçok açıklama yapılıyor şairle ilgili. Doğup büyüdüğü yer, okul yılları ince ince anlatılıyor. *"Erkekçe olsun isterim / Dostlukta düşmanlıkta"* dizelerinin arkasındaki feodalliği açıklamalardan sonra iyice anlıyorum. İsmet Alıcı bunca açıklama, temelleme yapmamış olsaydı, böyledir, budur, deseydi şimdi eleştirdiğim biri olurdu. Yine *İnsancıl'ın* Temmuz 2001 tarihi sayısında Gündoğdu, Aristoleles mantığından yola çıkarak yirmibirinci yüz yıl Türkiye insanını anlatıyor. Bu insanda özdeşlik ilkesi yoktur artık. Tüm bunlar temellendirilmiş açıklamalar. Yalnız olaylar sıralanmamalı. Olayların kökündeki felsefi bilgi ortaya koyulmalı. Ben bilgiye muhtaç okur olarak yazar çizer kişiden çözümlenmiş bilgi istiyorum, tartışılmış düşünce istiyorum. Merakımı budayıcı, kapalı açıklamalar istemiyorum.

İnsancıl'da böyle yazılar çıkıyor. Örneğin, Temel Demirer yazılarında sayısal bilgilerle dünyanın tablosunu sergiliyor. Burdan yola çıkarak sosyalizmin sorunluluğuna işaret ediyor. Doğrudur, belki. Geçen Afşar Timuçin'le *"Düşünceye Yolculuk'u* okudum. Kafamı kurcalayan yerlerden biri şöyle. *"Ben yanılmıyorsam, sosyalizm gelecekteki yaşam biçimi olacak. Ve gelişmiş bireylerin, gelişmiş kafaların ortaya koyduğu bir yaşam biçimi olacak. Bugün sanırım sosyalizm için biraz erken zamanlarda yaşıyoruz."* Oysa Demirer'e göre insanlar sorunların farkına varsalar, yollara düşseler sosyalizm kurulacakmış gibi. Ve bu, kesindir. Diğer yandan bunu tartışanlar var.

Son olarak Küçük'ün anlatımı da karışık. Yazının içinde kaybolan ayrıntılar anlatılmış. Beşikçi'yle ayrıldığı noktanın anlatılması gibi.

İlk paragrafın yazı içindeki yerini de anlayamadım. Ayrıca bu paragrafta çok uzun bir cümle kurulmuş, karışıktı. Tüm anlatımlarına karşın yakından tanıdığı Bekşikçi'yle Erenus'un aydın olma ölçütleri nedir, anlayamadım. Değerlerine sahip çıkan her kişi yazıdaki durumlar karşısında aynı tavırları vermeli. Bu tepkilerin yalnız aydın tepkileri olmaması gerekir. Yani bu tepkilerin felsefi bilgisi nedir? O böyle yapar, yapmalı, biz böyle yaptık, örnek olduk, bunu yapma zorunluluğu vardır, gibi anlatımlar kavram açıklamaya yetmiyor.

Şirin EGENEKON

Merhaba Cengiz Hocam, Merhaba İnsancıl Çalışanları

Haziran *İnsancıl* sayısını aldım. (İyi halt ettin). Uzun süredir takip ediyorum desem yalan olur. *İnsancıl'la* ilk tanışmam Konya-Ereğli'de bir arkadaş tavsiyesi ile oldu. 1,5 sene falan oluyor. İlk başta

İNSANCA

- Cengiz Gündoğdu'ya

Yolun
gündoğduya düşerse
mutlaka
yeni gün değişimlerinde
gelişmişsindir
geniş ufuklu bu adamın
her zaman ve mekanda
açıktır gerçeğe kapısı

sıcaklığında gösteriş yoktur
dengelerin adamına
gökler kadar geniş
düşünceler kadar yarın
insanca.

İSMAİL DELİHASAN

fazla ilgimi çekmedi. İçindekiler bölümüne baktım konular biraz ağır gibi geldi. Tabii kendi kültür seviyemde. Lise mezunu birçok arkadaş gibi mi desem acaba? Sonra bir ara ara verdim. Şu an yeniden başladım. İlk dikkatimi çeken şey Cengiz hocamın inanılmaz samimiliği geldi bana. Hemen göze çarpıyordu bu samimilik. Bu duyguyu iki yazarda hissettim. Biri siz hocam, öbürü Leman'da Cezmi abide.

Benim asıl değinmek istediğim konu şu. Şu an İstanbul'dayım. Memnunum.

"Mücadele, sisteme karşı, dik durma, vefa, dayanışma, sorumluluk gibi kavramları... İnsancıl'ı anlayabilmek için bu kavramları milimetresine kadar yaşamak gerekir."

"Okudum bu kavramlar bende var mıydı acaba diyerek kendimi tanımıyor muydum acaba. Boş vermezlik mi acaba - belki de. Peki ne diyorum kendime. Kendime de fazla haksızlık etmek de istemiyorum ama cevap yok.

Ve sizin çok duyarlı bir insan olduğunuzdan sözcük bulmakta zorlanıyorum.

Ve ben diyorum ki *İnsancıl* okurları, Pascal'ın bir sözü var. *"Düşünceyi idare eden düşünceler değil, kuvvettir, ancak kuvveti kullanan düşüncelerdir."*

Şu an ki düzen kuvveti gerektiyorsa bu kuvveti biraz kullanalım. *İnsancıl* alalım, okuyalım, düşünelim. İnanan için hiç zor değil - ben inanıyorum- hem de çok inanıyorum. Biraz duyarlılık yeter diyorum.

Uğur

Merhaba

Elleri ve yüreğiyle güzeli düşleyen ve hiç usanmadan düşlerinin peşine düşen dostlara, İNSANCIL emekçilerine ilk MERHABAmın içine bin şiirimi sığdırmak istedim.

Sanatın, felsefenin ve insana dair olan herşeyin küçümsendiği bu iklimde İNSANCIL'ın duruşunu beğeniyorum. Güzeli arama ve yaratma yolunda atılan her türlü çabasını destekliyorum.

Şubat 2001 sayısında Mehmet Uçar dostun "İnsancıl'a Mektup" köşesinde "okur makale köşesi" oluşturulması önerisini destekliyorum ve böyle bir köşenin oluşturulmasını umut ediyorum... ve şiirimin yayınlanmasını da umut ediyorum.

Tüm emekçilerine başarılar diliyorum dergimizin.

Güzel ve aydınlık bir
geleceğe inanan
İNSANCIL okuru
Ela DİNÇER

AKKIZ'IN KADERİ

Adviye AZMAZ

Bugünkü'nün amacı başka.

Hergünkü'lerden oldukça farklı.

Hem nedensellik, hem içeriklik, hem birlikteliklik bakımından.

Ne yaşlanmayı teraslamak umurumda bugün.

Ne kış ortasındaki bahardan yararlanmak.

Ne de betonlaşmadan kurtulmayı başarabilen floraya övgü sunmak.

Bugünkü yürüyüşüm Sarı Sülü için.

Yanımda Sarı Sülü.

Hedefimiz Ankara Çayı.

Kimbilir kaç kez güzergah ve yatak değiştiren, değiştirilen, suları azaldıkça içindeki çöpleri ve kiri çevresine yayarak yoluna devam eden Ankara'nın emektar çayı.

Üzerindeki köprüden geçen binlerce Ankara'lının hiç farkında olmadığı, olsa bile umursamadığı, özellikle son zamanlarda dere'leşiveren Ankara Çayı. Yalnız değilim bugün. Ama, pöh deseniz ağlayacağım. Sarı Sülü yüzünden.

Sarı Sülü'nün bundan hiç haberi yok. Ne nereye yürüdüğümüzü biliyor, ne de hangi nedenle yürüdüğümüzü

Yeşim'in göçüşünden sonra bir türlü toparlanamamıştı Sarı Sülü.

Yemeden-içmeden kesilmiş; neşesi, sesi, soluğu yok oluvermişti.

Üzme tatlı canını Sülücüğüm, sen sağolasın, bir Yeşim daha buluruz... nasılsa Yeşim'ler yığınla... başkalarının yuvasını yıkmaya, aşklarını çürütmeye, aralarına nifak sokmaya hazır çook Yeşim var bu dünyada... derdim tüm içtenliğimle, ama Sarı Sülü kafasını öteye çeviriverirdi. Aldırmaz sürdürürdüm tesellilerimi... hem sen başlangıçta hiç yüz vermemiştin Yeşim'e... biliyorsun, Yeşim'in gözü Prens'te idi... az mı çektirmişti sana önceleri... seni kendisine kur yapmaya zorladığında... sen onun ardından koşuyordun, o da Prens'in... hatta Bayram'ın onun Seyran ile olan büyük aşklarını, uzun birlikteliklerini bile bile, Bayram'a da çok sulanmıştı... da Prens gelince ona dönüvermişti... de o da yüz vermeyince sana yaklaşmak zorunda kalmıştı. Üzülme Sülücüğüm, inan ki değmez... fettanın tekiydi Yeşim... Seyran'ın hanımefendiliğine, sabrına rağmen Bayram'ı kendisine çekmeye uğraşmıştı günlerce... kararlıydı Bayram-Seyran bağlarını koparmaya... Prens'in yakışıklılığını, gençliğini görmezlikten gelivererek... ama baktı ki olmayacak, Bayram kendisine pabuç bırakmıyor, Prens'e yönelmişti... Prens bu ya... o da Yeşim'i istememişti, yüz vermemişti ona... belki de gönlünde kendi Prensesi vardı... ama onunda Seyran'a özendiği olurdu sık sık... Yeşim'i hiç umursamamıştı da Yeşim mecburen sana dönmüştü Sülücüğüm... Galiba senin de gönlün vardı Seyran'da ya, pek belli etmiyordun... ufak bir hamlede bile bulunduğunu görmedim... ama Seyran Bayram'ı bırakıp sana yönelse "hayır olmaz, Bayram var" demeyeceğin de belliydi... Esasen Bayram her an Seyran'ın yanındaydı, hiç fırsat vermiyordu Seyran'ın ne seninle ne de Prens ile yakınlaşmasına... bir tek Akkız için ses çıkarmazdı... bilirdi besbelli Akkız'dan bir kötülük gelmeyeceğini... Her ne ise, reddedildikçe Yeşim'in cilveleri artmış, sen de bir gün pes edivermiştin... hani şöyle "lanet olsun, gel bakalım baş belası" dercesine... Ama anlaşılıyor ki çok tutulmuşsun Yeşim'e... yazık canına... kıyma gençliğine... dersem de etkisi olmuyordu ve Sarı Sülü yüzüstü yere yatıyatıveriyordu, midesini yattığı yere yapıştırırcasına. Zaten bir derdi vardı da Yeşim'in tasasıyla hepten depreşi mivermişti, yoksa Yeşim'in tasasından midesinde bir yara mı türemişti kestiremiyordum.

Sarı Sülü'yü garantiledikten kısa bir süre sonra bir başka haller olmuştu Yeşim'e. Ortalıktan kayboluveriyordu sık sık. "Kız Yeşiimmm, yine nerelerdesin fettane... çık bakayım ortaya..." dedim mi ya raflardaki kitapların arasından pırrlayıveriyor, ya da Seyran'ın kaza kaza bitiremediği duvar oyuğunun içinden fırlayıveriyordu. Galiba doğum hazırlığındaydı Yeşim, yumurtalarını koyacak yer arıyordu. Ne Seyran ne de Yeşim satın aldığımız insan yapısı yuvaya hiç rağbet etmemişlerdi. Kendi yuvalarını kendileri yapacaklardı. Bazen birlikte, bazen dönüşümlü çalışarak duvarda küçük bir oyuk oymayı becermişlerdi.

"Kızlaarrr, duvarın öte yanında kocaman bir

boşluk olduğunu ve bu boşluğa da kara kargaların hakimiyetini bilmiyorsunuz anlaşılan, çekilin bakiim oradan" diye kişelerdim, ama onlar hiç dinlemezler, ben odadan çıkar çıkmaz işbaşı yaparlardı. Nihayet irice bir taşı oyuğa yerleştirmek zorunda kalmıştım da yuva yapma yollarını başka yerlerde aramaya koyulmuşlardı. Seyran perde kıvrımlarını denemişti, ama Yeşim'in buluşu bambaşkaydı... Victor Hugo'nun "Sefiller"i ile hemen yanında dayalı Alexander Duma'nın "Monte Kristo"su. Toplam sayfa sayısı dörtbini bulan bu iki dev antika kitabın yanyana olmalarıYeşim'e istediği ortamı cömertçe sağlamıştı. Sık sık ortadan kayboluverdiğinde bu iki kitabın yapraklarını didik didik edermiş meğer. Durumu farkettiğimde, kendisine yumuşacık bir yatak oluşturacak kadar rezelemişti bu iki eski Türkçe kitabın sayfalarını. Derhal ortadan kaldırmıştım kitapları ama, sayfa rezelerine yapabileceğim hiçbir şey yoktu. Öylesine ufalanmışlardı, esasen yangından kurtarılmış olmaları nedeniyle sararmış, gevrek sayfalar. Atmadım rezeleri, biraraya toplayıp bir minik yuva haline dönüştürdüm. Ama Yeşim idi bu. Beğenmemiş, başka yerlerde, bir başka tür yuva olanağı aramaya koyulmuştu. Ve günlerden bir gün iki kitap dolabı arasında bulmuştum Yeşim'i. Tepetaklak idi cansız bedeni.

Aralık 2000'in ikinci yarısının başlangıç günlerinden birindeydi Yeşim'in cansız bedenini kitap dolapları arasında bulduğumda.

Demek ki üç ay kadar dayanabilmiş Sarı Sülü.

Tüm yalvarmalarıma rağmen, ballı darıya rağmen, katı kaynamış yumurta sarısına rağmen, taze, gevrek "aysberg marulu" yapraklarına rağmen çok görmemiştim kendisini yemlenirken. Sulanırken de. Midesinin üzerine çakılıp yatar, düşünür düşünürdü Sarı Sülü. Darı yeminin boyalı ve aysberg yapraklarının da kimyalı olduğunu nereden biliyor bu Sarı Sülü der, fazla üzerinde durmazdım. Yeşim için bu denli dertleneceğini nereden bilecektim.

Ne benim tesellilerime, ne de Prens'in kendisini rahatlatıcı yaklaşımlarına önem verdi Sarı Sülü. Kendi derdiyle kendi yandı kavruldu günlerce ve hatta aylarca. Demek ki üç aylık kadarmış dayanma gücü. Odaya girdiğimde yüzüstü yerde yatıyordu Sarı Sülü bir gün. Midesi yere çakılıydı, her zamanki gibi. Ve gagasının tam dibinde de bir damla kan vardı.

Haydi Sarı Sülüm, güle güle... Yeşim'i de aynen bu noktadan bırakıvermiştim... şimdi nerelerdedir... dedim ve Ankara'nın emektar çayının 9-10 metre yükseğinde kurulu köprüden aşağıya salıverdim. Gazeteye sarılı cansız bedenini koyduğum plastik poşet kah sağa, kah sola dönüp veda edercesine ağır ağır kaydı suların üstünde. İçine su alıp almadığını göremedim. Poşet ünlü bir sigorta şirketinin poşetiydi ve üzerinde kocaman harflerle yazılıydı şirketin adı. Bana gelen dergilerden biri bu poşetin içinde postalanıyordu.

Nasıl bir yere gidiyorsun, Yeşim'i bulabilir misin, bulamaz mısın bilemiyorum.... bir can'ın son soluğunu bu dünyaya üfürüvermesini çok anlamlı buluyorum ama birkaç kırıntı düşünceden öteye gidemiyor bu anlamı kavrama çabalarım... İyi ki "Allah rahmet eylesin" deyimi oluşmuş... dedim ve sular Sülü'nün cansız bedenini benim miyop gözlerimin görebilme alanından uzaklaştırasıya kadar bekledim.

"Allah geride kalanlara ömür versin" de derler ya... Geride kalanlar Bayram ile Seyran, Prens ve Akkız. Encamlarını kestiremiyorum hiç. Bayram ile Seyran'ı daha çok yaşantılarındaki muhabbet. İkisi de dipdiri, cıvıl cıvıl ve çok mutlular. Prens'in arada bir Seyran'a yaklaşma hamlesi oluyor ise de, Bayram'ın eşini kaptırmaya hiç niyeti yok. Seyran'ın da gözü Bayram'dan başkasını görmüyor. Bayram yaşlı ve hantal, Prens yakışıklı ve genç olduğu halde. Ha bire yumurta üretiyor Seyran.

Ama yumurtalar yavruya dönüşemiyor bir türlü. Kırıklarını yerde buluyorum hep. Nasıl oluyor bu iş diyor, nedenini bulamıyordum. Bir gün kavradım durumu. Galiba Akkız idi bu işi yapan. Pencerenin pervazına yerleştirdiğim kutu kapağının başında yaygara koparırken gördüm Bayram ile Seyran'ı. Kutu kapağının içinde de Akkız vardı. Küçük tepiciklerle Seyran'ın yumurtasını yere atmaya çalışıyordu. Birkaç kez de Seyran'ın Akkız'ı içinde yumurtası bulunan kutu kapağından uzaklaştırmaya çalışırken, onu pervaz boyunca kovalarken görmüştüm. Ama ne benim müdahalem, ne de Seyran'ın bu eski dostuna sert tavırları Akkız'ı engelleyememişti.

Sarı Sülü'nün göçüşünden üç-dört gün önce yerlerdeydi Seyran'ın yumurtası parça parça. Birkaç gün silemedim döşemeyi... odanın bir yanında Seyran'ın yumurtasının sarısı, öte yanında Sarı Sülü'nün ağzından gelen kanın kırmızısı... becerebilsem sayfalar dolusu yazardım bu iki renk üzerine.

Tabii Akkız ile Seyran'ın ilişkileri kesik şimdiler-

de.

"Kesik" de ne demek, kanlı-bıçaklılar bu iki muhabbet kuşu. Halbuki Akkız'ın tek tesellisi, gerçek dostu idi Seyran bir zamanlar. Bayram'dan kurtulabildiği anlarda Akkız'ın köşesine gider, onun yalnızlığını unutturmaya çalışırdı.

Akkız, ne Sarı Sülü'nün, ne Pres'in, ne de önceleri Senyör Sarman'a kaptırdığımız Efe'nin ilgisini çekmişti. Efe'nin Güllü'sü bir gün pencerenin açık kıyısından uçup giderek kendisini yalnız bıraktığı halde.

Muhabbet'ler çirkin olur mu... Çirkindi Akkız. Ve anlaşılan "çirkinler talihi" denilen şeyin de zerresi yoktu kendisinde. Kirli beyaz rengi, iri bir gagası vardı. Üst gaga büyüdükçe büyümüş ve bir süre sonra yukarı doğru kıvrılarak neredeyse bir cm çapında bir "C" harfi halini almıştı. Ve Akkız bu durumunu çok iyi biliyordu. Doğalgaz borusunun duvarla birleştiği yerdeki köşesinde uyurdu hep. Sanki gagasını saklarcasına, arkadaşlarına ve bana arkası dönük olurdu. Ya yemlenirdi, ya uyurdu Akkız. Kilo almış, şişkolaşmıştı.

Hemcinsleri cıvıl cıvıl ilişkiler -homo/hetero - halinde iken Akkız hiçbir ilişki oluşturmamış ya da oluşturamamıştı. Bir tek Seyran anlardı Akkız'ın bu halinden. Bayram'dan fırsat buldukça onun yanına gider, teselli ederdi dostça. Ben de çalışırdım Akkız'a yaklaşmaya. Arada bir uğrar, "Akkıızzz, ah güzelim, kaderini sevsinler... gel, gel bana, bak ne vereceğim sana..." dersem de hiç yüz vermezdi. Kafasını çeviriverir, kocaman bir "C" harfi halindeki üst gagasını duvarın köşesine saklardı. Günlerden bir gün bu "C" gaga kırıldı, normal gagalı bir muhabbet kuşuna dönüştü Akkız.

Ve Akkız'a olanlar oldu.

Homo demedi, hetero demedi, herkese saldırdı. Seyran'a bile. Herkesle kavgalı oluverdi Akkız.

Ve Seyran'ın son yumurtasını da parçaladıktan sonra Akkız hakim olmuştu ortalığa. Hakimiyeti sürüyor Akkız'ın. Şimdilerde kutu kapağında o yatıyor. Seyran ile Bayram yeni yumurtalar üretebilirler. Seyran'a yeni bir folluk gerek.

Prens yalnız. Yemeğe düştü çok. Tabaklarına yem, ya da elma, ya da marul yaprağı koyduğumda önce o koşar gelir. "Prens" adını kuşçu koymuştu ona. "Bu benim prensim abla, senden başkasına satmam, ama Prenses'ini çabuk bul" demişti... de Akkız'ı almıştık. Ne bilelim Akkız'ın kaderinin garabetini.

Şimdi ne olacak.

Sıra kimde.

Bayram-Seyran, Prens, Akkız dörtlüsünden hangisi önce gidecek. Ve nasıl gidecek. Bir ihtimal Sarman. Senyör Sarman becerecek bu işi. Bu dörtlüden en azından birinin kaderi onun elinde.

Oğullarından biri büyüdükçe tıpkı kendisine benzediğinden... oğul Sarman büyüdükçe baba Sarman küçülüp boyutları da eşitlendiğinden, "Senyör Sarman" diye sıfatlanırmıştık kendisini. Oğlunu da "Cünyör"lendirmek zorunlu olmuştu. "Senyör", "Cünyör" sıfatlarını yadırgıyor isek de, başka çaremiz yoktu. "Büyük Sarman", "Küçük Sarman" diyemezdik; ikisinin cüsseleri aynı idi. "Baba Sarman", "Oğul Sarman" demek de uygun değildi. "Baba Sarman" çok haşindi, habire dövüyordu oğlunu. Ne "baba" babalığını, ne de "oğul" dayağı hakediyordu. "Yaşlı Sarman", "Genç Sarman" demeyi de istemedik. "Yaş" ve "yaşlı" sözcüklerini sürekli duymak işimize gelmezdi. Üstelik "senyör", "cünyör" sıfatları yabancı dil kokuyordu; arada bir, fırsat yakaladıkça, afileniriz dedik.

Zamanla yüz çizgileri de benzeştiğinden, hepten imkansız olmuştu bu iki sarı tekiri biribirinden ayırt etmek. Cünyör Sarman'ın sağ kulağını azıcık kırpıvermişti komşumuz, bizim afilenmemize dayanamayarak. Ama biz "kırpık kulak Sarman" diye adlandırmadık kendisini hiç bir zaman."Cünyör" sıfatıyle afilenmek onun da hakkıydı. İyi de benimsemişti adını.

Karbon kopyası olurcasına biribirine benzeyen bu iki sarı tekirin huyları çok farklıydı. Senyör çok konuşkandı. Çok aksiydi. Homurdanır dururdu. Küsüverirdi üstelik, istediği bir şeyi vermezsek ya da küçücük bir itirazda bulunursak. Cünyör ise hemen hiç konuşmazdı. Küsmeyi bilmezdi. Babasından ödü kopardı. Dayaklarına hiç itiraz etmezdi. İkisine de aynı anda, ayrı tabaklarda, aynı yiyeceği verdiğimiz halde, babası yemesini bitirmeden kendisi başlamazdı.

Bayram'ı evimize getirdiğimiz ilk günlerde Senyör Sarman ortalıktan kayboluvermişti. Küsmüştü. Peşinden bahçe, bahçe dolaşıp, yalvarıp yakardığımız halde eve uğramadı. Çöp bidonlarından besleniyor, ama bizim güzelim ev yemeklerimizi bile istemiyordu. Günlerden bir gün, açık mutfak kapısından girip Efe'yi midesine indirivermişti. (Efe'yi Bayram'a eş diye almıştık, yanlışlıkla. Aslında bir de Güllü"müz vardı. Ama havalandırma için araladığı-

mız pencereden uçup gitmişti Güllü. Fettanın tekiydi Güllü de.) Olayın farkına varıp "yetişiiinnn..." diye odaya girdiğimizde Efe'nin tüyleri ağzında poz veriyordu Senyör Sarman. Ve biz "ah Efe..., vah Efe..." diye dövünürken sıvışıp gitmişti Senyör Sarman. Gidiş o gidişti ve yine aylarca uğramamıştı eve. "Bu kez suçluluk duygusundandır..." demiş ve biz de aramamıştık kendisini.

Şimdilerde uğrar oldu, arada bir. Mutfak kapısından girer, doğru kuşların odasına yönelir. Ve dönüp bana bakar. "Sakın haa... asarım kulaklarından... hele bir..." derim, hemen yön değiştirir. Söylenerek "Anlıyorum" dercesine. Ve balkon kapısından çıkar gider.

"Anlıyorum" dercesine söylenir ama, Senyör Sarman'ın bir fırsat kolladığı da kesin. Bulduğunda iyi değerlendirecek ve Bayram-Seyran, Prens, Akkız dörtlüsünden en az birini midesine indirecektir.

Hoş hepsine çok acırız da, Bayram-Seyran çiftine kıyarsa yanarız.

Seyran yumurta üretimi hazırlıklarında yine. Güllü'nün kaçışından sonra Seyran'a çok düştü Bayram. Değerini iyi biliyor. Hiç yalnız bırakmıyor. O yuva yapımı için duvar gagalarken de, yemlenirken de, sulanırken de yanında. Akkız ile dertleşirken bile.

Prens'in gençliği var, yakışıklılığı var, henüz Prenses'ini bulamamışlığı var. Acınmaz mı, Senyör Sarman'a yem oluverirse.

Akkız'a yanılmaz mı, Akkız'a... hem de nasıl... cayır cayır denilen türden. Kaderi garip olmuşsa, "çirkinler talihi" denilen şeyden zerrece nasibini alamamışsa, günlerini kocaman bir "C" üst gagasını duvarın köşesine saklamakla geçirmiş ise, tek dostu Seyran ile bile güzel ilişkilerini yürütememiş, şimdilerde karton kutuda sanal yumurta üzerinde kuluçka talimleri yapıyorsa Senyör Sarman'a yem olması gerekmez ya... Ama göreceğiz... Bakalım Senyör hangisini haklayacak. Mutfak ya da balkon kapılarından birini açık bulduğunda doğru kuşların odasına yönelecek kesin.

Cünyör Sarman'a gelince. O hiç kuş yemedi. Yeltenmedi de. Tadını bildiğini de sanmıyorum. Onun derdi yoğurt idi. Bir kase verseniz, kaseyi sıyırma işlemine kadar sürdürürdü tüketimini. Şimdilerde yok Cünyör. Son seyahatime çıkarken birkaç söz etmişti de şaşırmıştım. "N'ooldu sana Cünyör... hiç konuşmazdın sen... yine babandan dayak mı yedin yoksa... aldırma...kıskanıyor o seni..." demiştim. Cünyör hem botlarımı bağlayışımı izliyor, hem konuşmasını sürdürüyordu da bir anlam verememiştim. "Gidip de gelememek var, gelip de görememek var" demek istermiş meğer. Döndüğümde yoktu Cünyör. Aylar geçti. Hala yok.

Karakarganın sesinin duyulmaması da anlamlı. Sarı tekirlerin ortalıkta olmadıklarının bir göstergesidir bu. Daha çok Senyör Sarman'ın peşindeydi karakarga. Bahçeler üzerinde, yırtınırcasına gagalayarak uçuşunu, arada bir ağaçların arasına çivileme dalışını izlediniz mi mutlaka sarı tekirlerden birini görürdünüz çivinin ucunda. Öfkeden mi, sevgiden mi oluşunu bilmiyor isek de karakarganın özellikle Senyör Sarman'a düşkünlüğü herkesi şaşırtırdı. Karakarga gökte Senyör Sarman yerde, hemen hemen simetrik uçlarda varolurlardı. Karakarga Senyöre göre ayarlardı uçuş güzergahını da, uçuş hızını da, çivileme yapacağı noktaları da.

Şimdilerde ne Sarmanlar var ortalıkta, ne de karakarga. Trio'ya da çok takılırdı karakarga. Ama Trio hiç umursamazdı. Onun derdi insan sevgisi idi. Üç ayağı ile yalpa yalpa koşardı gördüğünün arkasından, bir tek okşamacık için bile olsa. Hiç seçim yapmadan koştu büyük küçük herkesin arkasından... Günlerden bir gün ortalıktan yokolveresiye kadar. Zehirleyivermişlerdi, ömrünü insan sevgisi aramakla geçiren Trio'yu insanlar. "Üzülüyor musun teyzeee... üzülme teyze... biz sana bir başka köpek bulacağız teyze... harçlıklarımızı biriktirince alıp getireceğiz bir tane..." Bunları söyleyenler mahallemizin çocuklarıydı. Hayvan sevgisiyle dolu, hatta yoğrulu, ama bu özelliklerini uygulamaya aktaramayan çocuklar... apartman yaşamının sınırlılıklarını, acısını, kahrını sineye çeken cici çocuklar... ellerinde süt şişeleri, köşe bucak köpek yavrusu arayan, 5-6-8 yaşlarında altın yürekli çocuklar.

Bahçe kapısının zili çaldı arka arkaya. Uzun uzun basıyorlar düğmeye. Aceleleri var. Besbelli. Ama açmaya niyetim yok. Bu tür çalışın sahibini iyi bildiğimden, ara sıra uğrayan dilenci kadındır yine diye düşündüğümden, dilenmeye ihtiyacı olduğuna inanmadığımdan. Ama dayanılacak gibi değil. Kapı zili haykırıyor, açmak zorundasın dercesine. Çaresizim:

"Kim ooo...?"

"Biziz teyze... biraz kapıya geliver teyze, n'olurr... lütfen teyze."

"Ne var? Söyle. Ben duyarım buradan."

"Yok. Buradan söylemekle olmaz, kalıya gel

n'olur teyze."

İki çocuk duruyor bahçe kapısının önünde. Küçüğünden 9-10 yaşlarında olanından, geliyor bu yakarış. Öteki oturmuş yere hüngür hüngür ağlıyor kocaman sesiyle. Hem ağlıyor, hem birşeyler söylüyor. Yüzü sokağa dönük olduğundan seçemiyorum sözcüklerini ama birilerine lanet okuyor galiba, hem de küfürle karışık. İki çocuğun arasında bir sevimli köpek. Ne yapacağını şaşırmış, bir yakarana bakıyor, bir ağlayana. Bir ona bakıyor, bir ötekine. Sonra burnunu demir parmaklıkların arasından uzatıyor, bana bakıyor. Küçük çocuk onu göstererek yakarmasını sürdürüyor. "N'olur teyze, bu köpeği sen al... öldürecekler onu...sen sakla bahçende... belediyeciler peşinde... ağabeyim çok üzülüyor... ben de... n'oolursun teyzeceğim... lütfen teyzeceğim... senin bahçende bulamazlar onu..."

"Bulamazlar olur mu... buluyorlar... ezberlediler gayri burayı yaparnam."

"N'olur teyzeciğim, yapıver..."

"Üzgünüm yaparnam... siz salıverin köpeği, o kendisini kurtarır, kaçar bir yerlere..."

"Salıveriyoruz ama yine geliyor... apartmandakiler hablre ihbar ediyorlar belediyeye..."

"Nerede oturuyorsunuz siz, apartmanınız nerede?"

"Şoo aşağıda"

"Şoo" aşağısı ile benim bahçem arasında nerede ise bir km.lik mesafe var. Sevimli dört ayaklının bakışları kahredici. Bir ağlayana yöneliyor, bir yakarana ve sonra da bana. Tanıyorum kendisini. Birkaç hafta önce bahçenin kuytu bir köşesinde dertop olmuş, korkudan tir tir titreyen dosttu bu. Demek ki o zaman, neredeyse iki metre yükseklikteki demir parmaklıklardan aşağı bırakıvermişlerdi yaratığı ve o da bu kuytu köşeyi bulup saklanmıştı... da "vay güzeliim, nereden geldin sen, nasıl girdin buraya... gel hele birşeyler ye... acıkmışsındır..." demernden cesaret alıp bahçe kapısına yönelmiş ve "aç da gideyim, başka şey istemem" dercesine mıyıklamaya başlayıvermişti... de salıvermiştim kendisini... de yerini yolunu bilircesine hızla uzaklaşmıştı. Ama bu kez o da yalvarıyor, "n'oolur, aç da gireyim, sakla beni, neredeyse gelir belediyeciler..." dercesine. Ama açmadım kapıyı. Açamadım. "Salıverin siz bunu, o kurtarır kendisini. Belediyeciler burada daha kolay yakalarlar... ve ben yine çok üzülürüm..." dedim.

Dedim ama ben de bittim. Gayri "hayır" demesini bilmeliydim. Böylesi olayların suçluluğunu, azabını kaldıramaz olmuştum.

Çaresiz ayrıldı çocuklar. Bu kez ikisi de ağlıyordu. Aralarında da dört ayaklı dost. Bakakaldım arkalarından. Kendime geldiğimde ben de lanetliyordum birilerini, birşeyleri. Küfür sözleri katmadan. Lanet sözcüklerini dikkatle seçerek. Ve az sonra geçtim masamın başına, açtım dosyalarımı. Elalem, yani batılılar ne yapıyor, ne yapacaklar, okuyup rahatlayacağım, ipuçları alacağım.

Önce, "Agricultural and Food Ethics" kongresi dosyasına sarıldım. Ve o dosyadaki, o kadının yazısına. Ve önce, hayvanların da insanlar gibi duygulu olduğunu, acı çektiğini vurgulayan uzun ve etkin tebliğinin sonuna eklediği alıntıyı okudum. Türkçeleştirmeye gerek görmeden aynen alıyorum: "... in their behaviour towards creatures all men were Nazis... for the animals it is an eternal Treblinka." "Treblinka" ile Nazi soykırımı arasındaki doğrudan ve kahredici bağlantıları modern "bilgi bankaları" cömertçe veriyorlar.

İkinci yıl dolmak üzere. Hiçbir şey yazamadım kadına. Tembelliğimden değil: Unutmadım da. Unutur muyum hiç. Yazacak bir şey bulamadığımdan, bilemediğimden. Olası kaynakları yakından izlememe karşın. Wageningen, Hollanda'daki "Agricultural and Food Ethics" başlıklı ve "Animal Welfare" ağırlıklı uluslararası toplantılar sırasında tanışmıştık kendisiyle. Bir sabah masama gelmiş, birlikte kahvaltı etmemizi istemiş ve oturup bismillah demeden konuya girmişti.

Birgün önceki konuşmamdan tanımıştı beni. Kendisi İngiltere'de, özellikle çiftlik hayvanlarının refahı için çalışmalar yapan bir kurumun müdiresi idi. Türkiye'de neler yapıldığını, yapılacağını bilmek istiyordu. Ne gönderirsem makbule geçeceğini söyledi. Söz verdim. Elimden geleni esirgemeyecektim. Ama aradan geçen iki yılda, onlarınkine benzeyen bir şey gönderemedim. Bazı gazete haberlerinden ve Bilkent Üniversitesinde "Uluslararası İlişkiler" konusunda öğretim üyesi olduğu halde, hayvan sevgisi aşılamak üzere kendi parasıyla bastırıp gelirinin tamamını koruma derneklerine bağışlayan genç bayanın şirin ve etkin kitaplarından başka. Bir de, "hayvancılık" ile ilgili bir kongre nedeniyle bastırılan ve hayvan resimlerini sergileyen lüks posteri ve davetiyeyi gönderdim. Kongre düzenleyicilerinden içerikli başkaca bir şeyler istediğimde "... ıspanak da canlı, neden bu kadar takıyorsunuz bu hay-

vanlara..." diye çemkiriverdiklerini, "keşke sizler de takılsaydınız biraz bu tür konulara, ve ıspanağı da ziraatçilere bıraksaydınız... aranızda habire çekişeceğinize, bizim gibi gönülden takılanlara destek olsaydınız..." diye geri çemkirmeyişimi yazamazdım ya kadına. Yıllardır sürüncemede bulunan hayvan hakları kanunun bir yerlerde takılıp kaldığını da yazamazdım ya.

Aslında kurban bayramı vahşetini yazabilsem yeterdi. Yürek ister, yetenek ister, uygun dil ister bunu başarabilmek için. "Vahşet" diye geçiştirmekle olmaz. Görsel-işitsel yöntemle de aktarılabilmeli ayrıntılar. Bir elinde cep, bir elinde sigara... konuşuyor "modern" bir genç bayan, yayılmış sere serpe köşk kopyası evlerinin çevresindeki çimlere. Aktarıyor karşı tarafa... "bizimkisi nükleer danaymış... ha?.. nükleer dana dedim... evet nükleer dana... o nedenle de gecikmiş işleri... uğraşıyorlar hala..." "Modern" genç bayanın az ötesinde de kocaman ve kıpkırmızı bir et yığını... bu yığının da ötesinde çim dekoru bembeyaz ördek, tavuk figürleri. Ne menem bir yaratıktır bu "nükleer dana" bilemem. Ama mahallemizdeki danalardan birinin böğürtüsü yıkmıştı ortalığı. Dayandım, bastım bağrıma bir taş ve saydım böğürtüleri... tam üçbuçuk kez idi... üçbuçuk kez yıkıldı mahalle... böğürtünün canhıraşlığı dikey idi de... taa göğün derinliklerine işledi... buçukuncu böğürtüyü tamamlayamadan göçtü hayvan... kimbilir nasıl debelenmiştir... yok hayır, debelenme lüksünü yaşatmamışlardır yaratığa... ayaklarını kalın urganlarla bağlamışlardır. Bir dana/inek boynunun kalınlığını düşünün, bir de o boynu o gövdeden ayıracak bıçak mı, kama mı, kasatura mı, her ne ise, kesici aleti... giyotin kuracak değiller ya, bir de kesen kişinin iliklerine işlemiş öldürme, can alma, kan akıtma hırsını düşünün ve bir de kesici aletin körlüğünü, yeterince keskin olmadığını, ve bir de sözde kasap'ın "işini iyi becerip, dolgun bahşiş" alma isteğini, ve bir de "azap çektirerek kesilen kurban daha makbulmuş, kurban edildiğinin farkında olup onurlanmalıymış hayvan" görüşünün yaygınlığını, ve de kesim öncesi işkencenin etin lezzetli olmasını sağladığı inancını, (Urfa'daki işkencenin cezasının sadece 30 milyon, net karın da 500 milyon lira olduğunu; Çinlilerin lezzetli et diye seçkin konuklarına sundukları etin işkence görmüş seçkin köpekler olduğunu da hatırda tutarak)... iyi düşünün... üçbuçuk kez böğürtü az bile. Kör testere ile ya da çakı bıçağı ile kesmeliler ki kurban olayının "onuru"da, karı da ilgili "ibadetçiler"in sınırsız beklentilerini tam karşılasın. Bağrıma bastığım taşı sıkı tuttum yüreğimin üstünde ve ana caddeleri, yan caddeleri, ön sokakları, arka sokakları dolaştım... ya yayan yapıldak ya da belediye otobüsünün ön sırasında oturarak... sözde modernlerin yaşadıkları semtleri, gecekondu mahallelerini, iç şehir izbelerini... kısacası tüm rurban Ankara'yı.

Bir vahşet (başka sözcük bilemiyorum) sergilenmesi idi gördüklerim... et yığınları, üzerlerine çullanmış insan kümeleri, çaatt çat satır sesleri, kan kokusu, kızaran et kokusu, ellerinde poşetlerle "uçet" toplayan şalvarlı kadınlar, sanki yağmur yağmışcasına kanla karışık selli caddeler ve sokaklar, kanları yıkamak için kullanılmış yılanımsı uzun su hortumları, kurban derisi topladıklarını duyuran kocaman hoparlörlü kamyonetler... ve de şaşkın, baygın canlı kurbanlıklar... satılmadan kaldıklarına sevinsinler mi, üzülsünler mi bilmeyen danalar, inekler... ve yanıbaşlarında asık suratlı sahipleri. Hiç tavuk kesen görmedim... tavuk derileri topluyoruz diye haykıranları da duymadım.

Yediği bıçak darbelerinden sonra ünlenen profesörün görüşleri pek benimsenmemiş anlaşılan. Söylediklerini alaya alan da oldu, ciddiye alan da. Din konularında "uzman"laşıp köşeyi dönenler görüş oluşturadursunlar, bu yıl ki vahşet gününde koyun bile azdı kurban edilen. Benim gözlemlerim dana/inek kesiminin çoğunlukta olduğunu gösteriyordu... duyduklarım da... yakından izlediklerim de. Dana/inek bölüşülmesi kolay oluyormuş ve daha ucuza geliyormuş "kurban ibadetini yerine getirmek".

Nasılsa et fazla dağıtılmıyor, çoğunlukla derin dondurucularda depolanıyor. İki örnek; ilk ağızdan: kendi evinin ihtiyacı için ve sadece "kıyma" olarak "tam 17 kg. et doğratmış" ticari kasaba, "kurban ibadetçilerinden" biri. "Bir-iki kemikli parça getirdiler... onları da doğramak için ne bıçağım var, ne de pişirmeye gazım..." dedi, arada bir uğrayıp para almadan bahçe kapısının zilinden elini çekmeyen fakir kadın.

Ellerindeki birkaç koyunu satıp bir inek almıştı Bil ailesi. Aileye bir dana verdi bir de düve Karakız. Bir miktar da süt. Sonra durduruverdi üretimini. Bil ailesi bu verimi az buldu. Köylüler de. Resmi veterinerlere, özel-geleneksel veterinerlere başvuruldu. Ama Karakız biyolojik varlığına fiziksel müdahaleleri sevmedi ve bu müdahaleler Karakız'ı yavrula-

maya dönüştüremedi.

Anne Bil süt sağmaya oturunca tepi-tepiverdi helkeşi. Kızı Sevim'i Karakız'ın önüne oturttu Anne Bil ve ona "mushaf" okuttu, kendisi Karakız'ın memelerini usul usul çekmeye çalışırken. Karakız bunu da geçiştirdi. Sevim'in elindeki "mushafı" gözleriyle izlerken cızz cızz birkaç kaşık sütü salıverdi helkeye. Ama kısa bir süre için. Küçük Sevim'in hatırına. Sonraları Sevim'i de, "mushaf"ı da görmezden geliverdi Karakız. "Halbugu ganellerinde süt vardı", Anne Bil'in gözlemlerine göre.

Başka çare yoktu. Karakız'ın kaderinde kasap'a yol görünmüştü. Ama kasap'a gitmek için par gerekirdi. kasap ilçe merkezinde idi. Yol uzundu. Takvim yetişti imdada. Yaprakları düştükçe durum netleşti. Yaklaşan kurban bayramında yedi aile bölüşecekti Karakız'ı. Üretmediği halde daha fazla tükemesine izin verilemezdi. Kurban günü yaklaştıkça hesaplar yapıldı. Karakız'ın kilosu aile sayısına bölündü. Eti, butu, kemikleri, boynuzları, kulakları, işkembesi, kellei, derisi, gerisi... hepsi dikkate alındı... Maliyet ve kar hesaplarının ayrıntıları saptandı. Bölüşüm kavgasız, küsmesiz yapılacak fire enaza indirgenecekti. Bayram günü her şey harfiyen yerine getirildi. Yedi aile paylarını aldı. Hemen midelere indiriliverilen kesimler (küçük Sevim'e bir tek lokma bile yedirememişler) köyün devşirme kanallarında eridi. Geriye kalan kısımlar depo edildi. Zira köyde en fakir alle Bil ailesi idi. Karakız da onlarında. Karakız doğurma ve üretime hayır demesinin cezasını çekmişti. Gayri bir kısmı kırlarda, büyük kısmı da dondurucuların içindeydi. Daha çok kış aylarında tüketilmek için. Yine de şükretmeli Karakız. Urfa'daki dana gibi öldürülesiye dövülerek gitmek de var bu sona. Üstelik sadece 30 milyon ceza 500 milyon net kar bırakarak dövücülere. Bıçaklanan profösör haklı. geleneğe göre koyun kurban edilmekte iken danaya/ineğe dönüşüm olabiliyor da neden tavuğa dönüşülemiyor. Kesimi daha kolaydır, böğürtüsü yoktur, mee'ee diye yalvarıp yakaramaz, kaçsa kaç metre kaçar, göde kalınlığında değneklerle dövülemez. Kesici ne denli kör olursa olsun, kesen ne derece beceriksiz olursa olsun, bir iki gıık'ta biter işi tavuğun. Ya da tuttumu boynunu gövdesinden koparıverir adam. Üstelik kurban derisini hangi kurum ya da topluluk alacak tartışması da ortadan kalkar ve politikanın kiri azalır. İyi de... tavuğu nereden bulacaksınız... doğal çayırlarda keyfince yayılmış gerçek tavuğu. Kırkbeş günde şişirilerek döner çubuklarına şişlenip insanların tüketim hırsına sunuluvermeye benzemez bu iş. Benim yürüyüş güzergahımda tavuk pazarları var. Adı "tavuk pazarı"dır ama satılanların çoğu horozdur. Birkaç tanesi ayaklarından birbirlerine bağlı horoz demetleri halinde yerlere serili-serilivermişlerdir. Kıpkırmızı ibiklerini iki yana devire devire habire söylenirler. "Horozlanıp durma" deyimi gelir aklıma. Bir de "feministler". Gülmemi engelleyemem bir türlü. Tavuklar da bulunur elbet bu pazarlarda ve horozların arasında. Ama onlar azdır. Sessiz, uysal... alıcılarını izlerler dikkatle. Kaderlerini unutmaya çalışarak. Ya da kaderlerinin güzergahını gözlerinin önüne getirmemeye çalışarak... Kimbilir.

Bıçaklanan profesör haklı. Koyun kesiminden danaya/ineğe dönüşebilen "kurban ibadeti" neden tavuğa değşimesin. Koyundan danaya/ineğe dönüşümde Dolly'nin rolü olabilmişse eğer, en kısa zamanda bir de dana/inek ısmarlamalı bioteknoloji ustalarına. Adını da Bully koyabilirler. Ve Bully de tavuğa dönüşümü kolaylaştırırsa eğer "Kurban" işleminin "ibadet"likten uzaklaştırılmasına yaklaşılmış olur. Bu yıl üçüncüsü yapilacak" Agricultural and food Ethic" başlıklı uluslararası kongrenin. İtalya'da. (İkincisi geçen yıl Danimarka'da yapılmıştı.) "Animal Welfare" yine önemli bir ağırlığını oluşturuyor ele alınacak konuların. Kongre ana başlığını türkçeleştirmek çok kolay ve hatta hiç gerek bile yok da, "animal welfare" alt başlığını türkçeleştiremiyorum bir türlü. Garibime gidiyor. Zoruma gidiyor. Benim yakın çevremde "hayvan" sözcüğü seslendirilmeden önce "affedersiniz" ya da "sözüm meclisten dışarı" ya da "sözüm buradan dışarı" denilir. Yani bir tür özür dilenir "hayvan" denildiği için. "Affedersiniz... sözüm meclisten/buradan dışarı..."mı demeliyim "hayvan refahı" diye yazarken. Seslendiriyor değil de yazıyor olmak bana bu "nezaketsizliği/saygısızlığı" uygulama hakkını kazandırır mı...

Bir akademisyene sordum "animal welfare"i nasıl türkçeleştirdiklerini. Yekten "hayvan refahı" deyiverdi. Onun iş/meslek alanının tamamı hayvanlarla ilgili olduğuna göre gayet doğaldı "hayvan refahı" demesi de... mesleği dışı çevrelerde bu nezaket önsözcüklerini kullanıp kullanmadığını sormak hiç aklıma düşmedi. Ama öğrencilerine ders verirken "hayvan" sözcüğünün önüne bu sözde saygı deyimlerini getirmesi düşünülebilir mi. Ancak, önemli olan akademisyen hanımın "hayvan refahı" konu-

sunda hemen hiçbir şey yapılmadığını söylemiş olmasıydı. Başlıca görevleri "hayvan sağlığı" idi, ama o konuda da fazla bir şey yapıldığı söylenemezdi. Ayrıca, "sağlık" ille de "refah" içermeyebilirdi. Avrupa ülkelerinden birine kaçmanın yollarını yokluyordu bayan akademisyen. Bu kaçışın nedeni de "refah" aramakta oluşu idi. Mesleki başarı da istiyordu ama daha çok "refah" idi aradığı. "Refah"tan ne anladığını sordum. "Daha rahat yaşamak" dedi. "Daha rahat yaşam"ın nasıl olabileceğini sordum. Düşündü. Evi vardı, arabası vardı, mesleği makbuldu, kentin seçkin bir yerinde yaşıyordu... o haldeee... sonunu getiremedi. "Tavan açık..." dedi kesti. O kesti ama, benim yorum alanıma bir de bir AB'li bir eş edinmek girdi rahatlıkla. "Günaydın bacım, kolay gelsin... ne yapıyorsun sabah sabah..." dedi bir adam burnunu bahçe parmaklıklarının arasından uzatarak. "Günaydın... sağolun. Bahçe işleri işte..." dedim. Soluk soluğa idi. Duvarın kenarına ilişti ve hemen konuya geçti. "Sabah namazından bu yana dolanırım mahallede. Bir türlü bulamadım da sizin bahçede var mı acaba diye uğradım." Aradığı dişi/erkek kedi/köpek idi. Elindeki poşette de bir kuzu ciğeri vardı. "Okunmuş" kuzu ciğeri. Bu ciğeri bu hayvanlara yedirmek zorundaydı.

Hem de ayrıntılı bir sıraya göre. Kedi dişi olacaktı da köpek mi erkek olacaktı... yoksa köpek dişi olacaktı da kedi mi erkek olacaktı... önce köpek mi yiyecekti kedi mi yiyecekti... şimdi pek anımsayamıyorum. Ama adama verilen tarifede bu ayırımlar önemle vurgulanmıştı. Ve o da gereğince uygulamak üzere, sabah namazını kılar kılmaz düşmüştü yollara. Galiba namaz takkesi bile hala başındaydı. Ancak, o günlerde yine bir sokak hayvanları soykırımı olmuştu mahallemizde ve ortalıkta kedi, köpek kalmamıştı. Benim sevgili Trio'm da yok edileli epey zaman geçmişti. Ne yazık ki adamın talebine arz, ya da arzına talep sağlayamadım. Yine de, okunmuş kuzu ciğeri ile kedi/köpek arasındaki bağlantının ayrıntılarını anlatmak cömertliğini esirgemedi adam. Yüzündeki dramatik çizgilerin altını çize çize. Kızı ile damadının araları çok bozuktu. Ayrılmak üzereydiler. Biri kız, biri erkek, iki de çocukları vardı üstelik. Halbuki hem damat, hem de kızı okumuş insanlardı. Öğrenmiş, tecrübe edinmiş, iş/meslek sahibi idiler. Yaşamları mutluluğa kanalize olamamıştı bir türlü. Bir tek kızının babası, iki torunun dedesi olarak, ne yapılabileceğini sormuştu birilerine, akıl danışmıştı hiç çekinmeden. Danıştıklarından biri de hoca idi ve hoca önermişti kendisine bu kuzu ciğeri yolunu. "Ben de bu tür şeylere pek inanmam ama n'aparsın bacım, arada çocuklar var, onlara çok acıyorum. Denize düşen yılana sarılır derler ya..." Aklıma geliverdi. Bir evde bir köpek olduğunu iyi biliyordum. Cinsiyetinden haberim yoktu, ama o evde o köpek vardı. Tasmalı, numaralı, kuaför bakımlı bir köpek. Ancak, o köpeğe o ciğeri yedirirler miydi, onu bilemezdim. Yine de adama o eve uğramasını söyledim. Uğrayacaktı. Heyecanla ayrıldı. Bu adamın aradığı da refah idi. Kızı ile damadı arasında olmayan da. Kuzunun canını alacaksınız, kediye, köpeğe yedireceksiniz, hem de belirli bir programa göre. Ve iki çocuktan sonra refahı (haydi "mutluluk" diyelim) bir başka kadına gönül kaydırmakta (bu idi dertli babanın görüşüne göre geçimsizliğin nedeni) arayacaksınız. Anneleri bir yana, ya o iki çocuğun refahı. Ya o kuzunun tamamlanamayan ömrü... Ya o kuzunun anasının refahı. Üstelik, sokak hayvanları soykırımı operasyonlarında yok edilen kedi/köpeklerin refahı için ciğer yemelerine, hele hele okunmuş kuzu ciğeri yemelerine hiç gerek yok. Çöp bidonlarından buldukları kemik parçaları ya da mutfak artıklarıyla da yetinmesini biliyorlar onlar. Yeter ki yaşamları bağışlansın. Neresinden baksanız trajik/komik durum. Öylesine işlemiş "hayvansal" konuların ayrıntıları yaşamımıza.

Gerçi, İngiltere'deki kurumun müdiresi "hepimiz hala ilkeliz hayvanlara karşı" diye yazıyor ve hatta "hepimiz naziyiz" diyen bir başka Batılıdan görüşler aktarıyor, ama onlar bu durumu hızla aşmak için çok çaba gösteriyorlar, yazıyorlar, çiziyorlar, araştırmalar yapıyorlar; yetkililere, ilgililere, politikacılara baskı yapıyorlar ve oldukça önemli aşamalara ulaşıyorlar "animal welfare" alanında. Okuyamıyorsunuz bile onların bu çalışmalarının ayrıntılarını. Gücünüze gidiyor. "Bunlar bizim için çok lüks" kaç yıl geride olduğumuzu, ilkelliğimizin derecesini yüzümüze vuruyor..." diyor ve kahrediyorsunuz. Birkaç örnek sunalım...

hayvanların değeri, onuru, itibarı; insan-hayvan etkileşimi ilişkileri; hayvan davranışları ile ilgili ansiklopedik çalışmalar; hayvan akli kabiliyeti ve inek, koyun, kuş, at, domuz, balık gibi hayvanların sosyal davranışları; hayvan etiklerinin pratik ve teorik yanları; hayvan refahı için üniversiteler arası federasyon; çiftlik hayvanları dünyasında sosyal aktörler olarak insanlar; hayvanlarda gen değişimi-

ne karşı tutumlar ve bu konuda uluslararası konferanslar; makine ile sütsağmada bioetik analizler ve hayvanların gönüllü ya da zorunlu davranışları; hayvanlara acı çektirmeksizin ölüm; canlı hayvan nakli yerine, kesilmiş et nakli; kafeslerde tavuk yetiştiriciliğinin sınırlandırılması; hayvan eğitiminde yeni yöntemler; hayvan refahının etik ve ekonomik yönleri ve sorumlulukları, 18. asır Britanya felsefesinde hayvanların moral durumu... Bir yakınımın torununa İngiltere'den büyükçe bir zarf geldi, doğum günü hediyesi olarak. Zarfın üzerinde "lütfen dikkat, zarfı kıvırmayınız" yazılı. İçinde büyük boyutlu iki adet çok güzel renkli resim var. Güler ile Erol'un resimleri. Güler ile Erol iki küçük ayıcık. Aynı zarftan çıkan renkli broşürlerden anlıyorsunuz ki... Güler ile Erol Türkiye'de sokakta bulunmuş, analarını yok eden zalimlerden kurtarılmış iki sevimli yaratık. Onlara Bursa yakınlarında bir yuva ve kendi başlarına ormana salıverilecek hale gelesiye kadar bakımları için gerekli maddi olanak sağlanmış. Bunu yapanlar İngiltere'de yaşıyorlar. Yani yabancılar. Hediyeyi gönderen aile 25 pound ödemiş, bu tür çabaların sürdürülmesi için gerekli çalışmaları yapan topluluğun bütçesine katkı olarak... Doğum günü hediyesi alıcısının veya ailesinin bu tür katkıların sürdürülmesi yolunda çaba göstermeleri ümidiyle... önce anne-babadan ve sonra, çocuk büyüdükçe de, çocuğun kendisinden. Yine broşürlerden anlaşılıyor ki bu tür çabaların kapsamına yalnız Türkiye değil, pek çok başka ülkeler de giriyor. İlk fırsatta gideceğim Bursa'ya, Güler ile Erol'un günümüzdeki hal ve durumları ile ilgili bilgi almak ve mümkünse kendilerini görmek için.

Bindokuzyüzseksenlerin ikinci yarısında, ünlü bir Alman kuruluşunun sütçülük ile ilgili projesinde çalışıyorduk. Samsun'da. Proje kapsamına giren köylerdeki kadınlar ile ben görüşüyordum. Uygulamaların bazı kesimlerini yürütecek kadın liderleri saptayabilmek üzere. Birinin yüzü bugün bile gözlerimin önünde. İki gözü iki çeşme ağlayışı da. Avrupa'dan getirilen inekleri kısa bir süre sonra hastalanıvermişti. Çare bulunamıyordu. Ölüme terkedilivérilmişti. (Neden hemen bıçağı dayamamışlardı gırtlağına -bari "mısmıl" ölsün diye-, orasını bilemiyorum. Ne de olsa proje Alman projesi idi; vardı elbet bir ayrıntı özelliği.) Ve bu güzel kadın iki gün, iki gece ahırda ineğin yanıbaşında yatmıştı. Onu son nefesine kadar yalnız bırakmamak, "gurbet ellerde, garip ölümünün acısını duyurmamak" için. Aradan geçen iki yıldan fazla zamana rağmen, olayı bana anlatırken hala dopdoluydu kadın... "Sen hiç ağlayan inek gördün mü ablacağım... ben ağladım, o ağladı; o ağladı, ben ağladım... Hastalandırdık, ona mı yanayım, çare bulunamadı, ona mı yanayım, gurbette öldü, ona mı yanayım..." deyin yine ağlıyordu bu güzel kadın siyil siyil.

Diyesim o ki, bizde de var hayvan sevgisi ile yoğrulu olanlar. Hem de çok. Ama n'etmeli, nasıl etmeli de böylesi güzellikleri Avrupa'daki çalışmalara paralel çabalara dönüştürebilmeli. Kişisel düzeyde olmaları yetmez. Salt sevgiyle de olmaz. "Wellfare -refah - rahatlık - azap ve acıdan uzak, iyi bakımlı - haklarını teslim eden" bir tutumla yaklaşılması gereğini vurgulayan bir bilim dalı oluşmuş durumda. Takılıversek ya bu oluşumu sağlayanların arkasına.

Sarı Sülü ile Yeşim'in dramını anlatmakla... onları bahçedeki leylakların altına gömmek yerine - kemiklerini kedilerin tüketiminden korumak için Ankara'nın dere'leşen kirli çayına bırakmakla... Akkız'ın kaderine, Prens'in yalnızlığına yanmakla... olmaz ki.

"Animal Welfare" bu yıl İtalya'da yapılacak toplantılarda da ele alınacak. Ana başlıklar şöyle: Hayvan refahının değerlendirilmesi, yüksek dereceli hayvan refahının standartları, hayvan yetiştiriciliği, refah standartlarının ekonomik yararları, çiftlik hayvanlarının refahında alternatif teknolojiler. Kimbilir hangi altbaşlıklar, kimbilir hangi ince ayrıntılarla işlenecek. Ve bizlere de dövünmek düşecek, bu konularda ne kadar gerilerde olduğumuzdan ötürü.

Dövünmekle de olmaz ki. Bir yerlerden başlayıp, kurban bayramı vahşetini en aza indirebilsek de yeterdi. Şimdilik.

Cengiz Gündoğdu

SORU

İNSANCIL YAYINLARI

ANIL MERİÇELLİ İLE SÖYLEŞİ

Murat BATMANKAYA

- Cengiz Gündoğdu "yakınlardan ekmek kokusunun geldiği bir dünya özlemi ile, ekmek kokusunun uzaktan geldiği yerleşik dünyanın çelişkisinde yaşanan aşkın soluğu" olarak tanımlıyor şiirinizi. Bunca kirlenmişlik içinde aşkı nasıl soluduğunuzu sorabilir miyim?

- Aşkı şiirlerde soluduğumu söylesem sizi şaşırtır mıyım?

Ben ömrümde bir kez aşık oldum. Gerçek aşkı sevgili eşimde buldum. Kırk yıldır üzüntülerini ve sevinçlerini benimle paylaşan eşimde, gençlik yıllarımda yaşadığımız gelip geçici ilişkileri "aşk" olarak nitelendirmiyorum, doğal olarak.

Cengiz Gündoğdu, benim dördüncü şiir kitabım olan "AŞK ŞİİRİ"ne yazdığı önsözde şöyle diyordu: "Anıl Meriçelli'nin şiirlerinde insan var. Aşk insanın edimidir. İnsanın estetik yaratımıdır. Bir nesnenin estetik olabilmesi öznenin birikimine bağlıdır. İnsan hem doğal, hem kültürel varlıktır. Aşk, insanın hem ilkelliğidir... iç güdülerinin insanlaşmamış yanıdır, hem de kültürel insan yanıdır. Bu açıdan baktıkta Anıl Meriçelli aşkı doğru görmüş. Aşkı hem ilkel doğal yanıyla, hem kültürel yanıyla.

Aşkın ilkel yanı, cinselliğidir. Ancak aşk, doğal ilkel yanıyla ayakta durmaz. (...) Anıl Meriçelli şiirlerinde aşkın ilkel yanını örtük anlamlarla veriyor. Aşkın öbür yanı... aşkı ayakta tutan yan öne çıkarılmış. Bu açıdan bence eserinin adı "Aşk Üstüne Dersler" olmalıydı. Çünkü Anıl Meriçelli kadın ve erkeğin, aşkı... o estetiği nasıl yarattıklarını, dillendiriyor şiirlerinde."

Cengiz Gündoğdu yaşayan en değerli eleştirmenlerden biri. Aynı zamanda benim yayıncım. "Kırmızı Kırmızı Bir Güldür Aşkım", "Aşk Şiiri", "Emily Dickinson'dan Seçilmiş Şiirler" ve "Modern İngiliz Amerikan Şiiri" adlı kitaplarımı o yayınladı. Son yıllarda benim şiir alanındaki çalışmalarımı destekleyenlerin başında Ülkü Tamer ve Cengiz Gündoğdu geliyor. "İNSANCIL"ı kendi yayınevim gibi seviyorum.

Aşkı şiirlerde soluduğumu söylemiştim. Son şiirlerimden birindeki şu dizeler bu konuda düşüncelerime ışık tutabilir sanıyorum:

Hep şiirlerden öğrendim aşkı/ Romanlardan/ Öykülerden//

Şiirlerden öğrendim ayrılığı/ ve seni sensiz yaşamayı//

Yalnızlık nedir bilmedim/ Sen yanımdayken/ ve ölümü hiç düşünmedim/ ölmeden önce

- 1968'de "İnsan çevirmek istediği şiiri yeniden yazmak, yeniden yaşamak zorunda. Bu da büyük bir güç, büyük bir yetenek isteyen iş," demişsiniz. Yakın zamanda Dost Körpe, Ahmet Necdet, Oğuz Cebeci, Selahattin Özpalabıyıklar'la birlikte yaptığınız Emily Dickinson çevirilerinizi okuduk. Derken Modern İngiliz-Amerikan Şiiri Antolojisi geldi. Sanırım sırada Balkar şiirleri var. Bunca gücü nereden buluyorsunuz?

- Gece gündüz çalışıyorum. "Modern İngiliz-Amerikan Şiiri"ni yayınladıktan sonra çağdaş Rus ve Balkar şiiri üzerine çalışmalarımı yoğunlaştırdım. Anatoli Miziev'le birlikte birçok şiir çevirdik. Voznesenski'den, Yevtuşenko'dan, Pasternak'tan, Anna Ahmatova'dan, Ivanov'dan, Sozaev'den, Kaysın Kuliev'den, Zurnakulova'dan, Otarov'dan ve daha birçok şairden şiirler çevirdik. Bunların bir kısmı Türk Dili, İnsan Şiir Defteri, İnsancıl, Varlık, Bahçe, Düşlem ve Damar gibi dergilerde yayınlandı. Bir kısmı yayınlanmayı bekliyor.

Ben şiiri çok seviyorum. On sekiz yaşında da sevdim, altmış yaşında da. Şiir okuyunca, şiir yazınca mutlu oluyorum. Yaşadığımın farkına varıyorum.

Şiir çevirisi de benim için her zaman büyük bir sevinç, büyük bir mutluluk kaynağı olmuştur... Vazgeçilmez bir tutku olmuştur. Ben bu sevinci... bu mutluluğu okurlarımla paylaşmak istiyorum. Homeros'tan Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya, Yahya Kemal'den Atilla İlhan'a kadar, T.S. Eliot'tan Ülkü Tamer'e, Ahmet Necdet'ten Eray Canberk'e kadar bütün şairleri seviyorum. Benim şiire olan tutkum, şiire olan sevgim sözcüklerle anlatılamaz. Sözle-

re, sözcüklere sığmaz. Şiir benim için yaşamın ta kendisidir.

Gücümü şiirden alıyorum.

- Meriçelli, sizin edebiyatta kullandığınız bir soyad. Neden asıl soyadınız olan Boduroğlu'nu tercih etmediniz? Bir de uzun bir dönem hiçbir yerde gözükmediniz. Şimdi şimdi dergilerde imzanıza rastlar olduk. Soyadı değişikliği de bir küskünlük işareti miydi?

- "Meriçelli" soyadını kullanmam kesinlikle bir küskünlük işareti değildi. 1955-1960 yıllarında benim ağabeyim İnal Boduroğlu da şiir yazıyordu. Denemeler yazıyordu. Şiirlerimiz, yazılarımız aynı dergilerde yayınlanıyordu. Dünya görüşlerimiz, şiir anlayışlarımız farklıydı. Ama okurlarımız bizi karıştırmaya başladı. İnal Boduroğlu'nun Varlık dergisinde edebiyat ödülleri konusunda bir yazısı çıkmıştı. Derginin bir sonraki sayısında okurlardan biri o yazı benimmiş gibi Yaşar Nabi'ye bir soru göndermişti. Yaşar Nabi de "Anıl Boduroğlu'nun edebiyat ödülleri hakkındaki yazısı" diye başlayan bir yanıt yayınlamıştı. Yani aynı anda hem okur, hem yayıncı yanılmış, bizim adlarımızı karıştırmıştı. Bu durum bardağı taşıran son damla oldu. Ve ben soyadımı değiştirdim. Yeditepe, Varlık ve Pazar Postası dergilerinde soyadımı değiştirdiğimi ilan ettim. O günden beri MERİÇELLİ soyadını kullanıyorum.

- Kimya üzerine eğitim gördüğünüzü biliyoruz. Hatta sektörün ilk dergisi "Deri"de editörlük yaptığınızı, "Deri Sanayi" adlı bir kitaba imza attığınızı da... İki farklı disiplinin birbirine birşeyler kattığını düşündüğünüz oldu mu hiç?

- 1957 yılında Robert Kolej'in kimya bölümünü bitirdim. 1960'ta Londra Dericilik Kolej'inden birincilik madalyası alarak Türkiye'ye döndüm. Kırk yıl dericilik alanında ülkeme hizmet ettim. 1 Temmuz 1984 tarihinden 31 Aralık 1994 tarihine kadar "Deri" dergisinin editörü ve yazı kurulu başkanı olarak görev yaptım. İki yıl önce kendi isteğimle emekli oldum. Şimdi sadece edebiyatla uğraşıyorum. Şiir yazıyorum. Şiir çeviriyorum. Yarım kalmış kitaplarımı bitirmeye çalışıyorum.

Kurucuları arasında bulunduğum "Düşlem" dergisi, yirmi dördüncü sayısı yayımlandıktan sonra kapandı. Antalya'da çıkan "İnsan Şiir Defteri" kapandı. Ben bu derginin İstanbul temsilcisiydim. "Yaşasın Edebiyat" dergisi de kapandı. "Yeni Biçem"in yetmiş ikinci sayısı yayınlandıktan sonra kapanacağı duyuldu. Çok üzülüyorum. Türkiye'de yaşanan ekonomik bunalım, dergilerimizi, yayınevlerimizi de vurdu.

Ülkü Tamer, Eray Canberk, Nahit Kayabaşı, Nuri Demirci, Ahmet Necdet, Haluk Cengiz, Betül Çotuksöken, Yusuf Çotuksöken ve ben biraraya gelirsek yeni bir dergi yayımlayabiliriz diye düşünüyorum. Umudumu hiç yitirmiyorum.

Gelelim iki farklı disiplinin birbirine birşeyler katıp katmadığı konusuna: Bunu gerçekten hiç düşünmedim. Yalnız, dericiliğin edebiyat çalışmalarımdan çok şeyler alıp götürdüğünü biliyorum.

Ben Robert Kolej'i bitirdiğim yıl, kısa bir süre "Vatan" gazetesinde çalıştım. Patronum Ahmet Emin Yalman'dı. Vatan'da Oktay Akbal, Naim Tirali, Özcan Ergüder ve Fazıl Hüsnü Dağlarca ile tanıştım. Ayda üçyüz lira maaş, dört yüz lira çeviri ücreti alıyordum. O yıllarda bu para İstanbul'da bayındırlık müdürlüğü yapan bir mühendisin aldığı maaşa eş değerdi. Özcan Ergüder "Vatan"dan ayrılmamam için çok ısrar etti. Keşke ayrılmasaydım. Ama ben yanlış karar verdim ve İngiltere'ye gittim.

- Yıl 1957... Genco Erkal ve Ülkü Tamer'le birlikte Ege turnesindesiniz. Bu üçlü nasıl bir araya geldi? Sizin buradaki rolünüz ne? O yıllara ışık tutar mısınız?

- 1957 yılında ben Robert Kolej'de T.T.B. (Türk Talebe Birliği) başkanıydım. Genco Erkal ve Ülkü Tamer'le aynı sınıftaydık. Geceleri aynı yatakhanede kalıyorduk. Yarı yıl tatilinde Ahmet Vefik Paşa'nın iki oyununu Ege kentlerinde oynayacaktık. Bandırma'da, Balıkesir'de, Manisa'da ve İzmir'de Robert Kolej oyuncuları olarak çok başarılı oyunlar sergiledik. Oyunlardan önce her gittiğimiz kentte şiir matineleri düzenledik. Orhan Veli'nin, Cahit Sıtkı Tarancı'nın, Melih Cevdet'in, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın, Oktay Rıfat'ın, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun, Sabahattin Kudret Aksal'ın ve daha birçok şairimizin şiirlerini okuduk. Ben bu turneyle ilgili anılarımı sıcağı sıcağına yazdım ve Naim Tirali'nin yönettiği "Yenilik" dergisinde yayınladım.

O yıllarda Attila İlhan grubunun "Baylan" toplantıları başlamıştı. Attila İlhan, Ahmet Oktay, Yılmaz Gruda, Asaf Çiğiltepe ve arkadaşları Baylan

pastanesinde toplanırlardı. Kimi zaman Ülkü Tamer, Ege Ernart, Demirtaş Ceyhun, Demir Özlü ve ben de bu toplantılara katılırdık. Bir de Kemal Özer ve Adnan Özyalçıner grubu vardı: Erdal Öz, Onat Kutlar, Ülkü Tamer, Hilmi Yavuz, çok Ferit (Ferit Öngören) ve arkadaşları Aksaray'da toplanırlardı. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın kitabevinin yüz, yüz elli metre yukarısında bir kahvede buluşur ve güncel edebiyat olaylarını tartışırlardı. Bu grup kısa bir süre sonra (A) dergisini çıkarmaya başladı.

Yukarıda adını andığım arkadaşlarımla haftanın kimi günleri Yeditepe'de karşılaşırdık. Benim "Mayıslara Açılan Kapı" ve "Yüzün Bir Yalnızlıktır Yüzümde" adlı şiir kitaplarımı yayınlayan Hüsamettin Bozok genç şairlere çok önem verirdi. Edip Cansever, Metin Eloğlu, Hilmi Yavuz, Kemal Özer ve Ruşen Hakkı "Yeditepe"nin önde gelen şairleriydi. Kitap kapaklarımızı yapan ressam Agop Arad, Yeditepe'den hiç ayrılmazdı. Cemal Süreya'nın en önemli şiir kitabı olan Üvercinka'yı da 1958 yılında Hüsamettin Bozok yayınlamıştı.

İstanbul'da çıkan Varlık ve Yeditepe, Ankara'da çıkan Seçilmiş Hikayeler ve Dost o dönemin en önemli edebiyat dergileriydi.

- Yanılıyorsam düzeltin. Genelde İngilizce şiirleri Türkçeye aktardınız. Hiç, örneğin İlhan Berk, Ece Ayhan, İsmet Özel ya da Hilmi Yavuz şiirini İngilizce'ye çevirmeyi düşünmediniz mi?

- Genelde İngilizce'den Türkçe'ye şiirler çevirdiğim doğru. Ama Türkçe'den İngilizce'ye de çeviriler yaptım. Orhan Veli'nin, Ahmet Necdet'in ve Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirlerini İngilizce'ye çevirdim. Bunlardan bir kısmı Türkiye'de, bir kısmı Amerika'da yayımlandı. Bir de Oktay Akbal'ın "Bulutun Rengi" adlı öyküsünü çevirdim: "The Colour of the Cloud" Robert Kolej'in Spectrum dergisinde yayımlandı.

İlhan Berk, Hilmi Yavuz ve Ece Ayhan benim en çok sevdiğim Türk şairlerinden. Ama onların şiirlerini çevirmeye cesaret edemem. Örneğin, İlhan Berk'in "A harfinden bir çarşı güneşi yüzünüzde" ya da "Denize bakan evler gibiydim seninle" dizeleri, değerinden bir şey yitirmeden, nasıl çevrilebilir İngilizceye? Hilmi Yavuz'dan ve Ece Ayhan'dan da buna benzer yüzlerce örnek verebilirim.

Sayın Murat Batmankaya, söyleşi için teşekkür ederim.

SANA UZUN ÖMÜRLÜ
BİR ÇİÇEK ALMALI

Sana uzun ömürlü bir çiçek almalı.
Yaprakları yeşil, yeşil kalmalı.
Dolmabahçe'nin akışkanlığında
çınarları saymalı.
104 çınar.
Zaman durmalı.
Kabataştan beşiktaştan ışıkları saymalı.
1001 ışık.
Sana uzun ömürlü bir çiçek almalı.
Yüzyıllar geçmeli biz ışıkları sayarken.
Halk pazarında hep mandalina kokmalı.
Dur zaman,
Çınarların kabukları soyulmamalı.
Sana uzun ömürlü bir çiçek almalı.
Yaprakları yeşil, yeşil kalmalı.

Enay VELİ

ÖYKÜ

BİÇARE

Güldal OKUDUCU

İlk gördüğümde anlamıştım bana ait olduğunu. Yürüdü. Önümde durdu. Uzun kirpikli, siyahı beyazından çokl gözlerini yüzüme dikti. Masum ve şaşkındı. İri ve güzel bakıyordu. Belliydi, tanımak istiyordu.

Tanırsa sevecekti. Ben onu, gözleri gözlerime ayak bastığı an sevmiştim.

Uzattım elimi, dokundum. İpekten, pamuktan, tüyden yumuşaktı. Bir topak yündü. Başı avucuma sığdı. Doladım kollarımı; alnının ortasından başlayan kulaklarının altına kadar yayılan kara, kapkara lekeden öptüm. Uysalca sokuldu.

Bayramla gelmişti. Hoş gelmişti. Hacer'e göndermişlerdi onu. Bu yıl kurban keseceğim diye tutturmuştu Hacer. Hacer'in kurbanı bir anda koğuşun sevgilisi oldu. Binbir ağızla meledi. El birliğiyle ad bulmaya koyulduk.

"Kader olsun" dedi, Kezban

İnceburun köyünden Hacı Ahmet'e satılmıştı Kezban. Satışından gelen parayla boz bir inek alınmış, boz inek ev halkının yattığı tek göz odaya, ocağın yanına bağlanmıştı. Gelin olduğu gece av tüfeğinin kurşunlarını Hacı Ahmet'e boşaltmıştı Kezban. Niyesini, niçinini hiç dememişti.

Kader kurbanıydı.

Üst ranzada; bön bön bakan, sıtmalıymış gibi şiş göbeğinin altındaki kibritten bacaklarıyla bel bel yürüyen, alık alık kafa sallayan Hasan'ın; dere yataklarında, saman aralarında yeni yetmelere hayat öğretmenliği yapan anası yatardı. Fettandı. Sinsiydi. "Adı Dilber olmalı ya da Şeker" diye tutturdu.

Akşamın alacasında doğurmuş, doğurduğunun babasını bilmemiş, bu yüzden doğurduğundan korkmuş, ses gelmesin, el duymasın diye bebeğini doğduğu yere gömmüş, gömdüğünden bu yana da hiç konuşmamış Meram kız seslendi yattığı döşekten "Boşuna yorulmayın, onun adı Biçare"

Koğuş kulaklarına inanamadı.

Meram kız konuşmuştu.

"Tamam, onun adı Biçare" dediler;

Taksim'de bir otoparkın kenarında; melodisiz gözleri, yapışmış kirli siyah saçları, konuşur gibi yaptığı Türkçe'siyle "alsana bir sakız" diyen, dedikleri anlaşılmayan Zehra'nın çığırtkan ablası, tuttu götürdü Biçare'yi Meram'ın yanına "Hadi, adını ilk sen ünle" dedi.

Biçare...!

Biçare...!

Biçare...!

Bir avuç kesme şekeri uzattı Meram. Ardından fındık, leblebi. Bağırıp çağırdık. Şenlik getirdi Biçare, düğün, bayram, neşe getirdi koğuşun rutubetine.

Ben hiç söylemedim ama, Hercai koymak isterdim Biçare'nin adını. Su sesine bulanmış masal gecesinin adını koymak isterdim.

Bitmeyen kaçmalardan, kovalamalardan yorulduğum, inadımın bittiği onu körükleyecek sabrımın kalmadığı, düşlerimin ağır geldiği, günlerin sonundaki geceydi.

Gecenin adını O koymuşu.

Sabaha olacaklardan bihaberdi. "Adı Hercai olsun bu gecenin" demişti.

Gök rengin laciverdini seçmişti. Öyle emindi ki kendinden yıldıza hacet duymamıştı. Bir masal gecesiydi, bin bir gecede bulunmayan. Esrarı bol. Cüretkar. Su sesi laciverde karıştı. Bedenlerimizi birbirine dayayıp oturduk. Sesi kavak yellerine karıştı. Yayılan ezgi, kulağıma ulaşmadan önce her bir telini arayıp saçlarıma tutundu. Söylenmeyenlerin bilcümlesiyle demlendi gece. Bilinmeyen zamanlardan bu yana fırtınalara karşı duran bedenim yumuşadı. Kat kat oldu yığıldı. Açıldı kat kat. Durulaştım. Çıplaklaştım. Gecenin laciverdine sarındım. Seviştim gece boyu. Sesiyle. Bir başıma. O bilmedi. Binlerce, onbinlerce, milyonlarca insan için hiçbir şeyin hiç değişmeden devam edeceği o sabahın getireceklerini bilmediği gibi. Ömrümün geri kalanında bir ateş böceği olup parıldamasını sürdürecek o geceyi sıkı sıkı tuttum. Kemend attım laciverdine.

Nafile.

Dizginleyemedim geceyi. Aktı.

Mürvetimi bilinmeze erteledim.

O gecenin sabahında teslim oldum. Müebbete.

Müebbetin koğuşuna gelen can sesi oldu Biçare.

Bacakları kalçadan aşağı kesik Rüstem'in, hikayesi doğru dürüst bilinmeyen anası oturdu yer minderine. Boncuk dizdi sağlam, naylon bir ipe. Mavi parıltıdan bir gerdanlık yaptı. Gerdanlığın tam ortasına dağ sularının sesini taşıyan bir küçük çan astı. Öyle küçüktü ki çan, sesini duymak için yanı başında durmak gerekirdi. Gene mavisi bol bir nazar boncuğuyla kem gözlere karşı efsunladı gerdanlığı. Astı Biçare'nin boynuna. Biçare'ye sürüsünü tuzlayıp suya götüren, götürüp de sulamadan geri getiren bir çobanın, çaldığı kavalın sesi bulunamadı, ama koğuşa bir çan sesi bulundu.

Bayramın son günü de geçti. Kestirmedik kurbanını Hacer'e. "Hepimiz kurbanız" dedi koğuştakiler.

"Hele ertele adağını" dedik.

Kaynaklarından duru sular akan dağ yamaçlarından seke seke, sapa yolları döne döne, aşa aşa çi-

menleri çitleri tıngırdayıp dolandı çan sesi günler boyu koğuşu, avluyu. Kolay alıştı Biçare. Çabuk alıştı. Çocuk gülüşlüydü. Hacer'e göre sesli sesli gülüyordu.

Müdürün tok sesi yankılandı bir günün ortasında: "Size iki gün izin. İki gün sonra bu hayvan burda olmayacak."

Mel mel baktı Biçare gelen emre.

Bir medet aradı koğuş. Bulamadı.

Emir emirdi. Biçare'nin "halli" kaçınılmazdı.

Pakize yalvardı müdüre.

Beş metrekarelik dükkanını ayazda açan, yıldızlar gökte yükselene kadar açık tutan, romatizmalı dizlerinin, ikiye katlanmış parmaklarının sızısını dinleye dinleye, inleye inleye uykuya geçen yetmişlik Hamdi dedenin kızı bal gözlü Pakize yalvardı yakardı.

Fayda etmedi.

Kurban kurbandı.

İki gün geçti. O gece bütün ışılarını yaktılar koğuşun. "Kına gecem var benim. Ev sahibi, düğün sahibiyim, hepiniz çağrılırsınız" dedi Hacer. Büzgülü elbisesini giydi. Arada bir havalandırıp, katlayıp, kaldırdığı, göğüslerini açıkta bırakan, çingene pembesi ipekten elbisesini. Naftalin kokusu yayıldı elbiseden. Saçlarını topladı. Açıkta bıraktı, kuğu gibi boynunu. Kış gölleri gibi bakan gözlerine sürme çekti. Küpelerini sallandırdı,omuzlarına doğru.

Bulup buluşturup, takıp takıştırıp hazırlandı koğuş kınaya.

Meryem türkülerini çağırdı.

Yumuşak vuruşlarla döndüler orta yerde. Bel kırdılar. Bir baştan öbür başa uzanan çamaşır ipine asılmış renkli kağıtlara, balonlara yüz sürdüler.

Osman Usta'nın, uykularından karanlık kaybolmadan kalkan, bir saat yürüyüp on dört saat çalışan, sonra gene bir saat yürüyüp ellerini yıkamadan sel uykulara kendini kaptıran dokuz-on bir yaşlarında iki çırağının anası koğuşun kıdemlisi Münire, kıdemlilikten aldığı güvenle kınayı karmaya oturdu. Suyunu kattı. Yokladı. Kına kıvamındaydı.

Biçare'nin yumuşak sırt tüylerini kınaya buladılar. Herbiri avuç içine bir parça kına yaktı. Sevdiğine yolcularcasına, hazırladılar Biçare'yi.

Süslediler püslediler, alladılar pulladılar. Güzellediler.

Hasan'ın anası halhalını çıkardı, arka ayağına taktı Biçare'nin. Bir de türkü yaktı. Orda. Hemencecik.

"Kınası yakılan koyun
Kaderi yazılan koyun
Bıçağı bilenen koyun
Celladı aranan koyun"

Gün döndü.

Elleri varmadı Hacer'in; kınasını yaktığının, bıçağını bilemeye.

Hep bir ağızdan konuştular.

Koğuşun kıdemlisi Münire, ne yaşlı ne genç, ne güzel ne çirkin Münire son sözü söyledi.

"Yollayalım erkekler koğuşuna"

Hep bir ağızdan "yollayalım" dediler.

Sabaha koğuş arkada Biçare önde yürüdüler demir kapıya. Koğuşun kapısında durdu Biçare. Bilinmedi yüreğinde ne taşıdığı.

Alımlıydı.

Çalımlıydı.

Kınalıydı.

Uzak otlakların rüyasındaydı.

Dar geldi koğuş bana. Çakal sesleri doldurdu kulaklarımı. Ürktüm. Ürperdim. Yandı genzim, sızladı burnum. Onun yerine benim ayaklarım dolaştı birbirine. Hercai gecenin sabahına ulandım.

Zonkladı sol tarafım.

Kaburgamın altına bir kulunç girdi.

Bir daha da çıkmadı.

Tam eşikten atlarken koştu, yetişti Hacer. Boynundaki gerdanlığı çözüp aldı.

"Çana ihtiyacı olmayacak" dedi.

Biçare yollandı erkekler koğuşuna. Demir kapı kapandı.

Baykuş tüneğine döndü koğuş.

Birdenbire inen bıçağın mavi parıltısını bütün koğuş gördü.

Havalanan can kuşları pervaneler gibi döndü gece boyunca.

Bir sarsıntı kaldı geride.

Bir de gerdanlık, Biçare'den yadigar.

Günlerden Hıdırellez, vakitlerden seherdi.

Gök kuru bir çeşmeye döndü. O bahar tek bi damla yaş dökmedi gözünden.

Hacer, avluda bir kuyu kazdı. Gerdanlığı gömdü. Eriyipte mavisi karışsın toprağa diye gün saydı. Çatlayıp hayata duracak tohum yerine koyup onu, maşrapalarla su verdi.

Avludaki gürgen bildi mavinin erimeyeceğini.

Tel örgü bildi.

Gardiyanlar bildi.

Mahkumlar bildi.

Ama Hacer bilmedi.

"İnsan eriyorsa eğer, mavi de erir" dedi, "erir de karışır insana."

İnat etti, yeri kaybomasın diye üstüne bir çalı dikti gerdanlığın Toprak da Hacer'ce düşündü, kavradı çalıyı. Çalının dalına çanı astı. Saçlarından bir tutam kesip çanın yanına bağladı. Sürüden ayrılmış, hüzne dadanmış sesiyle söylediği, her bir türkünün yankısını dinledi. Bulduğu her çiçeği çalısının dallarına aşıladı. Bağdaş kurup, el bağlayıp oturdu altında. Dibine de bir mevsimlik sarmaşıklar ekti.

Gün geldi.

Adak ağacına döndü çalı.

Biçare'nin mavisi umutları topladı.

Renkli bezler sallandı, her bir dalında.

Kuşlar hiç uğramadı ama arada bir, bir kelebek kondu uçlarına, kanatları pullu, renk renk bir kelebek.

PETER CURMAN / İsveç

ÇERNOBİL'İN KİRAZLARI

Harrisburg'daki helikopter
duruyor havada devinimsiz
Three Mile Island'daki
terkedilmiş nükleer santralin üzerinde.

Dalgın dalgın izledik kaç gün boyunca
mavi ekranda onu.
Resimli bir kartpostala benziyordu:
konusu felaket olan bir natürmorta.

Bir şey olmadığından konuşuldu.
Ama olacaktı
kimsenin durduramayacağı
korkunç bir şey az daha.

Gel gör ki Çernobil'de
patlamadan sonraki günlerde olduğu gibi
çiçeğe bürünmemişti
kiraz ağaçları hiçbir zaman.

Boşaltılmış evlerin çevresine
renkli şeritler çektiler bizim için.
Dizi dizi ışıltılı bisiklet
duruyordu tahta perdelerin yanında,
bırakılmış gibiydiler
bir tatil eğlencesine giden çocuklarca.

Her yanı bir anda
İzleri kaplamıştı terkedilmiş yaşamın.
İplerde çamaşırlar dalgalanıyordu,

soyunmuştu da sanki
sinsice uzaklaşmıştı yaşam.

Çev. Kemal Özer - Gülşah Özer

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

21 Temmuz Cumartesi

Dün, balkonda rakı içerken yıldızlara baktım. Antik çağda yıldızların gökte çakılı olduğu sanılırdı. Yoksa nasıl durabilirdi, yıldızlar.

Ben, şimdi yıldızların nasıl orda durduğunu biliyorum. Peki ama antik dönemde yaşasaydım, nasıl düşünecektim. Yıldızların çakılı olmadığını bulabilir miydim. Bunu düşündüm. Belleğimi kurcaladım. Samoslu Aristarkhos geldi karşıma. Aristarkhos, güneş merkezli bir sistemi savuruyor.

Thales geldi... güneş tutulmasını bilen Anaksogoras, geldi, "Yıldızlar kutsal değildir. Taş yığınıdır, diyen.

Aristarkhos, Thales, Anaksogoras, yerleşik düşünceyi aşabilen düşünürler.

Acaba ben antik çağda yaşasaydım, nasıl bir yazar olurdum. Sözgelimi, Aristotoles'in tragjedya için koyduğu ilkelere tıpatıp uyar mıydım, yoksa bu ilkeleri tartışır mıydım.

Antik dönemden, yaşadığım döneme geldim rakıyı yudumlaya yudumlaya.

Dün, öğleden sonra, ayrı ayrı saatlerde iki okurumuz geldi Anadolu'dan. Okurlarımızdan biri *"Çok düşmanınız var"* dedi.

Sevindim.

Yerleşik düşüncenin tutsağı değilim de onun için çok düşmanım var.

Yerleşik düşünce kalıpları içinde duranlara şaşırıyorum. Aristarkhos'u hiç düşünmüyorlar.

İşte Mehmet H. Doğan... yerleşik kalıplar içinde bir şiir antolojisi hazırlıyor. Yandaşları bile bu antolojiyi beğenmiyor. Mehmet H. Doğan, son derece rahat. Bu bir yana Varlık'ta şöyle diyor. "Antolojiye karşı yaylım ateş saldırıya geçilmesi, *bazı alışılmış yargıları zorladığıma inandırıyor beni"*

Mehmet H. Doğan'ın şu rahatlığına bakın. Mehmet H. Doğan' ne alışılmış yargılara karşı çıkacak kadar cesurdur, ne de o kadar birikimlidir.

Antoloji nasıl hazırlanıyorsa Türkiye'de, Mehmet H. Doğan da öyle hazırladı. Alışılmış yöntemle.

Peki bu kabarma nasıl oluyor. Yerleşiğin içinde kaldığı için n'aptığını bilmiyor Mehmet H. Doğan. Ne acı bir durum.

23 Temmuz Pazartesi

İnsancıl'da balkondayım... kedilerimizle. Dört küçük kedimiz var. En şımarığı Şirine. Yazarken masama çıkıyor, kalemimle oynamak istiyor. Şimdi masada tam karşımda kalemin hareketini izliyor.

Kedinin de kendine göre akıl yürüttüğüne inanıyorum. Tabii bunun derecesini, kapsamını bilmiyorum. Ama belli ölçülerde çıkarım yaptıklarını gözlüyorum.

Bir de şu var. Anne kedi, yavrularına seslenirken sesini değiştiriyor. O sesin yavruların dikkatini çekeceğini biliyor anne kedi.

Kediler bizim dilimizi anlamıyor. Bizler de onların dilini anlamıyoruz. Acaba kediler, *"Bu yaratıklar bizim dilimizi anlamıyor"* diyor mu, bunu bilmiyorum. Ama şunu biliyorum. Kedi, bizim n'apmak istediğimizi anlamak istiyor. Kedinin bizi anlayabilmesi için kararlı davranmak gerekiyor. Yapılmaması istenilen bir şey yaparsa, ses tonunu azıcık sertleştirmek gerekiyor. Korkutmak için değil. Korkutmak... dövecekmiş gibi davranmak, elde sopa taşımak, sert bir cisim almak son derece yanlış.

Sağlıklı bir ilişki için kararlı olmak gerekiyor. Bu kararlılık kediyi ezecek, korkutacak karakterde olmamalı.

Şunu da unutmamalı. Bir kedi, öbür kediye benzemez. Her kedinin ayrı bir karekteri var. Söz gelimi, Şirine'nin karekteri yumuşak. Ferhat öyle değil, sert karekterli Ferhat.

Öbür iki kedi, Yabancı'yla Yaramaz tam alışamadılar. Yabancı, kuşkucu, bize inanmıyor. Suyunu veriyoruz yemeğini veriyoruz, o kadar. Sevdirmek dokunmak yok. Bundan ötürü kızmıyoruz Yaramaz'a.

Yabancı alıştı tam değilse bile.

Ferhat'la Şirine'nin bize alışkanlığı, elimize doğdular. Atölye'de doğdular. Dört kardeştiler. İkisini Hilal'e verdik. İkisi bize kaldı. Öbür ikisi Yabancı'yla Yaramaz, Ferhat'la Şirine'nin anneannelerinin yavruları. Tabii kediler bunu bilmiyor.

Yabancı'yla Yaramaz'ın bize uzak durmalarını anlıyorum. Çok eziyet edildi bütün hayvanlara... Tabii kedilere de. Onların hayat alanlarını yok ettik. Bu bir yana, avcılığı spor sayanlar var.

Yaramaz'la Yabancı bu yüzden bize uzak duruyor. "İnsandır bu, belli olmaz" diyorlar belki de.

Haklılar.

Haklılığın nedeni, insanın acımasızlığı. Hem kendi cinsimize, hem öbür cinse neler neler yapma-

dık.

Şimdi, şu anda Şirine, tam bir güvenle kucağımda duruyor. Sol elimle başını seviyorum.

İnsan, mutlaka hayvanların güvenini sağlamalıdır. Bu güveni sağlamak zorundadır.

Şuna inanıyorum. Yeni bir dünya kuruldukta, bu dünyada, insanlar, hayvanlar, bitkiler güvenli yaşayacaktır.

Böyle bir dünyayı kurmak insanın temel görevidir.

İnsan, kedilerin, köpeklerin, eşeklerin, ineklerin, öküzlerin, güvercinlerin, serçelerin, leyleklerin güvenini kazanmalıdır.

Yeni insanın içeriği budur bence.

En şımarığı Şirine kucağımda. Biliyorum, sonra kalkar kitapların üstüne uzanır. Sonra şöyle bir dolaşır, yine kucağıma gelir.

Yaramaz kapının dibinde. Gelen gideni dikkatli gözler. Bir insan yanına yaklaştıkça sıçrar gider. Tabii ne kadar üzüldüğümü bilmez.

Yaramaz, bakalım ne zaman güvenecek bize... insana.

28 Temmuz Cumartesi

Günlerdir kafamdan silip atamadığım bir sorun var. Her sabah, o sorunu yazmak için masaya oturuyorum, kalemi, elime alıyorum, yazma isteğim siliniyor. Sonra balkonda rakı içerken, o sorun kafama takılıyor. "Yarın yazarım" diyorum. Yarın oluyor, masaya oturuyorum, yazma isteğim silinip gidiyor.

Bu sabah kesinlikle yazmaya karar verdim.

Sorun, Nazım Hikmet'in eserleri...

Biliyorsunuz, sermaye sınıfı Nazım Hikmet'i hapishanelerde çürüttü. Nazım Hizmet'i vatan haini ilan etti, vatandaşlıktan çıkardı.

Türkiye'de sermaye sınıfı Nazım Hikmet'i okuyanları bile yargıladı.

Sosyalistler, Türkiye'de Nazım Hikmet yasağını ciddi bir mücadeleyle kırdı. Bu mücadele, çok acılı, çok vurdulu kırdılı oldu.

Nazım Hikmet'in eserleri özgürlüğe kavuştu. Tehlike kalktı. Bunun üstüne, Memed Fuat'ın eliyle, bu eserler üstünde *Adam Yayıncılık A.Ş.* tekel kurdu.

Nazım Hikmet *"Sevdalınız komünisttir. On yıldan beri hapistir...* diyor. "Sevdalı komünist" hapislerde çürüten sermaye, Nazım Hikmet'in, üstünden para kazanıyor.

İş bununla bitmiyor. Ünlü anti-komünist Enis Batur, şimdi Nazım Hikmeti, kapitalizmin kalesi Yapı-Krediye transfer ediyor.

Bir zamanlar hapislerde çürüttüğü Nazım Hikmet'ten para kazanıyor şimdi sermayedarlar.

Tabii bu işlerin başında Nazım Hikmet'in oğlu var. Bu mirasyedi, çok odalı bir han gibi kiralıyor Nazım Hikmet'i.

Son derece olağandışı, son derece sıradışı bir olay, son derece olağan, son derece sıradan bir duruma getiriliyor. Bu burjuva ideolojisinin eşsiz bir başarısıdır. Anti-komünist Enis Batur, komünist Nazım Hikmet'in eserlerini yayınlıyor.

"Evrensel orospu para" bütün ilkeleri yerle bir ediyor bir mucizeyi gerçekleştiriyor, anti-komünistler, bir komünisten para kazanıyor.

Nazım Hikmet, tabii, eserlerinin böyle satılacağını bilemezdi.

"Sevdalı komünist" eserlerinin böyle meta derecesine düşürüleceğini bilemezdi.

Eserleriyle komünizmi aşıladığını söyleyen Nazım Hikmet'i anti-komünistler pazarlayacak bundan böyle. Bu trajedi midir, komedi midir, karar veremiyorum.

Şimdi ben vasiyetimi söylüyorum. Ben öldükten sonra hiçbir eserim kapitalist yayınevlerince basılamaz. Kapitalist yayınevlerinin hazırladığı hiçbir antolojide, hiçbir ansiklopedide benim adım yer alamaz.

İşte günlerdir yazmak istediğim, ama yazsam n'olacak dediğim sorun buydu.

Sürüleşen bu toplumda yazdıklarımın hiçbir etkisi olamayacağını biliyorum. Ama tarihe not düşüyorum.

31 Temmuz Salı

İsmet Alıcı, geçen gün bir sahaftan aldığı kitpları gösteriyordu. *Madame Curie* adlı kitabı gördükte *"Bunu okuyayım"* dedim.

Kitabın yazarı Eve Curie. Türkçeye Mebrure Sami Koray çevirmiş. *Remzi Kitapevi* yayınlamış. Yayın tarihi 1943.

Mebrure Sami Koray çok güzel çevirmiş eseri.

Eseri daha bitirmedim. Yavaş okuyorum. Kimi bölümleri yeniden okuyorum. Çünkü çok heyecanlanıyorum. Karı-koca Curie'lerin hayatı tam anlamıyla yetkin insanlık örneği.

Eserde, dün gece, beni heyecanlandıran, dakikalarca düşündürten bir bölümü size aktarmak istiyorum.

"Bir pazar sabahı Piere Curie" sakin bir eda ile

- Seninle şu bizim radyumu konuşacağım. Bunun sanayii son derece genişleyecek, artık muhakkak. İşte Buffolardan bir mektup aldım. Amerika'da bir işletme kurmak isteyen teknisyenler onlara lazım olan malumatı, vesaiki vermemizi rica ediyorlar.

Bu sözleri can kulağı ile dinlemeyen Marie;

- Eee: diyor.

- Eee'si şu: İki şıktan birini seçmemiz lazım. Araştırmalarımızın semeresini, tasfiye ameliyelerinin usulleri de dahil olmak üzere kayıtsız şartsız yazıp anlatmak.

Marie basit bir tasvip işareti yapıyor:

- Elbette... Tabii... diye mırıldanıyor.

Pierre

- Yahut da... diye devam ediyor, kendimizi radyumun sahipleri "mucitleri" saymak (...) bu fenni imtiyazlandırmak ve dünyadaki radyum imali üzerinden kendimize bir hak temin etmek.

(...)

Marie birkaç saniye düşünüyor. Sonra şöyle devam ediyor.

- İmkanı yok. İlmin ruhuna hiç uymayan, aykırı bir iş olur.

Pierre azıcık ısrar ediyor. Yoksulluktan kurtulacaklardır. Çok zengin olacaklardır. Marie Curie kesin kararını şöyle bildiriyor.

- Fizikçiler, araştırmalarını, daima tam ve bütün olarak ilan ederler. Bulduğumuz şeyin ticari bir istikbali varsa, bu, faydalanmaya yanaşamayacağımız bir tesadüften ibarettir. Hem radyum hastaları tedavi etmeye de yarayacak... Bundan bir menfaat çıkarmak, bence imkansız bir şey.

(...)

Bir pazar sabahı bu kısacık konuşmasından bir çeyrek saat sonra Piere'le Marie, sevgili bisikletlerinin üzerinde Gentilly şehir kapısını aşıyor. Pedalar olanca hızları ile, keyifli keyifli döndürerek Clamart ormanlarına doğru yol alıyorlar.

Fakirlikle zenginlik gibi iki şeyden birini, artık bir daha değiştirmemecesine seçmiş bulunuyorlar. Akşam üstü, kolları, kucakları dal dal yeşillikler, yapraklar, kır çiçekleri ile dopdolu, yorgun argın" evceğizlerine "dönüyorlar."

Radyumu bulan Curiler, buluşlarını, para kazanmak için pazara sürmüyorlar. Bilimin metalaşmasına karşı çıkıyorlar. Çünkü bu bilimin ruhuna uymaz.

Dün gece bunları okuduktan sonra insan olmanın güzelliğini tattım. Ama daha sonra olup bitenleri düşündüm. Bilim, ruhuna aykırı olarak bütün dünyada metalaştırıldı. Tabii sanatı da metalaştırdılar. Bilim de sanat da para kazanmanın aracı oldu. Bunun Türkiye'de son örneği Nazım Hikmetin eserlerinin satılması.

Metalaştırma, insanın, bütün insani birikimlerini yere çalıp, paramparça etmesidir. Şimdi bu noktadayız. Para, tıpkı bir asit gibi bütün değerleri paramparça ediyor.

Düşünebiliyor musunuz, yıllarca komünizme karşı mücadele eden bir anti-komünist, komünist Nazım Hikmet'in eserlerini para için yayınlıyor.

Bundan sonra sıra, Marks-Engels-Lenin'in bütün eserlerine gelebilir.

Sorun kitapların basılması değil. Bilgilendirmek için bu kitaplar basılmalıdır. Sorun şudur. Bunlar kendi değerlerine aykırı eserleri, para kazanmak için basıyorlar.

Para, değerleri parçalıyor. Sorun bu.

7 Ağustos Salı

Madame Curie adlı eseri bitirdim. Bitirmeme karşın kimi bölümlerini yeniden okudum.

Eseri yazan Madame Curie'nin kızı Eve Curie, eserin bir bölümünde şöyle diyor, *"Okuyucularım, acaba sizler -şu biyografiyi yazarken bunu kendi kendime birçok defalar sordum- okuduğunuz başka kitapları düşünerek, şöyle bir duralayıp, alaycı gülümseyişle, "Amma da iyi insan bolluğu! Amma da tertemiz yürekler, amma da birbirinin üzerine kanat geriş ve karşılıklı inanışlar!" diye mırıldanmayacak mısınız?*

Amma neylersiniz, bu hikayede "iyi şahıslar" bolluğu var.. Kabahat bende değil! Bu insanlar yaşadılar. Tıpkı tarif etmeye, renklendirip canlandırmaya çalıştığım gibi Marie'nin arkadaşları, ta doğduğu günü görenlerden tutun da son dostlarına kadar, hepsi de kapkara renkler meraklısı romancılarımızın işlerine yaramayacak, pek püften tahlil mevzuları verebilirler."

Eve Curie'nin bu saptaması doğru değil. Madame Curie, özelikle bu dönem için son derece önemli bir kişilik.

Nasıl bir dönemde yaşıyoruz. Paranın, iktidar hırslarının, aşkları, dostlukları, bütün insani değerleri yerlebir ettiği bir dönemi yaşıyoruz.

Şimdi bu eserden, beni derinden etkileyen iki bölümü aktarmak istiyorum.

Larcouest, Manş kıyısında küçük bir köy. Marie Curie'yle arkadaşları buraya dinlenmeye giderler.

Eve Curie, tatili anlatıyor. "En keskin gözlü bir meraklı bile Larrouest'de, büyük alimi, mütevazi araştırıcıdan, fakiri zenginden ayırdetmek imkanı bulamazdı. Tek bir defa bile Britanyanın güneşi veya dalgaları içinde yaşarken para lakırdısı edidiğini duymadım. Hepimizin büyüğü Charles Seignobos, bize en sessiz, patırdısız şekilde ulvi dersi veriyordu. Bu cömert ihtiyar, kendini nazariyeler veya akideler şampiyonu diye ilan etmeden, malını herkesin malı yapmıştır.

Açık kapalı ev. Eglantine yatı, filikalar, onundu, hâlâ da onundur, fakat bütün bunlara herkesten az

sahip olan kendisiydi."

Bu cömert ihtiyar, tarih bilginidir.

İkinci olay şu. Amerikalı William Brown Moloney, New-York'da büyük bir derginin yöneticisidir.

Marie Curie'yle görüşürken sorar.

"-Sizin yalnız bir gram radyumunuz mu var?

- Benim mi? Yoo! Benim hiç radyumum yok! Bu bir gram laboratuvarımındır."

Madame Curie'yi zengin bir kadın yapmış olması lazım gelen ihtira beratından, maddi istifadelerden bahsettim. O gayet sükunetle:

- Radyumun kimseyi zenginleştirmemesi lazım. O bir elementtir. Herkesin malıdır dedi.

Daha sonra Meloney şunu öğrenmek ister. **"Dünyada neye malik olmayı isterdiniz?"**

Marie Curie şöyle yanıt verir, *"Araştırmalarımızı yürütebilmek için bir gram radyuma ihtiyacım olacak. Amma bunu alamam. Radyum benim keseme göre değil, çok pahalı bir şey."*

Radyumu bulan Marie Curie söylüyor bunu 1920 yılında bir gram radyum yüzbin dolardır. Meloney Amerika'da bir kampanya açar. Yüzbin dolar toplar. Marie Curie Amerika'ya çağrılır.

Radyum bir törenle verilecektir Marie Curie'ye. Törenden bir gün öncesini şöyle anlatır Eve Curie, *"Merasimden bir akşam evvel Miss Meloney, hibe senedini muvafık buluyor mu diye kendisine verdiği zaman, bunu dikkatle okudu. Sonra da ağır, temkinli bir sesle şöyle dedi:*

"Bu senedi değiştirmek lazım. Amerika'nın bana hediye ettiği radyum, her zaman ilmin malı olarak kalmalıdır. (...) Yalnız meseleyi bu şekilde bırakacak olursak, ben öldükten sonra radyum, hususi eşhasa yani kızlarıma miras kalır. Böyle bir şeye razı değilim. Bunu laboratuvarıma teberu etmek istiyorum. Bir avukat getirtebilir miyiz?

Biraz afallayan Miss Meloney

- Amma şey... Pekil diyor. Madem ki böyle olmasını istiyorsunuz, bu muameleyi gelecek hafta yaptırırız.

- Ne gelecek hafta, ne de yarın. Hemen bu akşam yapılmasını istiyorum. Hibe senedi mer'iyete girecek ve ben bir iki saat sonra ölebilirim.

Bu geç vakitte epey zorlukla ele geçirilen bir hukukçu ile beraber ek (zeyl) senedi hazırladı. O da bunu derhal imza etti."

Marie Curie, tek tek her insanın ulaşması gereken yetkin bir insan. Herkes bir Curie oldukta bu dünyada açlık, sömürü, işkence kalmaz.

Peki, bu eser neden beni derinden etkiledi.

Birincisi şu. Ben, yıllardır, bilim, sanat insanlığın ürünüdür dedim, bunu savundum. Bilim, sanat, zenginleşme aracı olamaz. Olmamalı. Bu düşüncemi de hayatıma uyguladım.

Marie Curie, benim bu görüşlerimin canlı, somut simgesi.

İkincisine geldikte. Dün Serdar Ilıcak'tan bir deyim öğrendim. Yılan kuyruğunu soktu... Para yüzünden böyle olduk. Kendimizi zehirledik.

Kavurucu çölde susuzluktan ölmek üzereydim. Tam yere yıkılırken Marie Curie, pırıl pırıl, ışıl ışıl akan bir su oldu benim için.

Eve Curie'nin bir görüşüne katılmadığımı söyledim. Eve Curie, Curie'lerin hayatının yazarlar için ilgi çekici olmayacağını söylüyor.

Hayır.

Curielerin hayatı, bir yazar için son derece önemli bir izlektir. Nazım Hikmet'i satanların, para için birbirinin gözünü oyanların suratında bu izlek tokat gibi patlayabilir.

Para için yuvarlanıp duran metalara, insan olduklarını anımsatabilir. En azından okuyucular meta ile yazar arasındaki ayrımı görebilirler.

10 Ağustos Cuma

Balkonda yazıyorum. Boğucu bir sıcak olmasına karşın kediler oynaşıyor... Ben Jorge Amado'yu düşünüyorum. *"Ben James Joyce değilim, seçkinci karşıtıyım. Halk dilini kullanırım. Eserlerimde halk her zaman kazanır. Bundan gurur duyuyorum"* diyen Amado öldü. Seksensekiz yaşındaydı.

Amado yetkin bir yazardı. Yetkin bir yazar olduğu için yürekliydi. Dünya edebiyatını James Joyce'a kilitleyenlere karşı çıktı.

Amado'nun öldüğünü duydukta aklıma Anna Seghers geldi.

Anna Seghers, 1954 yılında Jorge Amado'ya bir mektup yazmış. Mektuptan anlaşıldığına göre, Seghers, Moskova'da, günlerini Tolstoy Arşivi'nde geçirmiş.

Peki Anna Seghers, Tolstoy'un Arşivinde ne arıyordu. Seghers bunu şöyle anlatıyor, *"Tolstoy Arşivinde çalışmayı neden istediğimi anlayabilmen için, yıllar önce Meksika'da birkaç dostla yaptığımız bir konuşmayı anımsatmak istiyorum sana. O zaman bir yazarın Tolstoy'dan öğrenebileceklerinin, epik türün öteki anlatıcılarından öğrenebileceklerden daha çok olduğunu savunmuştum, sizler ise bu düşünceme şaşırmıştınız.*

Neden böyle düşündüğümü Meksika fresk sanatını örnek göstererek açıklamaya çalışmıştım." (Anna Seghers, Gerçekçiliğin Evrensel Mirası, Çev. Ahmet Cemal, De Yayınevi, İstanbul, 1984)

Meksika freksinin özelliğini şöyle anlatır Seghers *"Meksika'da freks akımı doğduğunda ressam-*

ların amacı, gerek tarihsel olayları, gerekse içinde yaşadıkları zamanın olaylarını- ister çocuk, ister bilinçlenmiş olsun- herkesin anlayabileceği biçimde duvarlarda betimlemekti. Sizde olsun, bizde olsun istenen aynı şey."

Anna Seghers Tolstoy'un Arşivinde kendi deyişiyle *"bu gerçekçi yazarın romanını nasıl yazmış olduğunu araştırmak"* istemiş.

Anna Seghers'in yazıları hem yazarlar için, hem okurlar için son derece önemli. Ama biz edebiyatı kısır bir döngüye soktuk. Edebi yaratıcılığın sorunlarını tartışamadık. Bunun temel nedenleri, edebiyat dünyasını sanatta star sisteminin belirlemesi. Düşünün şiir dünyamız Mehmet H. Doğan'ın keyfine bırakılmış. Mehmet H. Doğan'la yaratıcılığın nesini tartışacaksın. Tartışmaya kalktıkta, Mehmet H. Doğan'ın tetikçisi İhsan Üren köşede bekliyordur.

İhsan Üren'in bana köpek diye saldırdığı yazısını, geçen hafta *İnsancıl Atölyesi'nde Düşünme Yöntemi* seminerinde okudum. Vedat Türkali'nin de bana, kudurmuş it diye saldırdığı yazısını da okudum. *"Böyle yapmayın"* dedim.

Bütün bunların Türkiye'nin genel yapısıyla ilgisi var. Sözgelimi Mesut Yılmaz'la demokrasiyi tartışamazsın.

Peki, hep böyle mi gidecek bu. Hayır. Gidemez. Gidemez, çünkü insan yaratıcı varlıktır. İnsan yaratıcılığını engelleyen her türlü engeli, o engel ne kadar kuvvetli olursa olsun, mutlaka aşmıştır, bundan sonra da aşacaktır.

"Hayır, bunlar aşılamaz" diyen biri çıkarsa, o bize, insanın taş devrini nasıl aştığını açıklayamaz. Bugün insanın yaratıcılığını engelleyenlerin aşılması bireysel bir sorun değildir. Toplumsal bir sorundur. Sınıfsal bir sorundur.

Bugün yalnız Türkiye'de değil, bütün dünyada maddi kültürü yaratanlar, manevi kültürün yaratımından uzak bir durumdalar.

Kağını üretenler, o kağıtların keyfi bir şekilde, üstelik kendilerine karşıt bir şekilde doldurulmasına şimdilik ses çıkarmazlar. Üstelik bu işlemden haberleri yok. Ama bir gün gelecek, kağıdı üretenler, o kağıtların keyfi bir şekilde doldurulmasına izin vermeyecek.

Ne diyor Jorge Amado *"Halk dilini kullanırım ve eserlerimde halk her zaman kazanır. Bundan gurur duyuyorum."*

13 Ağustos Pazartesi

Çoktandır beklediğim bulutlar geldi. Sevindim. Bulutlar güneşi örttü, sıcaklık düştü diye sevinmiyorum. Her türlü bulutu severim ben. Bulutların ne olduğu bilinmeyen bir dönemde yaşasaydım, mutlaka canlılık yüklerdim buluta.

Çocukken saatlerce bulutları izlerdim. Gökyüzünde yavaş yavaş ilerlemeleri, biçim değiştirmeleri, bir bulutun öbür bulutla kaynaşması, müthiş heyecanlandırırdı beni.

O zamanlar... çok geride kalan o zamanlar, bulutlar benim canlı oyuncaklarımdı. Kimi günler, bir bulutun peşine düşerdim.

Bir bulutu ne kadar izleyebilirsin. O, benden ayrılmaya kararlı bir sevgili gibi yitip giderdi gökyüzünün uçsuzluğunda... Üzülürdüm. Beklerdim bir gün gelecek diye. Annem bu oyunumu bozmaz, *"Geldi mi bulutun"* derdi. *"Gelmedi"* derdim kırgın bir sesle. *"Belki yarın gelir, üzülme oğulcuğum"* derdi.

Bilirdim o bulutun gelmeyeceğini. Annem de bilirdi. Ama ikimiz de beklerdik. Benim üzüm üzüm üzüldüğümü gören annem, sonunda şöyle bir çözüm buldu. O bulut, biçim değiştirerek gelmiştir. Sonra yağmur olup yağmıştır. Yanaklarımı, saçlarımı ıslatan işte o buluttur.

Buna çok sevindim. Heyecanla anneme sarıldım. *"Keşke bizde bulut olsaydık"* dedim. *"İnsanlar bir gün bulut olur, oğulcuğum" dedi. "Nasıl" "İnsan ölünce bulut olur, gökyüzüne çıkar oğulcuğum." "Sende bulut olacak mısın anne." "Tabii, sonra yağmur olup senle buluşacağım." "Ama bende bulut olacağım. Senle gökyüzünde buluşacağız." "Tabi oğulcuğum."*

Aradan yıllar geçti... hayat mücadelesi başladı. Sevinçler, acılar, üzüntüler, bitmez tükenmez sıkıntılar. Ama ben ne pahasına olursa olsun bu masalı unutmadım. Unutmak bir yana bu masalı yaşadım.

Bir bulut geldikte, o bulutun içinde kimleri taşdığını düşünürüm. Protagoras'la Gorgias olabilir. Bulut gümbür gümbür gümbürüyorsa Parmenides'le Herakleitos tartışıyorlar diye düşünürüm. Bulut biçimlene biçimlene gidiyorsa, tiyatro emekçisi Günay Akarsu o buluttadır.

Bulutların en güzelinde mutlaka annem vardır...

Sonra yağmur yağar... sevdiklerim saçlarımda, yanaklarımda dolaşır...

Bugün gelen bulut kocaman... bütün gökyüzünü kaplıyor. İçinde mutlaka Aristotoles vardır.

Sevdiklerim, beni bırakıp gidenler bulutlarda yaşıyor. Nasıl inanmam buna. Annem söyledi. *"İnsan bir gün bulut olur"* dedi.

Ben anneme inanırım. Hiç yalan söylemedi bana.

Hadi Aristoteles, kükreyip durma yukarda. Seni ne kadar sevdiğimi bilirsin. Çabuk yanıma gel.

Sevdiklerim, arkalarından yıllarca üzüldüklerim, sizler de gelin.

BETON DUVARLARIN İSYANIDIR

Kendi köklerini oya oya örerler
Epikuros'un mirasçıları
Kartal kanatlı yağmur damlaları

Dilleri çılgın mı çılgın
Birer kınalı bebek
Işık yüklü sevilesi
Su taşırlar tanımadıklarına

Karanlığı kucaklayan kır çiçekleri
Güneşle yarışan beyaz balıklar
Gömülürler capcanlı yıldız gibi
Büyük volkanik mağaralara

Beton duvarların isyanıdır
Kısır sultanların çıkardığı ferman
Ölüleri de yaksalar dirileri de
Yine sesler sarsar uygarlığı
Sanılmasın kent insanı özgürleştirdi

Öpülesi çocuklar uykuya yatırıldı
Bedenlerini ellerinde gezdiriyor gençler
Başka yolu da yok dünyayı yenilemenin
Sevdalarını cennete taşıyanlar için

Mehmet AKKAYA

BU YAZ DURMADIK
2001 - 2002 DÖNEMİ ÇALIŞMALARI
15 EKİM'DE BAŞLIYOR
FELSEFE
ESTETİK
TİYATRO
EKONOMİ
YAZARLIK
ASTRONOMİ
EVRİM KURAMI
YENİ DÜNYA DÜZENİ
EDEBİYAT ATÖLYESİ
TARİHİ SÜREÇTE KADIN
MATEMATİK FELSEFESİ
TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE MÜZİK
OSMANLI İMPARATORLUĞU
NASIL BATTI?